ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ORTA ÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

ABDULMUKİT DUMLU

COĞRAFYA EĞİTİMİNDE ARAÇ-GEREÇ VE MATERYAL KULLANMANIN ÖNEMİ VE LİSELERİN DURUMU (ERZURUM ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd.Doç.Dr. Mete ALIM

ERZURUM - 2006

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Coğrafya Eğitimi Bilim Dalı'nda jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Mete ALIM
Danışman/Jüri

Yrd. Doç. Dr. Yaşar GÖK
Jüri

Yrd. Doç. Dr. Serkan DOĞANAY
Jüri

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 17/ 07/ 2006

Prof.Dr. Vahdettin BAŞCI
Enstitü Müdürü

Sayfa no

İÇİNDEKİLER

ÖZET III
ABSTRACT IV
ÖNSÖZ V
TABLOLAR LİSTESİ VI
GRAFİKLER LİSTESİ VII

BİRİNCİ BÖLÜM 1
1. GİRİŞ 1
1.1. Materyallerin Eğitim ve Öğretimdeki Önemi 4
1.1.1. Materyallerin Eğitim ve Öğretimdeki Önemi 6
1.1.2. Öğretmenin Eğitim Teknolojisi Kullanımı Açısından Görevleri 8
1.1.3. Görsel Materyallerde Aranan Başlıca Özellikler 11
1.1.3.1. Görsel Materyallerin Konunun Amacına Uygunluğu 12
1.1.3.2. Görsel Materyallerin Doğruluğu 12
1.1.3.3. Görsel Materyallerin Öğrenciye Uygunluğu 12
1.1.3.4. Görsel Materyallerin Çekiciliği 13
1.1.3.5. Görsel Materyallerin Kullanışlı ve Dayanıklı Olması 13
1.1.3.6. Görsel Materyallerin Sadeliği 13
1.1.3.7. Görsel Materyallerin Ekonomik Olması 13
1.1.4. Eğitim Araç-Gereç Ve Materyallerinin Sınıflandırılması 14
1.2. Coğrafya Öğretimindeki Önemleri Ve Kullanılan Başlıca Araç-Gereç ve Materyaller 15
1.2.1. Ders Kitapları 18
1.2.2.Yazı Tahtaları 18
1.2.3. Haritalar 19
1.2.4. Küreler Ve Modeller 19
1.2.5. Atlaslar 20
1.2.6. Gerçek Eşyalar ve Maketler 20
1.2.7. Kamera, Fotoğraf Makinesi ve Fotoğraflar 21
1.2.8. Grafikler 23

1.2.9. Televizyon, Video ve Video Kasetleri 23
1.2.10. Bilgisayar 24
1.2.11. Data-Show 26
1.2.12. Opak Projektör (Episkop) 27
1.2.13. Epidiyaskop 27
1.2.14. Tepegöz Projeksiyonları 27
1.2.15. Tepegöz Saydamları (Asetat)..... 28
1.2.16. Slayt Projektörü Ve Slaytlar 29
1.2.17. Beyaz Perde 30
1.2.18. Coğrafi Bilgi Sistemleri 30

İKİNCİ BÖLÜM 32
2. Araştırmanın Önemi Ve Amacı 32
2.1. Problem 32
2.2. Alt Problemler 32
2.3. Varsayımlar 33
2.4. Sınırlılıklar 33
2.5. Tanımlar 33
2.6 Yöntem 34
2.6.1. Araştırmanın Modeli 34
2.6.2. Evren Ve Örnekler 35
2.6.3. Veri Toplama Aracı 37
2.6.4. Verilerin Analizi 38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 39
3. BULGULAR VE YORUMLAR 39
3.1. Öğrenci Görüşleriyle Elde Edilen Bulgular 44
3.2. Öğretmen Görüşleriyle Elde Edilen Bulgular 55
4. SONUÇ VE ÖNERİLER 69
4.1. Sonuç 69
4.2. öneriler 73
KAYNAKÇA 75
ÖZGEÇMİŞ 78
EKLER 79

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

COĞRAFYA EĞİTİMİNDE ARAÇ-GEREÇ VE MATERYAL KULLANMANIN ÖNEMİ VE LİSELERİN DURUMU (ERZURUM ÖRNEĞİ)

Abdulmukit DUMLU

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Mete ALIM

2006 - Sayfa : 85+VII

jüri: Yrd. Doç. Dr. Mete ALIM

Yrd. Doç. Dr. Yaşar GÖK

Yrd. Doç. Dr. Serkan DOĞANAY

Bu araştırma, coğrafya derslerinde araç-gereç ve materyal kullanmanın önemini vurgulamak, öğretmenlerin ve öğrencilerin bunlara karşı tutumunu belirlemek ve araştırma sahasında liselerin araç-gereç ve materyal durumunu ortaya koymak amacıyla hazırlanmaya çalışılmıştır.

Çalışma, coğrafya öğretmenleri ve öğrencilerinin görüşlerinin incelenmesine yönelik betimsel bir araştırmadır. Araştırmanın evrenini Erzurum merkez ilçedeki tüm ortaöğretim kurumları oluşturmuştur. Merkez ilçedeki coğrafya öğretmeni sayısı az olduğu için bazı ilçelerde görev yapan öğretmenler de örnekleme dahil edilmiştir.

Veri toplamak amacıyla, coğrafya öğretmenleri ve öğrencilere uygulanmak üzere iki anket geliştirilmiştir. Bu anketler Erzurum merkez ilçedeki 11 orta öğretim kurumunda öğrenim gören 613 öğrenciye ve Erzurum İli'nde görev yapan toplam 100 coğrafya öğretmenine uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) paket programlarında yüzde (%) frekans (f) ve aritmetik ortalama (X) kullanılarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Sonuç olarak, coğrafya öğretmenlerinin araç-gereç ve materyal kullanımına karşı tutumları olumlu olmakla birlikte, liselerimizde gerek araç-gereç ve materyal varlığı bakımından gerekse, bunların kullanımları açısından bir standart sağlanamadığı söylenebilir.

ABSTRACT

THE IMPORTANCE OF MATERIAL USING IN GEOGRAPHY EDUCATION AND THE SITUATION OF HIGH SCHOOLS IN THIS RESPECT (ERZURUM EXAMPLE)

Abdulmukit DUMLU

Advisor : Assistant professor. Dr. Mete ALIM

2006, Page : 85+VII

Jury : Assistant Professor. Dr. Mete ALIM

Assistant Professor. Dr. Yaşar GÖK

Assistant Professor. Dr. Serkan DOĞANAY

This study has been conducted to highlight the importance of materrial using to determine the response of teachers and students alike to this issue, and establish the conditions in which materials are being used in high schools which are subject matter of this study.

This is a scientific work that tries to study the views of teachers and students in relation with material using. The subject matter of this study is high schools in Erzurum province. As the number of teachers in provincial center has been found insufficient a number of teachers in surrounding towns have been included in this study. İn order to gather the necessary data two separate questionnaries have been developed, one for teachers and the other for students. These questionnaries have been applied to 613 students and 100 geography teachers in high schools in the city center. Collected data have been evaluated through SPSS programme by using (%) frequency and (f) arithmetical avarage.

As a result, though teachers are found to have a positive attitude toward the material using it can be said that no standard has been created in relation with material availability and using in the majority of high schools.

ÖN SÖZ

Öğrenim gören her birey, toplum içinde insanlarla ilişki kuracağı, meslek sahibi olduğunda grubu içinde çalışacağı ve benzeri sosyal ilişkilerle her zaman karşı karşıya kalacağı için, okulda bunları yapabilecek temelleri alması gerekir. Toplumun kültürel, sosyal ve teknolojik kurallarına göre yetiştirilmeyen bireyler, topluma uyum sağlamakta zorlanacakları gibi aynı zamanda da birçok toplumsal problemlere de neden olabileceklerdir.

Eğitim sadece okulların tekelinde olmamalı, fertler çevreden de etkileşimde bulunarak öğrenme fırsatı bulmalıdır. Bireylerin çevreden bilgi edinmesi, toplum içinde bilgi teknolojilerinin yaygınlaşmasına bağlıdır. Ayrıca eğitimcilerin görevi, sadece öğrencilere bilgi aktarmak olmamalı, bilgi teknolojisi sayesinde onların bağımsız öğrenmelerine de imkan vermelidir.

Eldeki çalışmamızda coğrafya dersinde araç-gereç ve materyal kullanmanın önemi ile, araştırma evrenindeki orta öğretim kurumlarının araç gereç ve materyal durumları öğretmen ve öğrenci görüşleriyle ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın her aşamasında yardımlarını aldığım tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Mete ALIM'a ve diğer bütün hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca anketlerin uygulaması ve verilerin bilgisayara aktarılmasındaki katkılarından dolayı Belkıs ÖZAKTAN ve İranhan ERASLAN'a teşekkür ediyorum.

Abdulmukit DUMLU

Erzurum - 2006

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa no

Tablo 1. Örnekleme katılan coğrafya öğretmenleri ile ilgili bulgular..... 35
Tablo 2. Örnekleme katılan öğrencilerin cinsiyetleriyle ile ilgili bulgular 36
Tablo 3. Örneklemi oluşturan okullar 37
Tablo 4. Erzurum'daki Liselerin Öğretmen ve Öğrenci Sayıları ile Fiziki Özellikleri ... 39
Tablo 5. Erzurum'daki Liselerin Araç-gereç Varlığı 41
Tablo 6. Erzurum'daki Liselerin Araç-Gereç Varlığı 41
Tablo 7. Erzurum'daki Liselerin Branşlara Göre Öğretmen Varlığı 43
Tablo 8. Coğrafya Dersinin İşleniş Esaslarına İlişkin Görüşlerin Dağılımı 44
Tablo 9. Okulların Coğrafya Dersliği veya Coğrafya Teknoloji Sınıfı Durumu 45
Tablo 10. Öğretmenlerin Görsel Materyal Hazırlama ve Hazırlatma Durumu 45
Tablo 11. Okulların Araç-Gereç ve Materyalleri Muhafaza Durumu 46
Tablo 12. Öğrencilerin Coğrafya Dersinde Öğrenmekte Zorluk Çektikleri Konuların Dağılımı 47
Tablo 13. Coğrafya Öğretmenlerinin Araç-Gereç ve Materyal Kullanma Sıklığı 48
Tablo 14. Coğrafya Derslerinde İhtiyaç Duyulan Araç-Gereç ve Materyal Durumu 49
Tablo 15. Öğrencilerin Okullarında Bulunmasını İstedikleri Araç-Gereç ve Materyaller 49
Tablo 16. Coğrafya Öğretmenlerinin En Çok Kullandıkları Öğretim Yöntemlerine Ait Bulgular 50
Tablo 17. Öğretmenlerin Materyal Kullanma Sıklığı 51
Tablo 18. Veri Toplama Aracındaki Bazı İfadelere İlişkin Bulgular..... 52
Tablo 19. Veri Toplama Aracındaki Bazı Sorulara İlişkin Bulgular 55
Tablo 20 . Veri Toplama Aracındaki Bazı Sorulara İlişkin Bulgular 57
Tablo 21. Coğrafya Dersinin İşlenişine İlişkin Görüşleri..... 58
Tablo 22. Veri Toplama Aracındaki Bazı Sorulara İlişkin Bulgular 59
Tablo 23 . Öğretmenlerin Araç-Gereç ve Materyalleri Kullanma Sıklığı..... 60
Tablo 24 . Öğretmenlerin Coğrafya Dersinde Kavratmakta Zorluk Çektikleri Konuların Dağılımı 61
Tablo 25. Öğretmenlerin Araç-Gereç ve Materyalleri Yeterince Kullanmama Sebepleri 62
Tablo 26. Öğretmenlerin Okullarında Bulunmasını İstedikleri Araç-Gereç ve Materyal Durumu 62
Tablo 27. Coğrafya Öğretmenlerinin Kullandıkları Öğretim Yöntemleri..... 63
Tablo 28. Öğretmenlerin Bazı Araç-Gereç ve Materyalleri Kullanma Sıklığı..... 63
Tablo 29. Öğretmenlerin Bazı Araç-Gereç ve Materyalleri Kullanmama Sebepleri 65
Tablo 30. Veri Toplama Aracındaki Bazı İfadelere İlişkin Bulgular 65

GRAFİKLER LİSTESİ

Sayfa no

Grafik 1. Coğrafya dersinin işleniş esaslarına ilişkin görüşlerin dağılımı 44
Grafik 2. Okulların coğrafya dersliği veya coğrafya teknoloji sınıfı durumu 45
Grafik 3. Öğretmenlerin görsel materyal hazırlama ve hazırlatma durumu 46
Grafik 4. Okulların araç-gereç ve materyalleri muhafaza durumu 46
Grafik 5. Öğrencilerin coğrafya dersinde öğrenmekte zorluk çektikleri konuların dağımı 47
Grafik 6. Coğrafya öğretmenlerinin araç gereç materyal kullanma sıklığı 48
Grafik 7. Coğrafya derslerinde ihtiyaç duyulan araç-gereç ve materyal durumu 49
Grafik 8. Coğrafya öğretmenlerinin en çok kullandıkları öğretim yöntemlerine ait bulgular ... 50
Grafik 9. Okullarda Coğrafya Teknoloji sınıfı bulunma durumu 57
Grafik 10. Öğretmenlerin araç-gereç ve materyalleri kullanma sıklıkları 60
Grafik 11. Öğretmenlerin coğrafya dersinde kavratmakta zorluk çektikleri konuların dağımı... 61
Grafik 12. Öğretmenlerin araç-gereç ve materyalleri yeterince kullanmama sebepleri... 62

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ

Günümüz toplumlarının kültürel yapısında çok hızlı bir değişim yaşanmaktadır. Yeni gelen çağ "bilgi çağı" yeni yapılanan toplumda "bilgi toplumu" olarak nitelendirilmektedir. Sosyal tarih sürecinde toplumlar; tarım öncesi, tarım, sanayi ve bilgi toplumuna doğru yönelerek gelişmektedirler. Günümüzde bilgi teknolojisi ve iletişim araçlarının gelişmesiyle bilgi, haber ve mesajların dünyanın her yerine her an iletilmesiyle oluşan bilgi devrimi ve yeni biçimlenen bilgi toplumu aşamasına gelinmiştir. Bu oluşumların tümü toplumların sosyal ve kültürel yapılarında kökten değişiklikler yapmıştır (Lordoğlu, 1995: 137).

Bilgi toplumuyla meydana gelen bilimsel ve teknolojik gelişmeler, günümüzün eğitilmiş insan imajını da değiştirmektedir. Kitle iletişim araçlarının gelişmesiyle dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen bir olay artık her toplumdaki insanları yakından ilgilendirmektedir. Bilindiği gibi günümüzde en büyük güç bilgidir. Willams'a göre bilgi gücüne sahip olan toplumlar daha yaratıcı, özgü girişimci olmaktadırlar (Şimşek, 1996: 244 - 245). Bu gücün okullara sokulması, bilgiye ulaşmanın yolarının öğrencilere kavratılması, günümüz ve geleceğin toplumları açısından önem taşımaktadır.

Bilgi toplumu, bireyin ve bireysel yeteneklerin esas olduğu bir toplumdur. Bilgi toplumuna gidişte başarılı olunması için bireyde istenilen yeteneklerin geliştirilmesi şarttır. Bilgi toplumunun bireyleri araştırma eğilimli olmalıdırlar. Kısaca bilgi toplumu olma sürecinin özü, toplumdaki bireylere araştırmacı ruh ve kimliğin kazandırılmasıdır. Toplumu böyle bir değişmeye yönlendirecek olan birinci derecede bu işten sorumlu olan, eğitim sistemi ve üniversitelerdir (Doğan, 1994: 107).

Bilgi toplumunun temel özelliklerinden biri de, bilgi teknolojisi sayesinde bilgi sisteminin önem kazanmasıdır. Bilgi, bilimsel yöntem ve süreçler dahilinde işlenip elde edilmektedir. Bilgi toplumunda bilgi ve teknolojinin kütlesel sistemini gerçekleşmektedir. Bilgi toplumunda üretilen bilgi sürekli üretilebilen, devamlı artan, iletişim sistemleri ile taşınabilen ve paylaşılabilen bir özelliğe sahiptir (Erkan, 1993:96).

Ortaya çıkan bilimsel gelişmeler beraberinde büyük bilgi artışını da meydana getirmiştir. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerden dolayı hızla artan bilgi miktarı, toplumsal ve bireysel yaşamı etkilediği gibi eğitimi de etkilemiştir. Günümüzde toplumu, eğitimi ve

okulu etkileyen bir çok yeni gelişme gözlenmektedir. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin hızlanması; bilginin artmasına, iletişim sürecinin hızlanmasına ve eğitime olan talebin daha da yoğunlaşmasına neden olmaktadır (Alkan, 1984: 3-5).

Öğrenim gören her birey, toplum içinde insanlarla ilişki kuracağı, meslek sahibi olduğunda grubu içinde çalışacağı ve benzeri sosyal ilişkilerle her zaman karşı karşıya kalacağı için, okulda bunları yapabilecek temelleri alması gerekir. Toplumun kültürel, sosyal ve teknolojik kurallarına göre yetiştirilmeyen bireyler, topluma uyum sağlamakta zorlanacakları gibi aynı zamanda da birçok toplumsal problemlere de neden olabileceklerdir.

Ülkeler eğitim sistemlerini bilgi toplumunun gereklerine göre şekillendirmeye çalışmaktadırlar. Bir ülkenin bilgi toplumunu oluşturacak bireyler, eğitim sisteminde yetişecek kişilerdir. Bu nedenle bilgi toplumu olma yolunda gelişmeler kaydeden ülkemizde en önemli problemlerden birisi bilgi toplumu bireylerini yetiştirmektir (Samancı, 2004:3).

Bilgi toplumunda eğitim sadece okulların tekelinde olmamalı, fertler çevreden de etkileşimde bulunarak öğrenme fırsatı bulmalıdır. Bireylerin çevreden bilgi edinmesi, toplum içinde bilgi teknolojilerinin yaygınlaşmasına bağlıdır. Ayrıca eğitimcilerin görevi, sadece öğrencilere bilgi aktarmak olmamalı, bilgi teknolojisi sayesinde onların bağımsız öğrenmelerine de imkan vermelidir.

Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin, toplumun kültür yapısını önemli derecede etkilemesi, eğitimde bireylerin nasıl bir öğretimden geçirileceği, öğretmenlerin yeni gelişmelere göre nasıl yetiştirileceği ve yeni teknolojilerin nasıl kullanılacağı hususlarını ön plana çıkarmıştır (Numanoğlu, 1993: 219).

Gerçekten de günümüz geri kalmış toplumlarının ve gelişmekte olan ülkelerin en önemli sorunlarından birisi de teknolojik gelişmelerin eğitim-öğretime yansıtılması güçlüğüdür. Bunun için hem öğrencinin hem de öğreticinin yeni teknolojiyi nasıl kullanacağını bilmesi gerekir. Özellikle öğretmen yetiştiren üniversite kurumlarının bu konuya daha hassas yaklaşması, öğretmen adaylarını yeni teknolojilerle tanıştırması gerekir. Ülkemizde özellikle Milli Eğitim Kurumunun, bu konudaki eksikliği, hizmet içi eğitim kursları ve seminerlerle telafi etmeye çalıştığı da bir gerçektir. Son yıllarda eğitim-öğretim kurumlarında özellikle liselerde teknoloji sınıflarının hızla yaygınlaşması da sevindirici bir gelişmedir.

Bilgi teknolojileri kullanılarak öğretme–öğrenme süreçlerinde yeni gelişmeler sağlanıp, yeni metot ve teknikler denenmektedir. Yeni teknolojilerden etkilenen eğitim sistemi aynı zamanda bu teknolojilerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasında da rol oynamaktadır (Samancı, 2004: 4).

Yapılan araştırmalarda batı dünyasının her öğretim düzeyindeki okullarında, hedeflenen davranışların öğrencileri fazla yormadan, kısa zamanda kolay, doğru ve olabildiği kadar kalıcı biçimde, öğrencilere kazandırılmasına yardım etmek için birer eğitim teknolojisi birimi merkezi kurulmuş bulunmaktadır (Çilenti, 1989:74). Yine birçok araştırmacı, 21. yüzyılda, teknolojiye dayalı eğitimin geliştirilmesi için, üniversite eğitimi, personel eğitimi ve öğretmenlerin teknoloji ile sunuma dayalı eğitiminin önemini vurgulamıştır (Clouse-Alexander, 1998: 97-111).

Eğitimde teknolojiyi yazarlar çeşitli şekillerde ifade etmektedirler. Bir anlayışa göre eğitimde teknoloji; daha etkili bir öğretim için insan teknoloji etkileşiminde öğretim araçlarının etkinliğini koordine eden, çevresel faktörleri kontrol altında bulunduran teori ile uygulamanın birleştiği, eğitim yöntemlerinin sürekli geliştirildiği, uygulamalı olarak bilimsel araştırmalarla geliştirilmiş bir disiplindir. Diğer bir anlayışa göre de eğitimde teknoloji; öğretme, öğrenme sürecini en iyi planlayıp gerçekleştirmek ve değerlendirmek amacıyla yapılan sistematik bir yaklaşımdır (Alkan, 1984: 13-15). Her iki yaklaşımdan da anlaşılacağı üzere, eğitim teknolojisinin asıl amacı, eğitimde öğretme-öğrenme sürecine etkinlik kazandırmak için araçlarla yapılan planlama, uygulama ve değerlendirmeler bütünüdür. Ertürk'e (1991) göre öğretmen eğitim teknolojisinden yararlanma yollarını bilmeli, öte yandan eğitim teknolojisinin katkısı, uzmanlarca en iyi şekilde planlanarak gerekli araç-gereçler sağlanıp öğretmenin kullanımına sunulmalıdır.

Geleneksel eğitim sistemlerinde öğrenmenin, çoğu zaman bilgilerin ezberlemesi şeklinde gerçekleştirildiği, bilginin öğrenen için anlamlı olup olmadığının pek önemsenmediği, bilgilerin bir liste biçimimde verildiği, okutulan çoğu ders kitaplarına bakıldığında görülebilir. Böyle bir öğrenme-öğretme sürecinde öğreticinin rolü, öğrencilerin neyi bilmeleri gerektiğini anlatmak ve tekrarlara yer vererek öğrencilerin çalışacakları yeri göstermektir.

Öğretimin geleneksel metotların olumsuzluklarından kurtarılması amacıyla, eğitimde araç-gereç ve materyallerden veya eğitim teknolojisinden faydalanılabilir. Eğitim teknolojisi oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır. İlk mekanik öğrenme makinelerinden bu

yana bilgisayarların ve çeşitli teknolojik araçların hızla gelişmesiyle bir çok öğrenme ilkesi eğitimde uygulama alanı bulmuştur. Bilindiği gibi öğrenme ortamında uyarıcıların fazlalığı öğrenmeyi daha verimli yapar. Bu nedenle öğrenme ortamında uyarıcıların sayısının artırılması öğrenme yaşantılarını zenginleştirir. Öğretme öğrenme süreçlerinde bilgi teknolojilerinin kullanılması bu uyarıcıların artmasına, öğrenme yaşantılarının daha zenginleşmesine neden olur (Samancı, 2004: 8).

1.1. MATERYALLERİN EĞİTİM VE ÖĞRETİMDEKİ ÖNEMİ

Materyaller, öğretimi desteklemek maksadıyla kullanılır. İyi tasarlanmış materyaller, eğitim sürecini zenginleştirir, bilginin algılanmasında, somutluluk sağlayarak öğrenmeyi kolaylaştırır, unutmayı azaltır, öğrenciyi güdüler, öğrencinin dikkatini toplar, öğrenme isteğini kamçılar, hedef davranışlara yaparak yaşayarak ulaşmayı sağlar, düşüncenin kavramlaştırılmasına katkıda bulunur, öğrenim çevresini doğallaştırır (Özyürek, 1983: 88). Öğretim materyalleri, etkili ve amacına uygun kullanıldığında, öğretme-öğrenme sürecine bir çok fayda sağlayacağı bilinmektedir.

Eğitimde kullanılan araç-gereç, materyaller temelde iki görevi yerine getirmeyi amaçlamaktadır. Bunlar;

1-Öğretmeni destekleme

2-Öğrenmeyi gerçekleştirme

Eğitim teknolojisi; konuyu daha iyi sunma, öğrenmeye açıklık getirme, gözlem olanaklarını artırma ve öğrencinin birkaç duyu organına bir anda hitap etme fırsatları yaratarak öğretmene sınıf içerisinde yardımcı olmaktadır. İkinci yaklaşımda ise, öğretim baştan sona araç gereçler yolu ile yapılır. Bu yaklaşımda öğretmenin öğretme-öğrenme sürecine bilgi aktarımı hususunda doğrudan doğruya geleneksel yöntemlerde olduğu gibi katkısı yoktur. Öğretmenin asıl görevi öğrencileri yönlendirmek, karşılaşılan problemlerin çözümünde yardımcı olmak ve öğretimi değerlendirmektir (Fidan, 1997:96).

Teknoloji seçimi yapılırken göz önünde bulundurulması gereken bazı kurallar bulunmaktadır. Birincisi eğitim teknolojileri seçilirken belirlenen konular, hedef ve davranışlar göz önünde bulundurulmalıdır. Bunun faydası, eğer kullanılacak teknolojiler hedef ve davranışlar ile ilgili ise, öğrenme ve öğretme ortamlarında etkili öğrenmeler oluşur.

İkincisi, öğretmenin ve öğrencinin öğrenme-öğretme yeteneklerine uygunluğudur. Dersi öğreten öğretmenin seçilen eğitim teknolojisini rahatlıkla öğrenip kullanabilmelidir. Diğer bir nokta da, kullanılacak olan eğitim teknolojisi dersi öğrenen öğrencilerin öğrenme yeteneklerine uygun olmalıdır.

Sonuncusu ise, seçilen eğitim teknolojisinin okulda bulunması veya okul yönetimi tarafından rahatlıkla temin edilebilir olması gerekir. Bunun faydası ise, öğretmen tüm öğrenme-öğretme hazırlıklarını seçtiği eğitim teknolojisine göre yapar ve hazırlıklarını bu eğitim teknolojileri var ise uygulayabilir (İşman, 2005: 33-34).

Artık ülkeler sessizce oturup, yalnızca verileni almakla yetinmeyen, görecek, duyacak, katılacak, paylaşacak ve öğrenmeyi öğrenecek nesiller yetiştirmeye uğraşındadırlar (Özer, 1997: 66-70).

Öğrencinin öğretme-öğrenme sürecine aktif katılmadığı, süreçte, edilgen olduğu öğretim yöntemleri artık fark edilmektedir. Günümüz koşullarında eğitimcilerin amaçlarından birisi de öğrencinin öğretme-öğrenme sürecine aktif olarak katılımını sağlamak olmuştur. Bu amaç büyük oranda eğitimde kullanılan teknolojiler yoluyla gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

Herhangi bir materyal öğrenme etkinliğinde kullanılıp, o etkinliğe bir şeyler kazandırıyorsa ve bu süreç içerisinde ne kadar fazla rol alıyorsa, o derece faydalı olur. Çünkü, öğretimde kullanılan materyaller konuların daha iyi ve kolay öğrenilmesini, bilgilerin daha kalıcı olmasını sağlamaktadır. Materyallerin faydalı oluşlarının temel nedeni, bu materyallerin etkilediği duyu organları yoluyla bir yaşantı sağlamasıdır. Olaylar sözlü olarak ne kadar güzel anlatılırsa anlatılsın, gerçeği uygun olarak canlandırmayabilir. İyi hazırlanmış resimler, slaytlar, film şeritleri ve filmlerle olayları çok daha etkili, bir şekilde anlatma yada sunma imkanı sağlanılabilir. Sonuç olarak, eğitimde materyal kullanımı öğreticinin niteliğini ve verimini artırır.

Genel olarak eğitim teknolojisi veya öğretim teknolojileri diye adlandırılan teknolojik araç-gereçler ve öğretim esnasında kullanılan her türlü materyallerin öğretme-öğrenme süreçlerine önemli faydaları vardır. Öğretim süreçlerinde kullanılacak öğretim teknolojileri ve basit materyallerin öğretme-öğrenme süreçlerine olan katkılarından bazılarını şöyle sıralayabiliriz (Küçükahmet, 1994: 95):

1- Sınıfa getirilmesi imkansız veya zor olan olay, olgu ve nesnelere kolay ulaşım sağlayarak, bunların sınıfta sergilenmesini sağlarlar.

2- Çok sayıda duyu organına hitap ettikleri için, öğrencinin dikkatini çeker, öğrenmenin daha kolay oluşmasını sağlarlar.

3- Bilgileri somutlaştırdıkları için daha kalıcı öğrenmeyi gerçekleştirirler.

4- Birden çok kaynağa başvurma imkânı sağlarlar.

5- Az zamanda çok şeyler öğrenilmesine imkan tanırlar.

6- Öğrenmeyi monotonluktan çıkararak daha zevkli hale getirebilirler.

7- Araç-gereçlerle öğrencilerin konulara daha etkin katılması sağlanır.

8- Öğrenmeyi daha bireyselleştirerek, bireyi gruba bağlı olmaktan kurtarırlar.

9- Öğretimde farklı kaynaklar kullanılarak, eğitim alanında hazırlanmış sunumlardan, programlardan bir çok kişinin ortak faydalanmasını sağlayabilirler.

10- Öğretim teknolojileri değişik duyu organlarına hitap ettikleri için fiziksel çevrenin olumsuz etkilerinden öğretim ortamının daha az etkilenmesine neden olabilirler.

11- Eğitimde kullanılan teknolojiler sayesinde öğrencilerin yanlış ve eksik bilgi edinmeleri daha aza indirgenebilir.

Ders araçları kullanılmadan önce, öğrencilerin önünde denenmeli ve sonuçları onlara izletilmelidir. Bu tür tedbirler öğrencilerin denemeleri sırasında oluşabilecek çeşitli kaza ve risk ihtimallerini asgariye indirir.

Kullanım ömrü en fazla 50 ay olan teknolojik aygıtların, eğitim sisteminin en son ve en kolay temin edilebilen halkası oldukları, durdukları yerde eskidikleri ve kullanılmadıkları her anın kayıp olduğu unutulmamalıdır.

Araçlardan daha fazla faydalanmak için, kullanım hedefleri tespit edilmeli, programları sağlanmalı, kullanım planı ve yönergesi hazırlanmalıdır. Araçlar saklanmak için değildir, mutlaka öğrencilerin kullanımına verilmelidir (Halis, 2002: 33).

1.1.1.Eğitimde Materyal (Araç) Kullanmanın Genel İlkeleri

Eğitim materyallerinin uygun şekilde kullanılması uygulamadan beklenen sonuçların alınması açısından oldukça önemlidir.

-Materyal ne kadar mükemmel olursa olsun zamanında ve uygun olarak kullanılmadığı taktirde faydalı olmaz. Bunun için şu ilkeleri uygulamamız gerekir (Kırcal, 2003: 18-19):

a-Uygun zamanda

b-Uygun yerde

c-Uygun metotla

d-Uygun sürede

olmak üzere materyal seçimi yapılmalıdır.

Materyal seçiminde göz önünde bulundurulması gereken hususlar ise şunlardır:

a-Amaca ve konuya uygunluğu

b-Sağlanabilme ve kullanma kolaylığı

c-Öğrenci düzeyine uygunluğu

d-Öğretmen ve öğrencinin materyale karşı tutumu

e-Fiziki koşullara uygunluğu (perde , elektrik , yerleşme düzeni gibi)

Materyallerde bulunması gereken nitelikler;

a-Konunun işlenmesine ve araçların gerçekleşmesine yardım etmelidir.

b-Doğru ve sağlıklı bir öğrenmeyi sağlamalıdır.

c-Konuyu çeşitli yönlerden açıklamalıdır.

d-Öğrenciyi yeni etkinliklere yönetmelidir.

e-Zaman ve maliyet yönünden ekonomik olmalıdır.

-Diğer bir hususta materyali öğretme değil öğrenme aracı olarak kullanmaktır; Sadece öğretmen kullanırsa öğretme aracı olur. Öğrencinin "kullanması gereken aracı öğrenci kullanırsa öğrenme aracı olur ki en iyisi bu yoldur. Öğrencinin kullanacağı aracı öğretmen kullanır, öğrenciye gösterirse bu durum gösteri (demonstrasyon) durumuna girer. Öğrenci kullanırsa yaparak, yaşayarak (monüpülasyon) öğrenme durumu gerçekleşir.

-Öğretmenlerin ve öğrencilerin mevcut tüm materyallerden tam olarak faydalanabilmesi için her şeyden önce bu malzemelerin varlığından haberdar olması gerekir. Ayrıca bu materyallerin nasıl sağlanacağını ve nasıl kullanılacağını da bilmesi gerekir. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı İl Eğitim Araçları Ve Donatım Merkezi Müdürlükleri, bu amaçla öğretmenlere hizmet için eğitim kursları açmaktadır (Kırcal, 2003: 18-19).

Coşkun'a göre (1997) çağdaş eğitim ortamlarının, eğitim ve öğretimin yapıldığı mekanlarda bulunması yeterli değildir. Önemli olan, çağdaş eğitim ortamlarını etkili ve verimli bir şekilde kullanmaktır. Eğitim materyallerini öğretim sürecinde etkili, yerinde ve amacına uygun kullanıldığında eğitimin niteliği ve öğrenci başarısını artıracağı bilimsel bir gerçek olarak kabul edilmektedir.

Ayrıca, öğretim materyallerinin etkili olabilmesi için, "materyallerin konu alanına, öğrencilerin özelliklerine ve kazandırılmak istenen davranışa uygun olarak seçilmesi ve öğretmenler tarafından iyi kullanılması" önem taşımaktadır (Fidan-Erden, 1993: 137). Bunun yanında etkili bir öğrenmenin sağlanabilmesi için, öğrencinin bütün duyu organlarına hitap edecek öğretimin yapılması gerekir. Öğretimde sadece sözlü ve yazılı sembollerle yapılan iletişim sık sık kesilmelere, yanlış yorumlamalara, ilginin çabuk kaybolmasına ve hayal kurmaya sebep olmaktadır.

Bir öğretim aracı ne kadar çok duyu organına hitap ederse o kadar çok etkilidir ve öğrenme o kadar kalıcı olur. Cobun 'a göre öğrenilenlerin;

% 83'nü görme,

% 11'ini işitme,

% 3,5'ini koklama,

% 1,5'ini dokunma,

% 1'ini tatma, duyularımızla edindiğimiz yaşantılar yoluyla öğretiriz (Aktaran: Çilenti, 1997: 35).

Phillips'e göre ise zaman sabit tutulmak üzere insanlar,

Okuduklarının % 10'unu ,

İşittiklerinin % 20'sini ,

Gördüklerinin % 30'unu ,

Hem görüp , hem işittiklerinin % 50'sini ,

Söylediklerinin % 70'ini ,

Yapıp söyledikleri bir şeyin ise % 90'nını hatırlamaktadırlar (Aktaran : Çilenti, 1997: 35-36).

Bu sebeple, öğretim sürecinde öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekerek görsel, işitsel materyalleri kullanmak veya öğrencilerin yaparak ve yaşayarak öğrenmesini sağlayacak ortamlar hazırlamak, eğitim kalitesi ve öğrenci başarısı açısından oldukça önemlidir (Kırcal, 2003: 21).

1.1. 2. Öğretmenin Eğitim Teknolojisi Kullanımı Açısından Görevleri

Eğitim materyallerinin doğru ve etkili kullanımı, öğretme-öğrenme etkinliklerinin uygulayıcısı olan öğretmenlere bağlıdır. Öğretmenler okulda bulunan materyalleri, öğretim sürecinde amaçlarına uygun ve yerinde kullandıkları taktirde öğretim sürecinin daha

zenginleşeceği ve öğrencilerin derse katılımının daha fazla olacağı muhakkaktır. Öğretmenlerin eğitim materyallerini etkili kullanmaları, onların bu araçlar hakkında yeterli bilgiye sahip olmalarını gerektirmektedir. Bu materyallerin hangi derslerde daha etkili ve verimli kullanılacağının da öğretmenler tarafından bilinmesi önemlidir.

Görsel-işitsel araçların verimli kullanılabilmesi için o aracın kendine özgü özelliklerinin de bilinmesi gerekir. Bazen çok basit görünen bu özelliklerin hem o araçtan yararlanmayı hem de dersin niteliğini büyük ölçüde etkilediği unutulmamalıdır (Küçükahmet, 2004: 109).

Öğretmenin eğitim teknolojisi yönünden en önemli görevlerinden biri, öğrencilerine öğreteceği konu ile ilgili hedef davranışları kazandıracak yaşantıları sağlamaktır. Bunun için hedef davranışa göre önceden hazırlamış olduğu eğitim durumlarını gerekli araç ve yöntemleri kullanarak gerçekleştirmesi gerekir. Bu işin en önemli yönü, öğretmenin öğrencilerin özelliklerine, dersin hedeflerine ve konusuna uygun eğitim araç-gereç ve öğretim yöntemlerini sağlayabilmesidir. Öğretmen eğitim teknolojisi alanında ne kadar iyi yetişmiş olursa eğitim durumları için araç seçmede ve onları sağlayabilmede o kadar başarılı olur (Çilenti, 1988: 24). Oysa bazı öğretmenlerin elindeki basit bir aracı bile kullanmaktan çekindiği gözlenmektedir. Bu çekingenliğin temel nedenlerinden biri şüphesiz ki öğretmenin o aracı kullanmasını bilmemesinden kaynaklanmaktadır. Elinin altındaki bir aracın nasıl kullanılacağını, o aracın faydalarını ve sınırlarını bilen bir öğretmen o araçtan yararlanma yollarını arayacaktır (Küçükahmet, 1994: 94).

Öğretmenlerin materyal kullanımına yaklaşmamalarının bir başka nedeni ise, bu materyallerin kendilerinin yerini alabileceği endişesidir. Öğretmenlerin eğitim materyallerini kullanmaları, bu materyallerin öğretmenin yerini alacağı anlamına gelmez, aksine bunlar öğretmene öğretimi daha etkin gerçekleştirmesinde yardımcı olacak, öğretmenin sınıfta daha etkin rol almasını sağlayacaktır. Öğretmenlerin araç-gereçler konusunda bilmesi gereken temel ilke, ne kadar modern olursa olsun herhangi bir aracın öğretmenin yerinde değil, yalnızca yanında kullanabileceğidir. İyi bir öğretmen etkin bir sınıf atmosferinin ilk kuralının yüz yüze etkileşim olduğunu bilmek zorundadır (Küçükahmet, 1994: 95).

Öğretmenlerin araştırma sürecinde öğretmenlerin görüşlerine dayalı olarak eğitim materyallerini kullanmamalarındaki diğer faktörler şunlardır;

-Kullanılacak araç-gereçlerin okullarında bulunmayışı,

-Kullanılacak araç-gereçlerin okullarında yeterli sayıda olmayışı,

-Kullanacakları materyalleri hiç tanımamaları,

-Kullanacakları materyalleri kullanma bilgi ve becerisine sahip olmamaları,

-Kullanacakları materyalleri hazırlamak için yeterli zamanlarının olmayışı (Kırcal, 2003:22).

Bütün bu olumsuzlukların yanında, öğretme-öğrenme süreçlerinde öğretim materyallerinden uygun biçimde yararlanıldığında, öğrenme kolaylaşmakta, algılar güçlenmekte, öğrenme aktifleşmekte, öğrenmeye karşı ilgi artmakta, izlenimlerin kalıcılığı artmakta ve öğrenme zenginleşmektedir. Ancak, bu gibi sonuçların alınmasında, süreçte kullanılacak öğretim materyallerinin hazırlanmasında, ya da seçilmesinde eğitim, iletişim ve öğrenme ile ilgili araştırmaların ortaya koyduğu ilke ve ölçütlerden yararlanma gereği ön koşul olarak belirmektedir (Ergin, 1987: 67).

Öğretim materyallerinin etkin bir şekilde hazırlanmasında ve seçilmesinde bazı ilkelerin kontrol edilebilmesi için, her öğretmenin öncelikle aşağıdaki soruları cevaplandırması gerekir (Şahin, 1999: 31);

- Materyal eğitim programıyla uyumlu ve programı destekleyici nitelikte midir?
- Materyalin içerdiği bilgiler doğru ve güncel mi?
- Materyalde kullanılan anlatım türü açık ve anlaşılabilir mi?
- Materyal, öğrenciyi güdeleyici ve ilgisini çekici nitelikte midir?
- Materyal, öğrencinin derse katılımını sağlayıcı nitelikte midir?
- Materyal teknik özellikleri bakımından yeterli mi?
- Materyalin etkinliği hakkında önceden elde edilmiş bilgiler var mı?
- Materyal, içerik açısından tarafsız ve öğretimsel nitelikte midir?
- Materyalin kullanımı için gerekli kullanım kılavuzları (öğretmen-öğrenci) var mı?

Coğrafya öğretiminde kullanılan öğretim metotlarından biri de görsel ve işitsel materyallerin birlikte kullanıldığı gösteridir. Coğrafya öğretiminde gösteri yönteminin ayrı bir yeri vardır. Bilindiği gibi çevre coğrafya bilimi için doğal bir laboratuardır. Bu yöntemin kullanılma oranına bağlı olarak coğrafya dersi ezber olmaktan kurtarılabilir.

Öğretim yöntemleri öğrenciyi ezbercilikten kurtardığı zaman beceri kazandırmaya yönelik uygulamalar gerekir. Gösteri yönteminin vazgeçilmez parçası olan görsel

materyallerinin M.E.B.'in belirlediği hedeflere ulaşmak için gerektiği oranda ve şekilde kullanılmalıdır. Görsel materyaller denince şunlar aklımıza gelmektedir:

-Ders kitapları
-Haritalar
-Bilgisayar
-Video
-Tepegöz
-Slayt (Dia)
-Opak projeksiyon makinesi
-Küre
-Maket
-Coğrafya atlasları
-Grafikler
-Diyagramlar
-Tablolar
-Profil ve Kesit
-Fotoğraflar
-Yardımcı ders kitapları
-Koleksiyonlar
-Diğer görsel materyaller gibi.

1.1.3. Görsel Materyallerde Aranan Başlıca Özellikler

Coğrafya derslerinde ulaşmak istenen hedefi gerçekleştirmek için kullanılan görsel materyaller konuların anlaşılıp kavratılmasında ve kalıcı olmasında oldukça etkilidir. Kullanım sıklığına bağlı olarak öğretme ve öğrenme açısından önemli farklılıklara neden olan görsel materyallerde bazı özelliklerin aranması gerekir. Bunlar (Güngördü, 2002: 115 - 119);

-Görsel materyalin açıklanacak konunun amacına uygunluk derecesi,
-Görsel materyallerin doğruluğu,
-Görsel materyallerin öğrenciye uygunluğu,
-Görsel materyallerin çekici olması,
-Görsel materyallerin kullanışlı ve dayanıklı olması,

-Görsel materyallerin sadeliği,

-Görsel materyallerin ekonomikliği.

1.1.3.1. Görsel materyallerin konunun amacına uygunluğu :

Milli Eğitim Bakanlığı'nın belirlediği hedeflere hizmet eden görsel materyaller, konuların anlaşılmasını ve öğrenimi önemli ölçüde kolaylaştırmaktadır. Herhangi bir materyali seçerken düşünülecek ilk özellik, materyalin dersin amacına uygun olup olmadığıdır. Öğrenme ancak öğrenmeye en uygun araç ve etkinliklerle gerçekleştirilebilir. Öğretmen, öğretimde en uygun materyali seçmeli ve kullanmalıdır. Örneğin dünyanın şeklini açıklarken bu konu bir küre yardımıyla (eksen eğikliğini gösteren bir küre) çok kolay bir şekilde açıklanır.

Unutmaması gerekir ki; amaca uygun olmayan görsel materyal kullanımı öğretme ve öğrenme açısından daha olumsuz sonuçlara yol açabilir (Güngördü, 1999:125).

1.1.3.2. Görsel materyallerin doğruluğu :

Materyaller doğru bilgi vermelidir. Bu özellikle basılı araçlar için önemlidir. Bununla beraber, filmler hatta kaynak kişiler bile yanlış bilgi verebilir. Öğretmenin hatalı noktaları açıklaması ve farklı görüşleri yansıtan başka materyalleri de kullanması gerekir. Eldeki araç ve gereçler amaca uygun kullanabilmesi için öncelikle doğru olmalıdır. Konularla ilgili bilgiyi doğru vermelidir. Doğruluğu tartışılmayan araç ve gereçlerden faydalanılmalıdır (Güngördü, 1999: 125).

1.1.3.3. Görsel Materyallerin Öğrenciye Uygunluğu :

Materyaller, öğretimi yaptığımız öğrenci grubunun düzeyine uygun olmalıdır. Hemen her konuda bir çok materyal bulunabilir, fakat bu materyallerin çoğu daha ileri düzeydeki öğrencilere uygun olabilir. Bu bakımdan materyalin uygun oluşunda en önemli ölçü öğrencilerdir. Öğretmen olanaklar ölçüsünde sınıftaki her öğrencinin öğrenim düzeyine uygun, yeter sayıda ve çeşitli sayıda materyal sağlamaya çalışmalıdır. Her düzeydeki öğrencinin seviyesine uygun araç ve gereç düzenlenerek yapılmalıdır. Öğrencinin seviyesini aşan ve seviyesine hitap etmeyen materyal öğretim açısından pek fayda getirmeyecektir (Güngördü, 1999: 126). Öğretmen, öğretimde çeşitli araçlara yer verildiğinde öğrenmenin daha iyi olacağına inanmalı, çevresinde, okulunda gerçek

öğrenmeyi sağlayıcı ne gibi araçlar bulunduğunu ve bunlardan nasıl daha etkili bir şekilde yararlanabileceğini araştırmalıdır.

1.1.3.4. Görsel Materyallerin Çekiciliği :

Araç ve gereçlerin öğrencinin ilgisini çekme, merakını giderme ve kullanma arzusunu artırma niteliği olmalıdır. Çekici olan materyal, öğrencinin konuya motivasyonunun sağlanması ve öğrenmeyi kolaylaştırması adına çok önemlidir (Güngördü, 1999:126). Öğretmen, öğretimde çeşitli araçlara yer verildiğinde öğrenmenin daha iyi olacağına inanmalı, çevresinde okulunda gerçek öğrenmeyi sağlayıcı ne gibi araçlar bulunduğunu ve bunlardan nasıl daha etkili bir şekilde yararlanabileceğini araştırmalıdır.

1.1.3.5. Görsel Materyallerin Kullanışlı ve Dayanıklı Olması :

Görsel materyallerin kolay kullanışlı ve sağlam bir yapıya sahip olması gerekir. Materyaller rahatça açılıp kapatılabilen, dayanıklı bir yapıda olması gerekir. Kullanışlı olmayan bir materyal öğrenme üzerine olumsuz etki yapacak motivasyon azaltacaktır. Görsel materyallerin temininde belli bir gider olduğu için bunların uzun süre kullanılmaya dayanıklı olması gerekir. Çünkü dar bütçeli orta öğretim kurumlarında bunların temini kolay olmamaktadır.

1.1.3.6. Görsel Materyallerin Sadeliği :

Derslerde kullanılan görsel materyaller sade, açık ve net olursa gerek kullanımı ve gerekse öğrenmeyi pozitif yönde etkilemesi mümkün olacaktır. Örneğin lise ders kitaplarında özellikle yağış, sıcaklık ve nemin aynı grafikte gösterilmesi karmaşaya yol açabilir. Öğretmen bazı yorumlamalar yapsa dahi bunların öğrenciler tarafından kabullenilmesi zordur. Görsel materyaller içinde çok ayrı bir öneme sahip olan haritaların sadeliği de önemlidir. Bunun için, dersimizle ilgili hedeflere ulaşmak için açıklanan konulara destek olarak kullanılan görsel materyallerin, sade, açık, net olması gerekmektedir.

1.1.3.7. Görsel Materyallerin Ekonomik Olması :

Diğer özelliklerden eşit olan materyallerden ekonomik olanlar kullanılmalıdır. Fakat materyaller çoğu kez diğer özelliklerde eşit değildir. Bu yüzden öğretmenler

materyal seçiminde zorluk çekerler. Sonuç olarak çok kullanışlı materyalleri seçmek ve satın almak akıllıca, en ekonomik seçim sayılmalıdır. Ekonomiklikten kasıt araç ve gereçlerin ucuz, kaliteli, uzun süre kullanılabilir olmasıdır (Güngördü, 1999: 127).

Eğitimde kullanılan materyallerin temininde dikkat edilmesi gereken hususlar ise şunlardır :

a – Doğruluğuna

b – Sade oluşuna

c – Yeni oluşuna

d – Dayanıklılığına

e – Ekonomikliğine

f – Yapı özelliklerinin iyi olmasına

g – Öğretim seviyesine hitap etmesine

h – Kaliteliğine

i – Kullanışlığına dikkat edilmelidir (Güngördü, 1999: 127).

1.1.4. Eğitim Araç-gereç ve Materyallerinin Sınıflandırılması :

Eğitim sürecinde kullanılan materyallerin çeşitliliği açısından sözlü-sözsüz, yazılı-yazısız, görüntülü-görüntüsüz, iki ve üç boyutlu materyaller hayli fazladır. Eğitim materyalleri çok basit olanlardan, bilgisayar gibi çok karmaşık yapıda olanlara kadar değişik özellikler ve farklılıklar gösterir.

Eğitim materyallerinin çok çeşitli sınıflamaları vardır. Bu sınıflamalardan bazıları şöyledir :

a – Beceri geliştiren araçlar ,

b – Öğretmen ve öğrenciye yardımcı olan araçlar,

c – Tek başına bilgi kaynağı olan araçlar,

d – Göze – kulağa hitap eden araçlar,

e – Gerçek varlıklar ve yaşantılar,

f – Model araçlar,

g – İleri teknoloji ürünü araçlar.

Demirtaş ve Barth ise (1997) eğitimde kullanılan materyalleri şöyle sınıflandırmışlardır:

a – Sergileme-bülten tahtaları

b – Üç boyutlu materyaller

c – Grafik materyaller

d – Elektronik araçlar

Ayrıca, şöyle bir sınıflandırmayla da sıkça karşılaşılmaktadır:

a – Basılı eğitim araçları

b – Görsel araçlar

c – İşitsel araçlar

d – Görsel-işitsel araçlar

e – Teknoloji ürünü materyaller.

1.2. COĞRAFYA ÖĞRETİMİNDEKİ ÖNEMLERİ VE KULLANILAN BAŞLICA ARAÇ-GEREÇ VE MATERYALLER

Coğrafya doğal, beşeri ve ekonomik olayların yeryüzüne dağılma şekli ile bu dağılışın sebeplerini ve olayların yerel bağlantılarını inceleyen bir bilimdir. Coğrafyanın sosyal bilimler içinde önemli bir yeri vardır. Yurt ve dünya konularının hangisi ele alınsa, cevapları bulmak için, belli bir seviyede coğrafya kültürüne ihtiyaç olduğu görülür. Bunun için coğrafya öğretmenlerinin, coğrafya konularını soyut kavramlar olmaktan çıkarıp, somut hale getirmeleri gerekmektedir. Bu ise coğrafya konularının işlenişinde çeşitli materyallerden yararlanılmasıyla sağlanılabilir.

Öğretme-öğrenme sürecinde etkililiği ve kalıcılığı artırma bakımından öğretim ortamı ve materyallerin önemi büyüktür. Öğretilmek istenen bilginin öğretici tarafından öğrenmesi istenen kişiye daha iyi ve kolay aktarılabilmesi aynı zamanda kalıcı olmasında, sunuluş biçiminin büyük önemi vardır. Bilginin sunulmasında bilgi, ne kadar fazla duyu organına hitap ediyorsa öğrenme süreci de o oranda kısalacak ve öğrenme oranı da artacaktır. Coğrafya öğretiminin temel problemlerinden birisi konular işlenirken soyut olan kavramları öğrenciye görsel hale getirememedir. Bu yüzden bu konuların öğrenen tarafından anlaşılır hale gelmesi zorlaşmaktadır. Dolayısıyla anlaşılır olmayan bir konunun zevkle dinlenmesi ve öğrencinin konuya motive olması mümkün olmayacaktır. Her ne kadar öğretmenin kullandığı öğretim yöntemi önemli olsa da bu yöntemi süsleyen araç ve gereçler de konunun anlaşılır olmasında önemli bir fonksiyondur. Araçlar ders anlatımına canlılık getirerek öğreticiyi klasik anlatım tarzından uzaklaştırır. Sonuç olarak öğrencinin araçlar sayesinde öğrenme arzusu artar (Güngördü,1999:125).

Öğretme-öğrenme sürecinde öğretim materyallerinin kullanılmasında sağladıkları kolaylıkların yanında değişik sebeplerden (öğretim materyalinin amaca uygun seçilmemesi, öğretim ortamının uygun olmayışı, öğrencilerin öğrenme düzeyleri gibi) kaynaklanan bazı sakıncalı durumlarında ortaya çıkması muhtemeldir. Öğretim materyallerinin kullanılmasının ortaya çıkardığı olası sakıncalı durumları Demirel (2000) şu şekilde ifade etmektedir:

a) Öğrencilerin düşünmelerini azaltabilir.
b) Bazı durumlarda dili daha çok kullanmayı gerektirmeyebilir.
c) Temini pahalı, sürekli taşınması zahmetli olabilir.
d) İstenilen her öğretim materyalini anında etkili bir şekilde kullanmak için gerekli zaman ve hazırlık yeterli olmayabilir.

Dolayısıyla derslerde kullanılacak öğretim materyallerinin seçimi, hazırlanması ve kullanılması da ayrı bir özen ve dikkat isteyen konudur. Bunlar:

a) Öğretim materyalleri hedef davranışlara, öğrencinin hazır bulunuşluluk düzeyine uygun olmalıdır.
b) Öğretmen, ders planında hangi araç ve gereçleri ne zaman kullanacağını belirtmeli ve yeri gelince işe koşmalıdır.
c) Araç gereçler öğretim teknoloji ilkelerine göre kullanılmalıdır.
d) Devinişsel alanla ilgili hedef davranışlar kazandırılırken, her bir öğrenciye öğretim materyali sağlanmalıdır (Şahin-Yıldırım, 1999: 15).

Coğrafya derslerinde öğretim teknolojisini başarılı bir şekilde kullanmak için dikkat edilmesi gereken hususları ise Tilbury ve Williams (1997) şu şekilde sıralamaktadır:

- Yaş grupları, konu ve mekânsal özelliklerin durumu,
- Kullanılacak olan öğretim teknolojileri ile ilgili olarak iletişim imkânları, mevcut bilgiler, modeller, bilgisayarlar,
- Öğrencilerin öğretim teknolojisi ile ilgili deneyimleri ne düzeydedir?
- Öğrenciler öğretim teknolojisi ve coğrafya ile ilgili kavram, beceri ve bilgiyi kazanabilecekler mi?
- Ders nerede yapılacak, coğrafya odası mı, kütüphane mi, araştırma odası mı?
- Derste hangi öğrenme yöntemi ve tekniği kullanılacak?

- Sınıf ortamı nasıl olacak: tekli, çiftli, grup yada tüm sınıf çalışması mı, çiftleri veya grupları öğretmen mi yoksa öğrenciler mi seçecek?
- Öğretim yönteminin şekli ne olacak? Paralel yöntemler farklı aktivitelerin gösterilmesi, tüm sınıf aynı anda öğretim teknolojilerini kullanabilecek mi?
- Öğretim teknolojisini destekleyecek ne tür materyallere ihtiyaç var?
- Coğrafya müfredatındaki materyaller ne kadar yeterli?
- Destek sağlayacak diğer memurlara yada görevlilere (kütüphaneci, öğretim teknoloji öğretmeni, teknisyen) ne düzeyde ulaşılabiliyor?
- Dersin sonunda istenen ve istenmeyen nedir?
- Ders öğretmen ve öğrenciler tarafından nasıl değerlendirilecek ve ölçülecek?

Coğrafya öğretiminde incelenecek her olay ve obje (nesne) için gidip yerinde gözlem yapma imkânı yoktur. Oysa coğrafyanın temel mesleki özelliklerinden biri, gidemediği yerleri veya ulaşamadığı coğrafi objeleri öğrencilerin ayağına getirme şansına sahip olmasıdır. Bununda en geçerli ve gerçekçi yolu coğrafya öğretiminde öğretim materyallerinin kullanılmasıdır (Doğanay,1993: 139).

Öğretme-öğrenme sürecinde kullanılan öğretim materyalleri farklı bilim adamları tarafından değişik şekillerde gruplandırılmıştır. Yapılan bu gruplandırmalarda öğretim materyalinin hitap ettiği duyu organı belirleyici özellik olarak dikkati çekmektedir. Bununla beraber öğretim materyalinin hazırlanış tekniği veya teknolojisi de sınıflandırılmada esas alınan özellikler olarak dikkati çekmektedir. Demirel (2000) sınıflarda en çok kullanılan öğretim materyallerini;

1. Görsel araçlar,
2. İşitsel araçlar,
3. Görsel-İşitsel araçlar,
4. Teknoloji destekli araçlar, şeklinde gruplandırmaktadır.

Doğanay ise (1993) Ortaöğretim coğrafya derslerinde kullanılan araç-gereç ve materyalleri;

1-Coğrafya ders kitapları

2-Haritalar

3-Atlaslar

4-Küreler

5-Diya ve fotoğraf makinesi

6-Tepegöz

7-Grafik, diyagram, profil, kesit ve tablolar

8-Diğer araç ve gereçler

a. Kaynak ders kitapları

b. Coğrafya ders defteri

c. Koleksiyonlar

d. Bazı teknik araçlar, olarak ifade etmektedir.

Günümüzde ortaöğretim kurumlarında coğrafya öğretiminde öğretme-öğrenme sürecinin zenginleştirilmesine ve etkililiğinin arttırılmasına katkı sağlamak amacıyla kullanılabilecek öğretim materyalleri şu şekilde sıralanabilir.

1.2.1. Ders Kitapları: Öğretimi yapılacak konunun bir bütün halinde öğrenciye sunulması açısından önemli bir görsel öğretim materyali olan kitaplar; ders kitapları, kaynak kitaplar, alıştırma kitapları ve öğretmen kitapları olarak ifade edilebilir. Ayrıca ansiklopediler, seyahatnameler, il yıllıkları vb. eserler coğrafya öğretiminde öğretmen ve öğrenciler tarafından kullanılabilecek öğretim materyali olarak değerlendirilebilir.

Ders kitabı en temel materyallerden birisidir. Kitabın seçimi ve kullanımı son derece önemlidir. Ders kitapları eğitimin amaçlarını gerçekleştirmek üzere öğrencinin öğrenme yaşantılarına kaynaklık eden öğretim materyallerinden birdir. Etkili bir ders kitabı öğrencinin ilgisini çekmeli, öğrencide derse karşı ilgi uyandırmalıdır. Öğrencinin kendi kendisine öğrenmesine izin verebilmeli, çocuğun kitapla olan bağını kuvvetlendirici yaşantılar sunabilmelidir. Kitap soyut bilgileri az mümkün olduğunca somut, zevkli, ilgi çekici halde olmalıdır (Yanpar, 2005: 114).

Coğrafya ders kitaplarının da şekil ve içerik olarak zengin olması önemli bir husustur. Bu nedenle coğrafya kitapların hazırlanmasında konu içeriğini destekler nitelikte resim, fotoğraf, harita, grafiklerin kullanılması daha fazla ilgi çekecektir.

1.2.2. Yazı Tahtaları: Kullanım biçimlerine göre farklı isimlerle ifade edilirler. Diğer derslerin öğretiminde olduğu gibi coğrafya öğretiminde de önemli bir görsel öğretim

materyali olarak kullanılabilir. Kara tahta, pazen tahta, manyetik tahta ve bülten tahtası başlıcalarıdır.

1.2.3. Haritalar: Hazırlanış ve kullanılış amaçlarına göre değişik şekillerde sınıflandırılan haritalar, coğrafya öğretiminde kullanılan en önemli öğretim materyallerinden biridir. Ortaöğretim coğrafya öğretiminde, haritalardan yararlanmak bir zorunluluktur. Çünkü bu hem coğrafya öğretimini görsel duruma getirmeye yardımcı olur hem de öğretim metotlarından biri olan iş metodunun uygulanması anlamına gelir (Doğanay, 1999: 143).

Haritalar, coğrafya konuları işlenirken, olmazsa olmaz araç-gereç ve materyallerin başında gelmektedir. Haritalar, artık sadece coğrafyacıların değil, diğer bilim mensuplarının da fazlaca yararlandığı bir materyal durumundadır. Hatta günlük yaşantımızda artık birçok olayın haritalandırılarak açıklandığını görmekteyiz. Bu nedenle coğrafya öğretmenlerinin haritaları kullanmadan öğretim yapmaya çalışmaları çok anlamsız olacaktır. Çünkü hemen her coğrafi olayın ifadesini harita üzerinde görmek mümkündür.

Haritaların, öğretim sürecinde daha etkin olabilmesi için öğrencilerin dikkatini çeken daha renkli veya kabartma haritalar kullanılabilir. Sınıf içi veya sınıf dışında öğrencilerin yapacakları harita çalışmaları, onların hem bilişsel hem de psiko-motor alandaki öğrenmelerine katkı sağlayacaktır (Eker, 2003: 61).

1.2.4. Küreler ve Modeller: En önemli öğretim gereçlerinden biri de küredir. Değişik anlamlar ifade etmekle birlikte, coğrafya öğretim materyali olarak kullanıldığında, yeryuvarlağının çok küçültülmüş bir modelidir (Doğanay,1993: 159).

Brown ve diğerleri (1973)'e göre, güneş ve çevresindeki dokuz gezegenin temsili olarak verildiği bir diğer coğrafya öğretim materyali de Güneş Sistemi modelidir. Esasında haritalar ve küreler mekâna ait bilgi sağlar. Fakat okullarda kullanmak için hazırlanan dar kapsamlı olanları, herhangi bir coğrafi bölge hakkında ki gerekli bilgilerin tamamını kapsamayabilir. Bu nedenle muhtemel kullanıcıların ihtiyaçlarına göre farklı bilgilerin sunulduğu farklı haritalar yapılmaktadır. Harita ve kürelerden elde edilebilecek en önemli bilgiler şunlardır:

- Yüzey şekilleri, nehirler, ovalar, dağlar ve diğer kara veya suların oluşturduğu şekiller.

- Yerler ve onların yönleri veya diğer başka bir yerle olan mesafesi.

- Bilimsel bilgiler, okyanus akıntıları veya jeolojik formasyonlar gibi.

- Sosyal veya kültürel bilgiler, nüfus veya dil örnekleri gibi.

- Siyasi bilgiler, iki ülke veya şehir arasındaki sınırlar, yönetim şekilleri, seçim sonuçları gibi.

- Ekonomik bilgiler, endüstriyel ürünler, tarım ürünleri yada iki ülke arasındaki ticaret malları gibi.

Bu bilgilerin her birisi hem haritaların üzerinde hem de kürelerin üzerinde gösterilebilir. Küreler genellikle siyasi bilgileri ve yüzey şekillerini ihtiva etmektedir. Diğer bilgi çeşitleri özel haritalar üzerinde gösterilir.

1.2.5. Atlaslar: Herhangi bir amaç için yapılmış haritaların bir araya toplanmış halidir. İçinde bulundurduğu haritaların yapılış amaçlarına göre farklı isimlerle adlandırılırlar. Coğrafya Atlası, Tarih Atlası gibi. Coğrafya atlasları, coğrafya öğretiminin temel öğretim gereçleri arasında yer alır (Doğanay,1993: 158). Özellikle öğrencilerin ders dışı çalışmalarında duvar haritalarından faydalanma imkanı pek fazla olmamaktadır. Bu durumda, öğrencilerin harita ile ilgili çalışmalarında kendileri için en önemli kaynağı atlaslar oluşturmaktadır.

1.2.6. Gerçek Eşyalar ve Maketler: Öğretim sürecinde gerçek eşyaların kullanılması büyük avantajlar sağlamaktadır. En azından öğrencilerin, yakın çevrelerinde tanımadıkları nesneleri çalışmalarında kullanmaları önemlidir. Coğrafya derslerinin amaçlarının başında öğrencilere, yakın çevrelerinden başlayarak tüm dünyayı tanıtmak ve coğrafi çevreyle insan arasındaki münasebetleri öğretmek gelir. Bu amacın gerçekleşmesi için öğrencinin çevresini ve buradaki nesneleri mümkün olan en iyi düzeyde öğrenmesi gerekmektedir. Bunun için gerçek eşyaların sınıf ortamında kullanılması gerekmektedir.

Her hangi bir coğrafi bölgenin tanıtılmasın da, o bölgeye ait taş, toprak veya bitki örtüsü özellikleri hakkında yapılacak açıklamalarda ilgili özelliklere ait numunelerin kullanılması hem öğretmenin işini kolaylaştıracak hem de öğrencilerin olayı kavramasına yardımcı olacaktır. Bu konuda okulların uygun bir bölümünde oluşturulacak bir sergi

alanında öncelikle okulun bulunduğu yöreye ait özellikleri yansıtan taş. toprak veya bitki türlerini tanıtan koleksiyonlar oluşturulabilir. Hatta bu tür sergilerin oluşturulabilmesi yada güncelleştirilebilmesi için öğrenci çalışmalarına yönelik ders dışı aktiviteler düzenlenebilir. Aynı zamanda bu tür aktiviteler öğrencilerin çevreyi daha iyi öğrenmelerini sağlayacağından, çevreyi sevme ve koruma bilinçlerinin de gelişmesine katkı sağlayacaktır (Sezer, 2002: 28).

Maket, yeryüzündeki her hangi bir yerin veya şeklin yatay ve dikey ölçeğe bağlı kalınarak aslına uygun olarak yapılan küçük bir şekildir. Coğrafya öğretiminde konu ile ilgili kavramları görsel hale getirmek adına kullanılması oldukça güzeldir (Güngördü, 1999: 123). Öğretim sürecinde öğrencilere tanıtılmak istenen her nesneyi sınıf ortamına olduğu gibi taşımak her zaman mümkün olmamaktadır. Bunu bazen ekonomik şartlar engellemekte bazen de kullanılmak istenen nesnenin sınıf ortamında kullanılmasının zararlı olma durumu yada nesnenin taşınma imkânının olmayışı gibi sebeplerden gerçeğe benzer maketlerinin kullanılması daha uygun olabilmektedir. Böyle bir kullanımda işin bütün yükü öğretmen üzerinde olacaktır. Kullanılmak istenen maket ya öğretmen tarafından hazırlanacak yada hazırlanmış bir maket temini yoluna gidilecektir. Eğer okulun fiziki şartları uygun ise öğrencilerle birlikte gerçek eşyaların maketlerini hazırlamak hem eğlenceli hem de öğrenciler açısından daha etkin bir öğretme ortamı olarak kullanılabilir. Fakat yapılacak çalışmaların amacına ulaşabilmesi için öğretmenin bu tür bir çalışmaya ilişkin yeterliliğinin olması gerekmektedir. Ülkemizde hem elektrik üretiminde hem de tarımsal amaçlı sulamada barajların önemi büyüktür. Barajlarla ilgili konular öğrencilere anlatılırken bütün öğrencileri bir baraja götürerek barajı veya elektrik santralini tanıtmak her zaman mümkün olmayabilir. Barajın sınıf ortamına getirilmesi mümkün olmayacağına göre bu dersin en etkin bir şekilde işlenebilmesi için sınıf ortamın da ülkemizdeki bir barajın maketi öğrencilere gösterilmek suretiyle hem öğrencilerin merakları kısmen de olsa giderilmiş hem de öğrencileri konuyla ilgili düşünceleri gerçeğe daha yakın hale getirilmiş olacaktır.

1.2.7. Kamera, Fotoğraf Makinesi ve Fotoğraflar: Kamera, fotoğraf makinesi ve fotoğraflar coğrafya öğretiminde önemli bir yere sahiptir. Öğrencilerin derse olan ilgilerini arttırmada, dikkat çekmede ve sınıf ortamına getirilmesi mümkün olmayan bir olay yada nesnenin fotoğrafı veya fotoğrafları ders esnasında doğrudan veya epidiyaskop

yardımıyla yansıtılarak gösteri amaçlı kullanılabilir. Her hangi bir coğrafi olayın görüntüsü kamerayla kaydedilerek sınıf ortamında öğrencilere sunulabilir. Bu tür çalışmalar öğretmen tarafından yapılabileceği gibi öğrencilere de kamera yada fotoğraf makinesini kullandırmak suretiyle materyal hazırlamalarına imkân tanınabilir. Bu, öğrencilerin hem beceri kazanmalarında hem de öğrenmelerinde faydalı bir etkinlik olacaktır.

Fotoğraflar insanların psikolojilerini etkileyebilecek teknolojilerdir. İnsanlar güzel bir resim gördüğü zaman içlerine rahatlık gelebiliyor. Fotoğraf makineleri insanları etkileme özelliğinden dolayı eğitim- öğretim ortamlarında rahatlıkla kullanılabilir. Günümüzde gelişmiş ülkelerin eğitim sistemlerinin eğitim-öğretim faaliyetlerinde, fotoğraf makinelerinin öğretmenler tarafından çok yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir (İşman, 2005: 173).

Kamera dış ortamdaki hareketli görüntüleri manyetik bir ortama aktarmaya (video kasetlere) yarayan dijital araçlardır. Yakın tarihe kadar pahalı olması ve karmaşık yapıda yardımcı araçlara ihtiyaç duyulması nedeniyle eğitimde kullanımı yaygın değildir. Teknolojideki gelişmelere paralel olarak kullanımının kolaylaşması ve sunulan diğer imkânlarla kameranın eğitim alanında da kullanımı hızla yaygınlaşmaktadır (Koşar, 2002: 57).

Arazi çalışmaları ve geziler coğrafya öğretiminin temel öğretim yöntemlerinden ve aktivitelerindendir. Bu tür çalışmalar, öğrencilere yerinde gözlem yapma imkanı sağlamaktadır. Kamera ve fotoğraf makinesi yapılacak böyle çalışmalarda en önemli öğretim materyalidir. Arazi çalışmalarının veya gezilerin kamerayla kaydedilmesi, fotoğraf makinesiyle önemli görülen nesnelerin ve coğrafi oluşumların fotoğraflarının çekilmesi daha sonra yapılacak değerlendirmelerde kullanılacak öğretim materyallerinin hazırlanmasını sağlayacaktır. Aynı zamanda bu tür çalışmalarda yapılan çekimlerin uzun süre korunma imkânı olduğundan daha sonraki öğretim yıllarında da elde edilen bu öğretim materyalleri kullanılabilir.

Günümüzde fotoğraf makinesi satın almak oldukça ucuz ve kolaydır. Her okul için, öğrencilerin kullanması için birkaç fotoğraf makinesi satın almak okullara fazla bir maliyet getirmeyecektir. Öğrencilere sağlanacak böyle bir imkânla hem öğrencilere daha iyi öğrenme fırsatı verilmiş olacak; hem de öğrencilere kazandırılacak fotoğraf çekme becerisi ve alışkanlığı sayesinde onların doğayı sevme ve koruma duyguları geliştirilmiş olacaktır (Sezer, 2002: 30).

Bazı coğrafi oluşumları öğrencilere öğretirken öğretmenler oldukça zorlanmaktadır. Örneğin karstik arazide oluşan şekiller, rüzgarların oluşturduğu şekiller, toprak erozyonunun ortaya çıkardığı sonuçlar ve benzeri birçok olayı anlatım yöntemiyle öğrencilere kavratmak oldukça zordur. Oysa, lapya veya dolini gösteren bir fotoğraf, rüzgarların oluşturduğu şekilleri gösteren bir fotoğraf, toprak erozyonunun yoğun olarak görüldüğü arazilere ait, erozyon öncesi ve sonrası çekilmiş fotoğraflar öğretmenin uzun süre konuşmasına gerek kalmadan ilgili konuların öğrenciler tarafından kolaylıkla kavranılabileceği ve uzun süre hafızalarında tutulabileceği muhakkaktır.

1.2.8. Grafikler: Olayların resim veya çizgilerle gösterilmesi metodu, grafik olarak adlandırılır. Bunlar, eşit aralıklarla yatay ve dikey aralıklardan oluşabilecekleri gibi, dikdörtgen, yarım daire ve bütün şekillerden, yada resim şekillerden de oluşabilirler (Doğanay, 1993: 164). Coğrafya öğretiminde önemli bir yere sahip olan grafikler, hazırlanış tekniği ve kullanım amacına göre değişik şekillerde çizilebilmektedir (sütun grafikler, daire grafikler, yarım daire grafikler, çizgi grafikler gibi).

Grafiklerin en önemli özelliği, rakamlarla ifade edilen sayısal veya istatistiği verilerin çizim yoluyla şekle dönüştürülerek görsel hale getirilmesidir. Rakamlarla ifade edilen verilerin grafikle sunulması aynı zamanda iki veya daha fazla veri arasında karşılaştırma kolaylığı sağlamaktadır. Verilmek istenen bilginin görsel hale sokularak öğrenme açısından bir avantaj sağlaması yanında günlük hayatın her aşamasında hem görsel medyada hem de yazılı medyada sürekli olarak kullanılan grafiklerin yorumlanmasını öğrencilere kavratmak bakımından öğrenme-öğretme sürecinde grafiklerden faydalanmanın yeri büyüktür (Sezer, 2002: 30).

1.2.9. Televizyon, Video ve Video Kasetler : Video hem göze hem de kulağa hitap eden bir öğretim materyali olması, öğretim sürecinde kullanılmasında büyük avantaj sağlamaktadır. Bu özelliği ile dersleri, karşılıklı diyalogun verdiği sıkıcı ortamdan çıkarıp daha zevkli ve neşeli bir ortam haline getirir. Video hem bir bilgi deposu hem de iyi bir gösteri aracıdır. Sınıfta gerçek hayatın en iyi şekilde sergilenmesini sağlar. 3-5 dakika süren kısa bir programa bir saatlik ders sığdırılabilir (Şimşek, 2002: 36). Televizyon yalnız başına bir öğretim materyali olarak kullanılabilir. Günümüzde ulusal ve uluslar arası düzeyde yayın yapan birçok televizyon kanalı bulunmaktadır. Bu televizyon kanallarının

yayınlarını her yerden izlemek mümkündür. Belgesel nitelikte hazırlanan televizyon programlan coğrafya dersleri için orijinal bir öğretim materyalidir. Bu tür programlar, ders saatlerinin uygun olması durumunda kullanılabilir.

Bir öğretim materyali olarak televizyon, genelde yalnız başına değil video ile birlikte kullanılır. Geçmişte ya da günümüzde yaşanan olayları video kamera ile kaydetmek oldukça kolaydır. Bunların saklanması ve uzun süre kullanılabilmesi ayrı bir avantajıdır. Olayları olduğu gibi hiç değiştirmeden sınıfta öğrencilere gösterme imkanı verir. Gelişen teknoloji ile birlikte yeni üretilen videolar kullanım kolaylığı ve görüntüyü izleme esnasında istendiği şekliyle anında durdurma, ileri yada geri sarma ve tekrar tekrar izleme imkanı vermesi ile oldukça fonksiyonel bir öğretim materyali durumundadır.

Günümüzde üretilen VCD ve DVD'ler bu tür öğretim materyallerine ayrı bir özellik katmıştır. Video kasetler CD'lere aktarılabilmekte veya kullanılacak görüntü ve sesler doğrudan CD'lere kaydedilebilmektedir. Böylelikle bu tür öğretim materyalleri daha kolay ve uzun süre saklanabilmektedir.

Televizyon ve video ile birlikte kullanılacak video kasetler, bu tür materyallerin üretimini yapan resmi yada özel kurumlardan satın alınabilir. Ayrıca öğrenci aktivitesi olarak veya öğretmen tarafından da hazırlanabilir. Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü tarafından ilköğretim ve ortaöğretime yönelik olarak diğer dersler için olduğu gibi; coğrafya dersleri için de video kasetler üretilmiştir. Son zamanlarda bu video kasetler, CD'lere aktarılmaya başlanmıştır.

1.2.10. Bilgisayar: Çağımızda bilim ve teknolojideki hızlı gelişmeler ekonomik sistemi olduğu kadar eğitimsel ve sosyal sistemleri de etkilemektedir. Günümüzde bilgi, gelişmiş toplumlarda ekonomik gelişmelerin anahtarı haline gelmiştir. Teknoloji ise, eğitim sürecinin geliştirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Bilgi teknolojisinin hızla gelişmesi, bilgi toplumlarının ortaya çıkmasına neden olmuş, toplumların yeni teknolojik gelişmeleri izlemeleri ve kendilerine uyarlamaları zorunlu hale gelmiştir. Bilginin ve öğrenci sayısının hızla artması bir takım sorunları da beraberinde getirmiş, eğitim sürecinin ve niteliğinin gelişmesinde önemli rol oynayan yeni teknolojilerin eğitim kurumlarına girmesi zorunlu hale gelmiştir (Gürol, 1990:133).

Bilgisayar gerek sayısal gerekse alfabetik verileri işleyen elektronik bir aygıttır. Bilgisayar, verileri belirli bir program mantığı içinde okuyarak, onları kendi anlayabileceği

bir dile çeviren ve sonuçları kullanıcıya sunan ,ayrıca verileri saklayabilen ve belleğinde tutabilen elektronik bir araçtır (Demirel, Seferoğlu,Yağcı, 2004: 128).

Bireyler arası etkileşimin hızlanması ve bilgi aktarımının daha kolay hale gelmesi, 1700'lerin ilk yıllarında iletişim araçlarının makineleşmesiyle olmuştur (Sezer, 2002:32). Yirminci yüzyıla gelindiğinde ise; teknolojik ilerlemede baş döndürücü bir hızın ve gelişmenin yaşandığı boyuta girilmiştir. Bilgisayarların öğretim sürecinde kullanılmaya başlaması "öğretme makinelerinin" kullanılmaya başlamasıyla olduğu genel olarak kabul edilmektedir. Bilgisayarlardan faydalanma eğitim öğretim sürecinde hızlı bir değişim ve gelişim göstermiştir. Hatta öğretmenin yerini bilgisayarın alıp almayacağı tartışma konusu haline gelmiştir.

Bilgisayar destekli eğitimin bir çok avantajları vardır. Bunların başlıcaları:

- Bilgisayarlar, öğrencilerin aktif bir şekilde öğrenme sürecine girmelerini sağlar.
- Bilgisayarlar (renkli grafikler, sesler, hareketli resimler, canlandırmalar, video gösterileri, ve kullanıcıya geri bildirimler vb. sayesinde) öğretime çeşitlilik, canlılık ve kaliteyi getirir.
- Bilgisayarlar, hızlı ve yavaş öğrencilerin kendi hızları doğrultusunda konuları öğrenmelerine olanak sağlar.
- Bilgisayarların sabırları sonsuzdur ve her öğrenciye istediği kadar tekrar olanağı verir.
- Bilgisayar kullanımı matematik tabanlı derslere olan ilgiyi artırabilir.
- Bilgisayar esnektir. Öğrenciler ders saatlerini kendi gereksinimlerine göre ayarlayabilirler.
- Öğrenciler herhangi bir konuda yanlış bir iş yaptıklarında hemen mesaj vererek doğruyu bulma yönünde uyarıcı ve yol göstericidir.
- Bilgisayar programları kullanıcıya testler uygulayarak, kullanıcının bildiği konuları atlayarak bir sonraki konuya gelmesine olanak sağlar.
- Bilgisayarlar, öğretmenlere öğrenci sorunlarıyla daha çok ilgilenebilme ve işlerini daha iyi ve verimli yapabilme olanağı sağlamaktadır (Demirel-Seferoğlu-Yağcı, 2004: 131-132).

Diğer bütün alanlarda olduğu gibi coğrafya öğretiminde de bilgisayarlar önemli bir öğretim materyali olarak kullanılmaktadır. Özellikle bilgisayara tepegöz ve data-show yada doğrudan bir projeksiyonun bağlanması ile bilgisayar ekranındaki görüntünün yansıtılması sayesinde oluşturulan eğitim ortamı, hem öğrenci hem de öğretmen için derslerin daha ilgi çekici olmasını sağlayacaktır.

Bilgisayarların eğitimde kullanılmaya başlamasıyla birlikte eğitime yönelik paket programlarda hızla gelişmeye başlamıştır. Günümüzde öğretim sürecinin değişik kademelerine yönelik destekleyici programlar hazırlanmakta ve kullanılmaktadır. Coğrafya öğretiminde de bu tür paket programların kullanılması kaçınılmazdır. Ancak ülkemizde bu amaçla hazırlanmış yeterli kaynak olduğu söylenemez. Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü bünyesinde yürütülen çalışmalarla bu tür öğretim materyalleri hazırlama ve çoğaltma çalışmaları yapılmaktadır (Sezer, 2002:33).

Bilgisayar teknolojisinde gelişmiş ülkelerde coğrafya öğretiminde kullanılabilecek değişik programlar hazırlanmaktadır. Özellikle ABD'de bu tür programlar yaygın olarak üretilmekte ve kullanılmaktadır. Özellikle 7 ila 12. dönem öğrencilerinin (Türkiye'deki karşılığı ortaöğretim) eğitiminde kullanılmak için hazırlanan bu programlar içerik olarak, Genel Bilim, Çevre ve Enerji, Meteoroloji ve Oseonografya, ve Genel Jeoloji konularını kapsamaktadır (Sayhan, 1995:243-255).

1.2.11. Data-Show : Bilgisayar, video, kamera gibi araçlardaki görüntüleri aynen perdeye yansıtmaya yarayan sisteme Data-Show (Likit Kristal Ekran) denir.tepegözün üzerine saydam yerine saydam özelliği olan Data-Show konularak bilgisayar,video,kamera gibi araçların görüntülerini aynı şekilde istenilen yere büyüterek yansıtır (Samancı, 2004: 69).

Doğrudan bilgisayara bağlı olarak kullanıldığında sunulan materyal üzerinde öğretmen tarafından gerekli görülen değişikler anında yapılabilir. Önceden hazırlanmış ve CD"lere veya video kasetlere kaydedilmiş programların gösterimi yapılabilir. Görselliğin ve işitselliğin aynı anda sunulabildiği bir araçtır. Ders sunumu esnasında öğretmen ve öğrencilerin yüz yüze olmasına imkan tanıması önemli bir özelliğidir. Tepegöz üzerine yerleştirilerek kullanıldığından fazla bir yer işgal etmez. Taşınması kolay olduğundan istenildiğinde tepegöz üzerinden alınarak tepegözünde kullanılmasına imkan sağlar (Sezer, 2002: 34).

1.2.12. Opak projektör (Episkop) : Opak projektörü olarak da adlandırılan episkop fotoğraf, resim, kitap sayfası gibi şeffaf olmayan materyalleri ekrana yansıtmaya yarayan araca denilmektedir. Opak projektörleri saydam olmayan resimleri büyütüp bir perdeye yansıtma yöntemidir. Opak projektörü geniş kullanım alanı bulan ilk görsel-işitsel araçlardan birisidir. Opak projektörde çok güçlü bir ışık materyale yansıtılır. Bu ışık yukarı doğru bir aynaya yansıtılır. Bu aynadan da bir takım mercekler aracılığıyla görüntü bir ekrana yansıtılır. Görüntünün kalitesi, tepegöz, slayt ve film şeritlerinin yansıtılmalarında elde edilen görüntüye göre daha az net ve daha az etkilidir (Demirel-Seferoğlu-Yağcı, 2005: 98-99).

1.2.13. Epidiyaskop: Saydam olan ve olmayan her türlü yazı, resim, fotoğraf ve benzeri çizimleri büyüterek yansıtabildi bir araçtır. Slayt makinesi ile episkop makinesinin birleştirilmiş halidir (Şimşek, 2002: 46). Epidiyaskopun da episkop gibi saydam olmayan materyallerin hiçbir işleme tabi tutulmadan büyütülerek yansıtılabilme imkânı sağlama özelliği ile coğrafya öğretiminde kullanılabilecek önemli bir öğretim materyalidir.

Arazi çalışmalarında yada okul gezilerinde çekilen fotoğrafların, toplanan taş veya bitki numunelerinin arazi çalışması yada gezi sonrasında tekrar değerlendirilmesinde veya bu örnekler üzerinde yapılacak sınıf içi çalışmalarda kolaylık sağlayacaktır. Ayrıca arazi çalışmalarına yada gezilere katılamayan öğrencilere çalışma yapılan alanla ilgili fotoğraf ve numunelerin gösterilmesinde ve bunların ders ortamında kullanılmasında kolaylık sağlamaktadır (Sezer, 2002: 34-35).

Coğrafya öğretimimde ihtiyaç duyulan şekil, grafik, fotoğraflar haritalar vb. şeyler, birçok kaynak kitaplarında, ders kitaplarında, veya atlaslarda bulunmaktadır. Bunları hazırlamak çok zaman alabilir. Bu tür durumlarda episkop öğretmenler için önemli bir kolaylık sağlamaktadır.

1.2.14. Tepegöz Projeksiyonlar: 25x25 cm. boyutlarına kadar olan saydam resim ve çizimlerin perdeye yansıtılarak gösterilmesini sağlayan araçtır. Tepegöz yardımıyla karmaşık şekil ve konularını basit ve renkli olarak anlatmak mümkün olmaktadır. Işıklı yazı tahtası olarak da kullanılabilir (Halis, 2002: 85).

Metin, çizim, grafik ve resim gibi saydam bir materyal üzerine önceden renkli yada siyah beyaz olarak hazırlanmış bilgilerin ekrana büyütülerek yansıtılması için yada

ders sırasında doğrudan üzerine yazılıp çizilerek ve gerektiğinde silinerek saydam bir yazı tahtası gibi kullanılabilen çok yönlü bir araçtır (Yalın, 2000:126). Diğer projeksiyonlara göre en önemli avantajı kullanımı esnasında karartma gerektirmemesidir.

1.2.15. Tepegöz Saydamları (Asetat) : Tepegözle kullanılan şeffaf naylondan yapılmış gerece saydam, transparan, asetat veya folyo gibi isimler verilmektedir.Tepegözle kullanılacak saydamlar renkli veya siyah beyaz olabilir. Boyut olarak A4 ebadında olabileceği gibi rulo şeklinde hazırlanmış saydamlarda bulunmaktadır. Saydamlar derste işlenecek konunun muhteviyatına göre öğretmen tarafından önceden hazırlanabileceği gibi ders esnasında konunun akışına göre gerekli görülen bilgiler doğrudan boş bir saydamın üzerine yazılarak yansıtılma imkânı da vardır. Bu nedenle tepegöz projeksiyonlar, bu şekilde kullanımıyla "ışıklı yazı tahtası" olarak da tanımlanmaktadır (Kolukısa, 1996: 66).

Yaygın olarak kullanılan tepegöz saydamları kullanım esnasında üzerine konuldukları cam yüzeyi tam olarak kapatamamaktadırlar. Böyle durumlarda saydamın kenarlarından yansıyan ışık izleyenlerin dikkatini dağıtabilecek düzeye ulaşabilir. Bu durumu engellemek amacıyla tepegöz saydamları, kenarlarda kalan boşlukları kapatacak genişlikte bir çerçeveyle kaplanmalıdır. Yada saydam tepegöz üzerine konduktan sonra boşta kalan alanlar beyaz kağıtla kapatılmalıdır. Tepegöz saydamları öğretmen tarafından kolaylıkla hazırlanabildiği gibi herhangi bir kitap veya basılı materyalden istenilen herhangi bir resim, şekil veya yazı fotokopi makinesi aracılığıyla asetat üzerine aktarılarak da hazırlama ve kullanma kolaylığı vardır. Günümüzde saydamlar bilgisayar yardımıyla hazırlanmakta ve doğrudan asetat kağıdı üzerine çıktısı alınabilmektedir. Yada normal kağıda çıktısı alındıktan sonra fotokopi makinesiyle asetat kağıdına aktarılabilmektedir.

Coğrafya öğretiminde her zaman ihtiyaç duyulan harita, şekil, grafik ve benzeri materyallerin öğretimde kullanılmasında Tepegöz projeksiyonların ve saydamların büyük önemi vardır. Çünkü ortaöğretim müfredat programları içinde yer alan konuların çoğunu şekillerle izah etme zorunluluğu vardır. Eğer öğretmen derse girdiği her sınıfta tahtaya şekilleri çizmek durumunda kalırsa, zamanın çoğunu bu iş için harcamış olacaktır. Yada bu çizimleri veya şekilleri çizerek öğrenciye göstermek yerine sözlü anlatımla dersi geçiştirmek zorundadır. Halbuki öğretmen veya okulda bulunan coğrafya öğretmenleri, ortaklaşa yürütecekleri çalışmalarla, yıl boyunca derslerde işlenecek konulara uygun ve

gerekli görülen şekil ve çizimleri tepegöz saydamı şeklinde hazırlamaları mümkündür. Günümüzde bazı özel yayınevleri tarafından ortaöğretim veya ilköğretim programlarına yönelik folyo seti adı altında saydamlar hazırlanmış ve öğretmenlerin kullanımına hazır hale getirilmiştir. Bu tür hazır öğretim materyallerini de satın almak suretiyle derslerde kullanabilirler (Sezer,2002: 36).

Böyle bir durumda hem öğretmen ders esnasında fazla yorulmayacak hem de öğrenci daha fazla iletişim kurma fırsatı yakalamış olacaktır. Ayrıca derste bu tür bir öğretim materyalinin kullanılması aynı dersin işleneceği diğer sınıflarda da aynı materyalin kullanılması durumunda her sınıfa eşit düzeyde bilgi aktarımı sağlanmış olacaktır.

1.2.16. Slayt Projektörü ve Slaytlar :

Saydam gereçler üzerine yapılmış resim, fotoğraf, şekil, grafik, şema ve yazılı metinleri büyüterek perdeye yansıtmasını sağlayan projeksiyon makinesidir. 35 mm kameralarla çekilmiş filmlerin pozitif olarak banyo edilerek kesilip 5x5 cm'lik mukavva veya plastik çerçevelere yerleştirilmiş şekline slayt, bunları gösteren projeksiyon makinesine ise slayt projeksiyon makinesi denir (Yalın, 2004:137)

Bazı slayt projektörleri 8x10 cm gibi daha büyük boyuttaki diyaları yansıtabilmektedirler. Slayt projektörlerinden bazıları tek tek elle yüklenerek gösterilebildiği gibi,bazıları ise projektöre takılan kızaklara hepsi birden dizilerek gösterilebilir.bazı slayt projektörleri aynı zamanda film şeridi de gösterebilirler (Samancı, 2004:39).

Diyalar, öğretimde görsellik sağlaması açısından coğrafya öğretimi için önemli bir öğretim materyalidir. Öğretmen tarafından hazırlanabileceği gibi Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünce bazı konulara yönelik olarak hazırlanmış diyalar da bulunmaktadır. Diyalar öğrenci aktivitesi olarak da kullanılabilir. Öncelikle öğrencilere fotoğraf makinesinin kullanımı öğretilmek şartıyla ve fotoğraf makinesi temin edilerek herhangi bir coğrafi olayla ilgili diyaların hazırlanması, herhangi bir yörenin bütün veya bir coğrafi özelliğinin tanıtılması ve sınıfta sunulması öğrencilerin hem iyi bir gözlem yapmalarını hem de öğrenme-öğretme sürecine aktif olarak katılmalarını sağlayacaktır.

1.2.17. Beyaz Perde : Projeksiyonların kullanımında yansıtılan görüntünün netliği büyük önem taşımaktadır. Görüntünün netliği kullanılan görüntülerin hazırlanışına, gösterinin yapıldığı ortama veya kullanılan projeksiyona göre değişmekle beraber görüntünün yansıtıldığı alan da büyük önem arz etmektedir. İşte bu amaçla kullanılan perdeler beyaz perde olarak adlandırılır. Bazı durumlarda perde kullanılmadan, öğrencilerin rahatça görebilecekleri bir duvar veya yazı tahtası da beyaz perde yerine kullanılabilmektedir. Böyle durumlarda görüntünün yansıtılacağı alanın izletilmek istenen görüntüyü bozmayacak şekilde olması gerekmektedir. Aksi taktirde görüntüde oluşabilecek bozulmalar amaca ulaşmayı olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle bir öğretim materyali olarak projeksiyonların kullanılacağı ortamlarda beyaz perdenin de kullanılması en uygun olanıdır.

Projeksiyonlarla yapılacak ders sunumlarında perdenin boyutu ve sınıf içinde duracağı konumda özenle seçilmelidir. Perde öğrencilerin hepsinin rahatça görebileceği bir yerde olmalıdır. Projeksiyonun bulunduğu yerden daha yüksekte olmamalıdır. Perdeye pencereden doğrudan ışık gelmesi engellenmelidir. Projeksiyondan gelen ışıkla perde yüzeyi arasında dik bir açı olmalıdır. Perdenin alt kenarı ile zemin arasındaki mesafe 1.5 m. kadar olmalıdır. En yakın öğrencinin perdeye uzaklığı, perdede oluşacak görüntü yüksekliğinin iki katından az olmamalı, en uzak mesafede oturacak öğrencinin perdeye uzaklığı ise perdedeki görüntü yüksekliğinin altı katından fazla olmamalıdır (Yalın, 2004:136).

1.2.18. Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS):

Her ölçekteki doğal ortam ile insan, zaman özellikleri ve ilişkilerine ait bilgi toplama, depolama ve analiz çalışmalarını kapsayan ve kendine has metodolojisi olan yöntem Coğrafi Bilgi Sistemi olarak tanımlanabilir (Turoğlu, 2000:312). Coğrafi Bilgi Sistemi, planlama çalışmaları ile ilgili mekânsal ve mekânsal olmayan verilerin girişi, saklanması, yönetim, analiz ve gösterimini sağlamak için tasarlanmış yazılım ve donanım sistemlerinin bir bütünüdür. Amacı, mekansal ve mekansal olmayan verileri detaylı sorgulamalarla analiz etmektir (Nurlu, 1992:22-27). Coğrafya öğretiminde sıkça karşılaşılan problemlerden birisi de coğrafyayla ilgili bilgilerin ve verilerin zamanında güncelleştirilerek aktarılmamasıdır. Bu zorluğu gidermede Coğrafi Bilgi Sistemleri önemli katkı sağlamaktadır.

Coğrafi Bilgi Sistemleri Ortaöğretimde coğrafya öğretiminde güncel bilgilere ulaşma açısından öğretmenler için önemli bir kaynak olarak gösterilebilir. Bu yöntem devletler, yerel yönetimler, ulusal ya da uluslar arası düzeyde iş yapan şirketler ve kamu kuruluşları tarafından kullanılarak sayısız veri ve bilgi toplanıp analiz edilmektedir. Bu veriler haritalar üzerine aktarılarak daha kullanışlı hale getirilmektedir. Bu aşamadan sonra ilgili veriler öğretmenler tarafından elde edilmek suretiyle öğrencilere daha güncel ve kullanışlı bilgiler şeklinde aktarılabilir (Sezer,2002:39).

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI

İnsanlara yakın çevresinden başlayarak, dünyayı tanıtmayı, coğrafi çevreyle insan arasındaki ilişkiyi araştırmayı ve bu ilişkide insana en faydalı olan yönü göstermeyi amaçlayan coğrafyanın ülkemizde hak ettiği yerde olduğu söylenemez. İnsanlık tarihi kadar eski olan coğrafya gelişmiş ülkelerde hak ettiği ciddiyetle bilimsel bir şekilde ele alınıp ulusal ve uluslar arası politikalarda dikkate alınırken, ülkemizde ve gelişmekte olan diğer ülkelerde, hala sıkıcı kavramlar öğreten ve şehir, göl, nehir isimlerini ezberleten bir ders olmaktan ileriye gidememiştir (Eker, 2003:3).

Gerçektende zamanın kısıtlı olmasının yanında öğretilmek istenen konuların oldukça yoğun olması (özellikle 9 sınıflarda) öğretmen ve öğrenciyi görsellikten uzak sözlü anlatıma dayalı bir coğrafya öğretimine yöneltmiştir. Bu da ezbere dayalı bir öğretim ve öğrenme ortamına sebep olmuştur.

Coğrafya dersinin tam anlamıyla öğrenciler tarafından kavranabilmesi ve sevilen bir ders haline gelmesi ve de derste öğretimi amaçlanan öğrenmelerin en yüksek düzeyde yapılabilmesi derste öğretim teknolojisi kullanmayı gerektirmektedir.

Araştırma liselerimizdeki araç-gereç ve materyal durumunu ortaya koyması ve öğretmenler ile öğrencilerin bunlara karşı tutumlarını belirlemesi açısından önemlidir.

Bu araştırmanın esas amacı, ortaöğretim kurumlarında coğrafya derslerinde araç-gereç ve materyal kullanmanın önemini vurgulamak, öğretmenlerin ve öğrencilerin bunlara karşı tutumunu belirlemek ve araştırma sahasında liselerin araç-gereç ve materyal durumunu ortaya koymaktır.

2.1. PROBLEM

Coğrafya öğretmenleri ve öğrencilerin coğrafya derslerinde araç-gereç ve materyallere karşı tutumları nasıldır? Erzurum'daki liselerin mevcut araç-gereç ve materyal durumları nasıldır?

2.2. Alt Problemler

Araştırmanın problem cümlesi doğrultusunda, aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Coğrafya öğretmenlerinin araç-gereç ve materyallere karşı tutumları nasıldır?
2. Öğrencilerin araç-gereç ve materyallere karşı tutumları nasıldır?

3. Coğrafya öğretmenlerinin araç-gereç ve materyallerin kullanımına ilişkin görüşleri cinsiyetlerine göre anlamlı farklılıklar göstermekte midir?

4. Coğrafya öğretmenlerinin araç-gereç ve materyallerin kullanımına ilişkin görüşleri mezun oldukları yüksek öğretim kurumuna göre anlamlı farklılıklar göstermekte midir?

2.3. VARSAYIMLAR

1.Araştırma için seçilen örneklemin evreni temsil edecek nitelikte olduğu,

2. Araştırma için kullanılan veri toplama aracının geçerli ve güvenli olduğu,

3. Öğretmen ve öğrencilerin anket sorularına samimi cevaplar verecekleri, varsayılmıştır.

2.4. SINIRLILIKLAR

1. Bu araştırma 2005–2006 Eğitim-Öğretim yılı ile,

2. Erzurum merkezde görev yapan ve örnekleme dahil edilen coğrafya öğretmenleri ve öğrencilerin görüşleri ile, sınırlıdır.

2.5. TANIMLAR

Araç: Her hangi bir iş veya eylemi başarmak için kullanılması gereken alet ya da aygıta (değişik parçalardan oluşmuş alet) araç denir. Örnek: Tepegöz, Slayt makinesi gibi... (Güngördü, 1999:124).

Gereç: Bir iş veya eylemi yapmak için gerekli olan malzeme yada materyale gereç denir. Yazı yazmak için gerekli olan kalem, okumak için gerekli olan ders kitapları, daha iyi öğrenmeyi sağlayan haritalar, atlas ve benzeri malzemeler gibi (Doğanay,1993:138).

Eğitim: Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı olarak istendik davranış değişikliği meydana getirme sürecidir (Ertürk, 1972:12).

Öğretim: Öğrenme sürecinin, amaçlı, planlı ve düzenli olarak yapılmasıdır(Küçükahmet, 2004:3).

Öğrenme: Bireyin bilgi ve çevresiyle etkileşimi sonrasında yeni bilgi,beceri veya tutum geliştirmesi demektir (Demirel, 2005:15).

Teknoloji: Belli amaçlara ulaşmada, belli sorunları çözmede,gözleme dayalı ve kanıtlanmış bilgilerin uygulanmasıdır (Demirel, 1993:91).

Eğitim Teknolojisi: Genel anlamda kazanılmış yeteneklerin işe koşulmasıyla doğaya egemen olmak için gerekli işlevsel yapılar oluşturma olarak ifade edilmektedir.Teknoloji aynı zamanda en genel anlamında kazanılmış yeteneklerin işe koşulmasıyla doğaya egemen olmak için gerekli işlevsel yollar oluşturmadır (Alkan, 1998:13).

Öğretim Teknolojisi: Öğretimin, eğitimin bir alt kavramı olduğu anlayışına dayalı olarak ve belirli öğretim disiplinlerinin kendine özgü yönlerini dikkate alarak düzenlenmiş teknoloji ile ilgili bir terimdir. Örneğin "fen öğretimi teknolojisi", "dil öğretimi teknolojisi", "biyoloji öğretimi teknolojisi" gibi. Bu terim, ilgili disiplin alanlarına özgü olarak etkili öğrenme düzenlemeleri oluşturmak üzere amaçlı ve kontrollü durumlarda insan gücü ve insan gücü dışı kaynakları birlikte işe koşarak belirli özel hedefler doğrultusunda öğrenme ve öğretme süreçleri tasarımlama, işe koşma, değerlendirme ve geliştirme eylemlerinin bütününü içeren sistematik bir yaklaşımı ifade etmektedir (Alkan, 1998:16).

Coğrafya Eğitimi: Çeşitli coğrafi olayların (fiziki ve beşeri) yeryüzünde dağılışlarını, bunların sebep-sonuç ilişkilerini, yeryüzü, canlılar ve özellikle insan hayatı üzerinde ki etkilerini, yeryüzünün yaşam şartlarını, imkân ve kaynaklarını tanıtmak, tabiatı sevdirmek ve koruma alışkanlığı kazandırmak, dünyayı, komşu ülkeleri ve uzak ülkeleri, ülkemizi ilgilendiren yönleri ile tanıtmak ve benzeri amaçlarla verilen eğitimdir (Kırcal, 2003:11).

2.6. YÖNTEM

Bu bölümde sırası ile, araştırmanın modeli, evreni, örneklem, veri toplama araçları ve verilerin analizine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

2.6.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma betimsel bir araştırma olup Tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri, geçmişte veya halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 2002:77). Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilemez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan onu uygun biçimde gözleyip belirtmektir.

2.6.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Erzurum'daki ortaöğretim kurumları oluşturmaktadır. Örneklem belli bir evrenden, belli kurallara göre seçilmiş ve seçildiği evreni temsil yeterliği kabul edilen küçük kümedir. Araştırmaların çoğunluğu, örneklem kümeler üzerinde yapılır ve alınan sonuçlar, ilgili evrene genellenir. Örneklem üzerinde çalışmanın üç temel nedeni vardır. Bunlar:

1. Maliyet güçlükleri,
2. Kontrol güçlükleri ile
3. Etik (moral) zorunluluklardır.

Ayrıca her evreni tümü ile incelemeye gerekte olmayabilir.Örneklem üzerinde çalışmak, araştırmacıya, büyük zaman, enerji ve para tasarrufu sağlar. Bütün üzerinde çalışmanın bir güçlüğü de, araştırma için gerekli kontrollerin sağlanmasındaki engellerin artmasıdır. Küçük kümeler üzerinde denetim kurmak daha kolaydır (Karasar, 2002:110-111).

Araştırmanın örneklemini, İbrahim Hakkı Fen Lisesi, Ziya Gökalp Lisesi, Cumhuriyet Lisesi, Erzurum Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi, Rıfkı Salim Burçak Anadolu Kız Meslek ve Kız Meslek Lisesi, Atatürk Anadolu Teknik Lisesi, Erzurum Anadolu Lisesi, Nenehatun Kız Lisesi, Adnan Menderes Lisesi, H. Sami Boydak Lisesi, Nevzat Karabağ Anadolu Öğretmen Lisesi gibi orta öğretim kurumları oluşturmaktadır. Örneklemle ilgili bilgiler Tablo 1 ve Tablo 2'de ayrıntılı olarak verilmiştir. Anketler, araştırmacı tarafından toplam 100 coğrafya öğretmeni ile 613 orta öğretim öğrencisine uygulanmıştır.

Tablo 1. Örnekleme katılan coğrafya öğretmenleri ile ilgili bulgular

Cinsiyet	**Frekans (f)**	**Yüzde %**
Kadın	35	35.0
Erkek	65	65.0
Toplam	100	100.0
Hizmet yılı	**Frekans (f)**	**Yüzde %**
1-5 Yıl	27	27.0
6-10 Yıl	22	22.0
11-15 Yıl ve üzeri	30	30.0
16-20 Yıl	10	10.0
21 ve üzeri	11	11.0

Toplam	100	100.0
Mezun olunan yüksek öğretim kurumu	**Frekans (f)**	**Yüzde (%)**
Eğitim Enstitüsü	3	3.0
Eğitim Fakültesi	61	61.0
Fen Edebiyat Fakültesi	25	25.0
Lisans Üstü	11	11.0
Toplam	100	100.0

Örneklemi oluşturan coğrafya öğretmenlerinin % 65'ini erkekler, % 35'ini bayanlar oluşturmaktadır (Tablo 1). Araştırma alanındaki coğrafya öğretmenlerinin hizmet yılına baktığımızda % 73'nün 6-21 yıl ve üzerinde hizmet süreleri olduğu görülmektedir. Tecrübeli öğretmenlerin gerek öğrenciye yaklaşımı gerekse alan hakimiyeti açısından daha verimli olacakları tartışılmaz bir gerçek olup, araştırma alanında ki okulların bu anlamda şanslı olduğunu varsayabiliriz. Coğrafya öğretmenlerinin % 27'sinin ise henüz ilk 5 yılını tamamlamamış olduğu görülmektedir. Meslekte yeni olan bu öğretmenlerin meslekteki tecrübe eksikliklerine rağmen, teknolojik materyallerin derslerde kullanımı konusunda daha şanslı oldukları söylenebilir. Zira son yıllarda ülkemizdeki üniversitelerin birçoğunda öğretim araç-gereç ve materyalleri kullanımı ile ilgili dersler verilmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 3'ü (3 kişi) eğitim enstitüsü mezunudur. Eğitim Fakültelerinden mezun öğretmenlerin sayısı 61 (% 61) iken Fen-Edebiyat Fakültesi mezunlarının sayısı 25 (% 25)'tir. Araştırma sahasındaki coğrafya öğretmenlerinin % 11'ini (11 kişi) ise Lisans Üstü mezunları oluşturmaktadır.

Tablo 2. Örnekleme katılan öğrencilerin cinsiyetleriyle ile ilgili bulgular

1. Cinsiyet	**Frekans (f)**	**Yüzde (%)**
Kız	291	47.5
Erkek	322	52.5
Toplam	613	100

Orta öğretim kurumlarımızda anket uyguladığımız öğrencilerin % 52.5'ini (322) erkekler oluştururken, % 47.5'ini (291) ise bayanlar oluşturmaktadır. Örneklemi oluşturan okullarda yapılan anketler, lise 1 sınıflarına herhangi bir seçim yapılmadan uygulanmıştır. Ankete katılan öğrencilerin yaklaşık yarısının bayan öğrenci olması tabi ki sevindirici bir durumdur. Zira ülkemizde bayanların okuma yazma oranları, erkeklere göre, cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana sürekli düşük olmuştur. Bu farkın kapanıyor olması eğitimin – öğretimin kalitesini de önemli ölçüde etkileyecektir.

Tablo 3. Örneklemi oluşturan okullar

Okullar	**Frekans (f)**	**Yüzde (%)**
Ziya Gökalp Lisesi	76	12.4
İbrahim Hakkı Fen Lisesi	47	7.7
Cumhuriyet Lisesi	53	8.6
Erzurum Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	25	4.1
Rıfkı Salim Burçak And.Kız Mes Ve Kız Mes Lisesi	44	7.2
Atatürk Anadolu Teknik Lisesi	26	4.2
Erzurum Anadolu Lisesi	33	5.4
Nene Hatun Kız Lisesi	52	8.5
Adnan Menderes Lisesi	83	13.5
H. Sami Boydak Lisesi	90	14.7
Nevzat Karabağ Anadolu Öğretmen Lisesi	84	13.7
Toplam	613	100

Anketler Tablo 3'te de belirtildiği gibi toplam 613 öğrenciye uygulanmıştır. Anket uygulanan okulları sınıflandıracak olursak, öğrencilerin % 57.7'si (354 kişi) genel liselerden, % 7.7'si (47 kişi) Fen Lisesinden, % 19.1'i (117 kişi) Anadolu Liselerinden, % 15.5'i (95 kişi) ise Anadolu Teknik ve Meslek Liselerinden oluşmaktadır. Araştırmadan daha geçerli sonuçlar alınması için, araştırma sahasında mümkün olduğunca örneklem sayısı fazla tutulmaya çalışılmış ve okul türü de göz önünde bulundurularak farklı okullara anket uygulanmıştır.

2.6.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın, alt problemlerinin istatistiksel analizi için gerekli verileri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından, öğretmen ve öğrencilere yönelik iki ayrı anket geliştirilmiştir. Veri toplama aracında beşli likert tipi ölçek kullanılmıştır. Uzmanların görüşleri doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılarak hazırlanan anketler ön uygulama aşamasına getirilmiştir. Daha sonra ön uygulamalar ışığında gerekli düzeltmeler yapılarak son halleri verilmiştir.

Coğrafya öğretmenleri için hazırlanan veri toplama aracı toplam 50 sorudan oluşurken, öğrenciler için geliştirilen veri toplama aracı toplam 25 sorudan oluşmuştur. Anketlerde kişisel bilgilerle ilgili sorular, teknolojik araçların kullanımına ilişkin sorular ile öğretmen ve öğrencilerin materyal kullanımına ilişkin tutumları ile ilgili sorular yer almıştır.

Ölçme araçlarının güvenirlik hesaplamasında başlıca Sperman Brown korelasyon katsayısı, Kuder Richardson formülü ve diğerlerine göre daha fazla kullanılan Cronbach

Alpha katsayısından faydalanılmaktadır (Beydoğan, 1998:75). Bu araştırmada Croncbach Alpha katsayısı kullanılmıştır. Cronbach ve Nannually Alpha değerlerinin 0.70 den büyük olması, ölçme aracının güvenirliği için uzmanlar tarafından yeterli kabul edilmektedir. SPSS paket programında yapılan teste ölçme aracımızın güvenirliği, öğrenciler için 0.70, öğretmenler için 0.72 olarak bulunmuştur. Geçerlilik ise, ölçme aracının amaçlanan özellikleri farklı özelliklerle karıştırmadan ölçebilme yeterliliği ile ilgilidir. En çok yararlanılan geçerlilik ölçütleri içerik, uygulama ve yapı geçerliliğidir (Karasar, 1999:151). Ölçme aracımız olan anketlerin geçerliliğini belirlemek için, ölçme aracında bulunan maddelerin ölçme amacına uygun olup olmadığı, ölçmek istenilen alanı temsil edip etmediği sorunu ile ilgili olan (Karasar, 1999:151) içerik geçerliği kullanılmıştır. İçerik ve görünüş geçerliği için kaynak tarama ve uzman öğretim üyelerinin görüşlerinden yaralanılmıştır.

2.6.4. Verilerin Analizi

Araştırmayla ilgili anket uygulaması tamamlandıktan sonra öğretmen ve öğrenci cevaplarının tamamı SPSS'de değerlendirilmek üzere bilgisayara aktarılmıştır. Bilgisayar ortamına aktarılan verileri gruplara ayırarak, veriler bilgisayarda işlenmiş ve istatistiksel işlemler tamamlanmıştır. Araştırmada SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) paket programlarından yararlanılmış ve değerlendirmede yüzde (%) frekans (f) ve aritmetik ortalama ($\overline{X}$) kullanılmıştır. Coğrafya öğretmenleri ve öğrencilerin görüşleri ortalamaları ($\overline{X}$) 5'li likert tipi derecelendirme ölçeğine göre gruplandırılmıştır. 5.00-4.01 arasındaki puanlar "Tamamen katılıyorum", 4.00-3.01 arasındaki puanlar "Katılıyorum", 3.00-2.01 arasındaki puanlar "Kısmen katılıyorum", 2.00-1.01 arasındaki puanlar "Katılmıyorum" ve 0-1.00 arasındaki puanlar ise "Hiç katılmıyorum" şeklinde derecelendirilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR VE YORUMLAR

Erzurum'daki liselerin öğretmen ve öğrenci sayıları ile araç-gereç ve materyal durumları ile ilgili bulgular aşağıda incelenmeye çalışılmıştır.

Tablo 4. Erzurum'daki liselerin öğretmen ve öğrenci sayıları ile fiziki özellikleri

Okulun Adı	Öğret. Sayısı	Öğrenci Sayısı	Derslik Sayısı	Laboratuar	Teknoloji Sınıfı	Spor Salonu	Atölye	Bilg. Lab.	Ort.Öğ. Sayısı
Adnan Menderes Lisesi	36	657	21	2	-	-	-	1	31
Atatürk Lisesi	62	1497	42	3	1	1	-	2	36
Cumhuriyet Lisesi	47	786	32	3	-	1	-	1	25
Erzurum Lisesi	76	1772	47	3	2	1	-	2	38
M.Akif Ersoy Lisesi	46	892	28	3	1	1	1	1	32
Nenehatun Kız Lisesi	65	1430	39	3	-	1	-	1	37
Şükrü Paşa Lisesi	42	932	25	2	-	-	-	1	38
3 Temmuz Lisesi	35	691	24	2	1	-	-	1	29
İMKB Lisesi	42	902	25	2	-	1	-	1	36
Spor Lisesi	12	29	1	-	-	1	-	-	29
Nurettin Topçu Sos. Bil. Lisesi	2	48	2	1	-	-	-	-	24
Ziya Gökalp Lisesi	38	746	23	3	-	-	-	1	32
Anadolu Lisesi	30	443	17	2	1	-	-	1	26
Mecidiye And.Lisesi	32	454	18	1	1	-	-	1	25
And.Güzel Snt.Lisesi	24	167	8	3	-	-	2	1	21
İ. Hakkı Fen Lisesi	25	277	12	3	1	1	-	1	24
N.Karabağ And.Öğrt.Lisesi	40	414	18	3	3	-	2	2	23
Atatürk End.Meslek Lisesi	92	836	38	3	-	-		2	22
Kazım Karabekir End. Mes. Lisesi	83	777	24	3	1	1		3	30
And.Kız Meslek Lisesi	51	560	12	1	1	-	15	2	47
R.S.Burçak Kız Mes.Lisesi	48	371	16	3	1	1	12	2	23
And. Tic.Meslek Lisesi	50	1204	30	1	-	-		2	40
Dedeman Anadolu Otelcilik Turizm Lisesi	18	213	10	1	-	-	3	1	21
Anadolu İmam Hatip Lisesi	60	900	29	1	1	-	-	1	31
İşitme Engelliler Lisesi*	-	45	4	-	-	-	-	-	11
Sağlık Meslek Lisesi	39	256	9	1	-	-	2	1	28
Özel Aziziye Lisesi*	-	373	19	-	-	-	-	-	19
Özel İstiklal Lisesi	22	135	7	1	1	-	-	2	19

Erzurum merkez ilçedeki liselerin fiziki özelliklerine ilişkin bulgulara bakıldığında (Tablo 4), sınıflardaki öğrenci sayısının, özellikle düz liselerde, çok yüksek olduğu görülmektedir. Şüphesiz sınıflardaki öğrenci sayısının fazla olması öğretim sürecini olumsuz yönde etkileyecektir.

Öğrenci sayısı, kullanılacak öğretim yöntemini etkileyen önemli bir faktördür. Modern metotları kalabalık sınıflarda uygulamak oldukça zordur. Modern yöntemlerin ve

* Okullardan yeterince bilgi alınamamıştır.

de derslerde araç gereç kullanımı için sınıf mevcudunun fazla olmaması önemlidir. Sınıflarda öğrenci sayısının fazla olması ülkemizdeki eğitim sisteminin başlıca sorunlarından biridir. Bu sorunun Erzurum merkez ilçe liselerinde de olduğu açıktır. Coğrafya dersinin bazı konuları, özellikle iklim, jeolojik devirler, dünyanın oluşumu gibi, soyut kavramlardan oluştuğu için öğrenci tarafından algılanması oldukça zordur. Bu konularda öğretmene yardımcı nitelikte sayılan, araç-gereç, materyal kullanımının daha da zorlaştığı bir gerçektir. Kalabalık ortamlarda dersler ancak büyük gurupla öğretim yöntemlerinden anlatım yöntemi gibi yöntemlerle sunulabilir. Özellikle zor ve soyut konuların somutlaştırılmasında, araç-gereç ve materyal kullanımı son derece gereklidir.

İnsanların sahip oldukları fiziki ortam, çevreyi algılayış biçimini etkilediği gibi, okullardaki fiziki ortamda eğitim-öğretim faaliyetlerini etkilemektedir. Okulun büyüklüğü, sınıfların durumu, sınıflardaki araç-gereçler, eğitim malzemelerinin sınıf içinde bulunduğu yer kuşkusuz ders için önemlidir. Sınıfın ve binanın büyüklük, yapı türü, sıcaklık, ışık ve gürültü durumu itibariyle ders yapmaya elverişli olması gerekir. Bu bağlamda Erzurum'da ki liselerin, Anadolu liseleri ve özel liseler hariç, eğitim-öğretim açısından bazı sorunları olduğu söylenebilir. Nitekim eğitim-öğretim için oldukça önemli sayılan, teknoloji sınıflarının birkaç okulda olduğu; bilgisayar laboratuarının da hemen her lisede olmasına rağmen, öğrenci mevcudu göz önüne alındığında yeterli olmadığı görülmektedir. Zira toplam 18 lisede 462 bilgisayar olup, ortalama 26 öğrenciye 1 bilgisayar düşmektedir. Bu durum tek tek okullar bazında incelendiğinde ortalamadan çok yüksek ve düşük sonuçlar da ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Cumhuriyet Lisesinde 31 öğrenciye 1 bilgisayar düşerken, Nevzat Karabağ Anadolu Öğretmen Lisesinde ortalama 8, Kazım Karabekir Endüstri Meslek Lisesinde 10, Rıfkı Salim Burçak Kız Meslek Lisesinde 12 öğrenciye 1 bilgisayar düşmektedir.

Tablo 4 incelendiğinde genelde Anadolu ve Özel liselerde laboratuar sayısını öğrenci mevcuduna göre yeterli sayıda olduğu görülmektedir. Ancak genel liselerde, öğrenci sayısı göz önüne alındığında yetersiz olduğu söylenebilir. Ayrıca sınıflardaki ortalama öğrenci sayısının özellikle düz liselerde, fazla olduğunu görmekteyiz. Bunda hem okullardaki derslik sayısının yetersiz olması, hem de okulların fiziki kapasitelerinin ötesinde, okulların fazla öğrenci kaydı almak zorunda kalması etkilidir.

Tablo 5. Erzurum'daki Liselerin Araç-gereç Varlığı

Okulun Adı	Projeksiyon	Tepegöz	Tv Video	Vcd-Dvd	Episkop	Radyo-Teyp	Slayt Projeksiyon	Kapalı Devre Tv. Sistemi	Bilgisayar	Baskı Makinesi
Adnan Menderes Lisesi	-	3	6	2	-	var	-	-	12	1
Atatürk Lisesi	1	3	5	3	-	var	1	-	20	1
Cumhuriyet Lisesi	1	3	4	2	-	var	1	-	25	1
Erzurum Lisesi	2	7	8	5	1	var	2	-	30	2
Mehmet Akif Lisesi	1	1	7	3	-	var	1	-	10	1
Nene Hatun Kız Lisesi	1	5	7	4	1	var	1	-	11	2
Şükrü Paşa Lisesi	1	1	6	1	-	var	1	-	15	2
3 Temmuz Lisesi	1	1	7	2	-	var	1	-	11	-
İ.M.K.B Lisesi	1	-	1	3	-	var	1	-	11	-
Spor Lisesi	-	1	-	-	-	var	-	-	-	-
Ziya Gökâlp Lisesi	1	2	11	2	-	var	1	-	15	1
Anadolu Lisesi	1	1	5	3	1	var	1	-	15	1
Mecidiye Anadolu Lisesi	1	2	8	3	1	var	1	-	16	1
Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	1	5	5	5	1	var	3	-	12	-
İ.Hakkı And. Fen Lisesi	1	1	15	4	1	var	2	Var	25	1
Nevzat Karabağ Anadolu Lisesi	3	5	21	7	1	var	3	Var	50	2
Atatürk End. Meslek Lisesi	3	12	6	2	-	var	1	-	22	-
K.K. Endüstri Meslek Lisesi	3	11	9	12	2	var	1	Var	75	1
Anadolu Kız Meslek Lisesi	2	3	2	2	-	var	1	-	37	-
R.S. Burçak Kız Meslek Lisesi	1	1	9	8	1	var	1	-	30	-
Anadolu Tic.ve Ticaret Mes.Lisesi	1	1	10	2	-	var	1	Var	70	-
Dedeman And. Otelcilik Turz.Lis.	1	1	4	2	-	var	1	-	16	-
Anadolu İmam Hatip Lisesi	2	2	7	2	-	var	1	-	18	1
İşitme Eng. Lisesi	1	1	5	3	-	var	1	-	12	-
Sağlık Mes. Lisesi	1	1	4	1	-	var	-	-	15	-
Özel Aziziye Lisesi	2	4	5	2	1	var	1	-	20	2
Özel İstiklâl Lisesi	2	3	7	4	-	var	2	Var	18	1
Nurettin Topçu Sos.Bil. Lisesi										

Tablo 6. Erzurum'daki liselerin araç-gereç varlığı.

Okulun Adı	Grafikler	Harita–Atlas	Küre	Modeller
Adnan Menderes Lisesi	var	2	var	var
Atatürk Lisesi	var	5	var	var
Cumhuriyet Lisesi	var	4	var	var
Erzurum Lisesi	var	7	var	var
M.Akif Ersoy Lisesi	var	2	var	var
Nenehatun Kız Lisesi	var	2	var	var
Şükrü Paşa Lisesi	var	2	var	var
3 Temmuz Lisesi	var	4	var	var
İMKB. Lisesi	var	2	var	var
Spor Lisesi	var	1	var	var
N.Topçu Sos.Bil.Lisesi	var	3	var	var
Ziya Gökalp Lisesi	var	4	var	var
Anadolu Lisesi	var	3	var	var
Mecidiye Anadolu Lisesi	var	4	var	var
AnadoluGüzel Sanatlar Lisesi	var	2	var	var

İ. Hakkı Fen Lisesi	var	5	var	var
N.Karabağ And.Öğrt.Lisesi	var	4	var	var
Atatürk End. Meslek Lisesi	var	2	var	var
K.K.End.Meslek Lisesi	var	2	var	var
And.Kız Meslek Lisesi	var	2	var	var
R.S.Burçakkız Mes.Lisesi	var	2	var	var
And. Tic.Meslek Lisesi	var	3	var	var
Dedeman.And.Otelcilik Trz. Lisesi	var	2	var	var
Anadolu İmam Hatip Lisesi	var	5	var	var
İşitme Engelliler Lisesi	var	1	var	var
Sağlık Meslek Lisesi	var	2	var	var
Özel Aziziye Lisesi	var	5	var	var
Özel İstiklal Lisesi	var	5	var	var

Erzurum'daki orta öğretim kurumlarında, yapılan mülakat ve gözlemler sonucunda, bütün liselerin araç-gereç ve materyal durumu Tablo 6'da gösterilmiştir. Görüldüğü gibi hemen bütün okullarda, tüm dersler için kullanılabilecek birçok materyal, özellikle de coğrafya derslerinde kullanılabilecek araç-gereç ve materyallerin çoğu mevcuttur. Özellikle yeni açılan okullar başta olmak özere, bazı okullarda ise birtakım araç-gereçlerin eksik olduğu ortaya konmuştur.

Coğrafya konularını işlerken vazgeçilmez olarak nitelendirdiğimiz haritaların, hemen bütün liselerde eksiksiz olduğunu görmekteyiz. Bilindiği gibi "harita coğrafya ilminin özüdür". Günümüzde sadece coğrafyacılar değil, başka bilim mensupları bile haritalardan fazlaca istifade etmektedir. Mesela haritasız bir ziraat, jeoloji ve ormancılık çalışmasının yapılmasının olumsuz sonuçlar çıkardığı görülmektedir. Bunun yanı sıra birçok olayın artık haritalandırılarak açıklandığı düşünülürse, Erzurum merkez ilçedeki tüm orta öğretim kurumlarında haritaların yeterli olması sevindiricidir.

Kullanılması ve taşınması basit olmasına rağmen, oldukça hassas bir görsel materyal olan, günümüz eğitim tekniklerinin en önemli araçlarından biri sayılan tepegözün, bütün liselerde mevcut olduğu hatta bazı liselerde, tepegöz sayısının 12'ye çıktığı (Atatürk Endüstri Meslek Lisesi) görülmektedir. Son derece pratik ve kullanışlı olan bu araçların okullarda yeterince mevcut olması eğitim-öğretim açısından memnuniyet vericidir.

Televizyon ve video gibi etkili kitle iletişim araçlarının da, orta öğretim kurumlarında yeterli sayıda olduğu görülmektedir. Kablo ya da mikro dalga bağlantısı yoluyla bir video ya da bir stüdyodan doğrudan doğruya sınıftaki izleyiciye gönderilen yayın anlamında kullanılan (Demirel-Seferoğlu-Yağcı, 2005:106) kapalı devre televizyon sistemi ise ancak, bazı okullarda bulunmaktadır.

Bilgisayar yaşadığımız bilgi çağının en önemli aracıdır. Bugün bilgisayar kullanımı hemen her alanda hızla gelişmektedir. Coğrafya öğretmenleri de dersin amacına ve konusuna göre, bilgisayardan faydalanabilir. Öğrenci bu esnada hem görecek hem de bilgisayarı kullanırken yapıp yaşayacak ve de motive olacaktır. Ülkemizin ekonomik koşulları göz önüne alındığında her branşta bir bilgisayar laboratuarı açmanın oldukça güç olduğu görülmektedir. Ancak, sayılarının arttırılmasına yönelik çalışmalara hız verilmelidir.

Hareketsiz görsel materyaller diye nitelendirilen grafik, küre, modeller ve diğer materyaller de çoğu okulda bulunmaktadır (Tablo 6).

Sonuç olarak, Erzurum'daki liselerde araç-gereç ve materyal eksikliğinin küçük ölçeklerde olduğu söylenebilir. Ancak, önemli olanın bunlardan verimli şekilde faydalanmak olduğu unutulmamalıdır.

Tablo 7. Erzurum'daki liselerin branşlara göre öğretmen varlığı

Okulun adı	Matematik	Edebiyat	Tarih	Coğrafya	Felsefe	Fizik	Kimya	Biyoloji	Din Kül..	Y. Dil	Resim	Müzik	Beden	Rehberlik	Meslek	Bilgisayar
Adnan Men.Lisesi	7	6	2	2	1	1	2	3	2	4	1	2	2	1	-	-
Atatürk Lisesi	8	9	5	3	3	4	5	4	3	8	1	2	3	2	-	2
Cumhuriyet Lisesi	8	11	5	3	2	3	2	2	1	5	-	-	4	1	-	-
Erzurum Lisesi	11	13	5	3	4	5	5	4	3	10	1	2	4	3	-	3
Mehmet Akif Lisesi	7	7	4	2	2	3	2	3	1	9	1	1	3	2	-	-
Nene Hatun Kız Lisesi	11	11	5	5	3	4	3	3	2	9	1	2	3	2	-	1
Şükrü Paşa Lisesi	8	8	3	3	1	3	3	3	2	2	1	1	1	2	-	1
3 Temmuz Lisesi	5	7	5	3	1	2	2	3	1	2	-	1	2	1	-	-
İ.M.K.B Lisesi	6	7	3	3	2	3	3	3	2	4	1	1	2	2	-	-
Spor Lisesi	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	-	-	1	-	1	-
Nurettin Topçu Sos. Bil. Lisesi	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ziya Gökâlp Lisesi	8	8	4	3	1	2	2	2	2	3	-	1	1	2	-	1
Anadolu Lisesi	3	4	2	2	2	2	3	2	2	4	-	1	1	1	-	1
Mecidiye Anadolu Lisesi	4	5	3	2	2	2	2	3	2	4	-	-	1	1	-	1
Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	6	6	1	1	-	-
İ.Hakkı Anadolu Fen Lisesi	5	3	1	1	-	3	3	3	1	2	-	-	1	1	-	1
Nevzat Karabağ Anadolu Lisesi	5	4	2	2	1	2	2	2	1	11	1	1	1	1	2	1
Atatürk Endüstri Meslek Lisesi	6	8	3	2	1	3	5	3	3	7	-	-	1	2	38	8
K.K. Endüstri Meslek Lisesi	5	8	5	2	1	3	3	2	2	7	1	1	1	2	39	1
Anadolu Kız Meslek Lisesi	3	3	2	1	1	1	2	2	2	4	1	1	1	1	24	2
R.S. Burçak Kız Meslek Lisesi	2	2	1	1	1	1	1	3	1	1	6	2	-	1	1	25
Anadolu Ticaret Meslek Lisesi	4	5	3	2	1	2	1	1	-	4	-	-	-	-	23	4
Dedeman Andadolu Otelcilik Trz.Lis.	1	1	1	1	1	-	-	-	2	4	-	-	-	1	7	-
Anadolu İmam Hatip Lisesi	5	7	3	3	2	2	3	2	-	5	1	1	3	2	19	1
H.Sami Boydak Lisesi	2	2	1	1	-	1	1	1	-	1	-	-	1	1	-	-
İşitme Engelliler Lisesi	1	1	1	1	1	1	-	1	1	-	1	-	1	1	3	-
Sağlık Meslek Lisesi	1	2	3	2	1	1	1	-	1	1	-	-	1	1	9	-
Özel Aziziye Lisesi	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Özel İstiklâl Lisesi	2	3	2	3	1	2	2	1	-	2	1	1	1	1	-	-

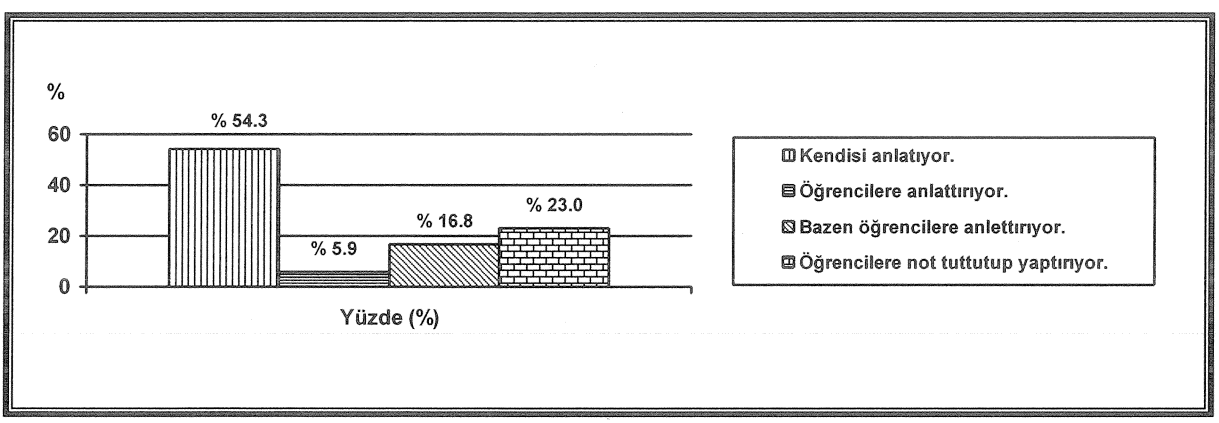
Tablo 7' ye bakıldığında araştırma sahasını oluşturan Erzurum ili merkez ilçedeki tüm liselerde coğrafya öğretmeni sayısının 62 olduğu. Öğrenci mevcutları ve okullardaki coğrafya ders sayısı göz önüne alınırsa bu sayının yeterli olduğu düşünülebilir.

3.1. Öğrenci Görüşleriyle Elde Edilen Bulgular:

Bu kısımda, veri toplama aracı ile elde edilen öğrenci görüşleriyle ilgili bulgular tablolaştırılmış ve yorumlanmaya çalışılmıştır.

Tablo 8. Coğrafya dersinin işleniş esaslarına ilişkin görüşlerin dağılımı

Öğretmeniniz coğrafya dersini genellikle nasıl işliyor ?	**Frekans (f)**	**Yüzde (%)**
Kendisi anlatıyor.	333	54.3
Öğrencilere anlattırıyor.	36	5.9
Bazen öğrencilere anlattırıyor.	103	16.8
Öğrencilere not tutturup açıklama yaptırıyor.	141	23.0
Toplam	613	100

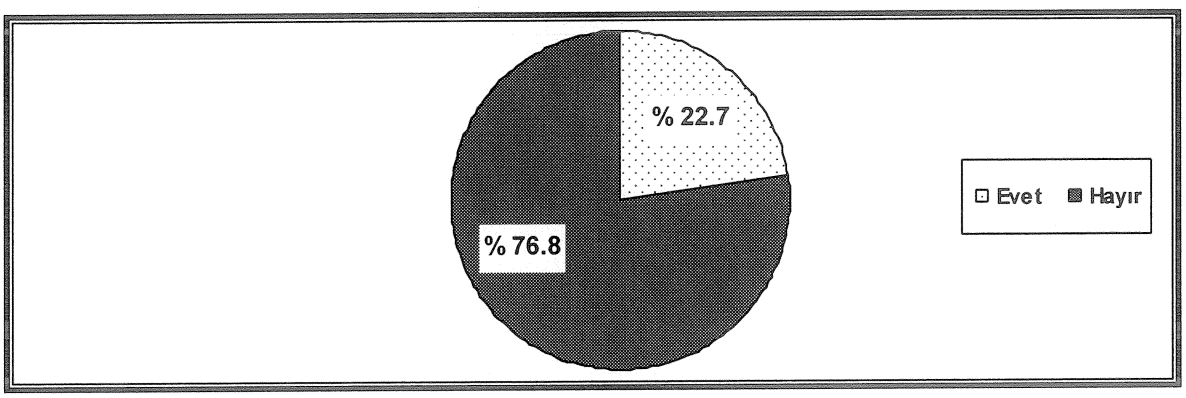
Grafik 1. Coğrafya dersinin işleniş esaslarına ilişkin görüşlerin dağılımı

Ankete katılan öğrencilerin yarıdan fazlası, (% 54.3'ü) dersi öğretmenin kendisinin anlattığını belirmiştir. Yine ankete katılan öğrencilerin % 5.9'u (36 kişi) öğretmenin dersi öğrencilere anlattırdığını belirtmiştir. Bazen öğrencilere anlattırıyor yargısına katılanların oranı ise % 16.8'dir (103 kişi). Ankete katılan öğrencilerin % 23'ü ise (141 kişi) öğretmenin derste öğrencilere not tutturup açıklama yaptığı şeklinde görüş beyan etmiştir. Öğrencilerin yarıdan fazlasının dersi öğretmenin kendisinin anlattığını belirtmesi, eğitim-öğretimimizin önemli bir oranda hala öğretmen merkezli olduğunu göstermektedir. Oysa ki öğrencinin eğitim-öğretime daha aktif olması, yani öğrenci merkezli eğitim yapılması, başarının daha da artırılması için bir zorunluluktur.

Okulunuzda coğrafya dersliği veya teknoloji sınıfı var mı? sorusuna ilişkin cevapların dağılımı ise Tablo 9' da incelenmiştir.

Tablo 9. Okulların coğrafya dersliği veya coğrafya teknoloji sınıfı durumu

Okulunuzda coğrafya dersliği veya coğrafya teknoloji sınıfı var mı ?	Frekans (f)	Yüzde (%)
Evet	139	22.7
Hayır	471	76.8
Toplam	613	100

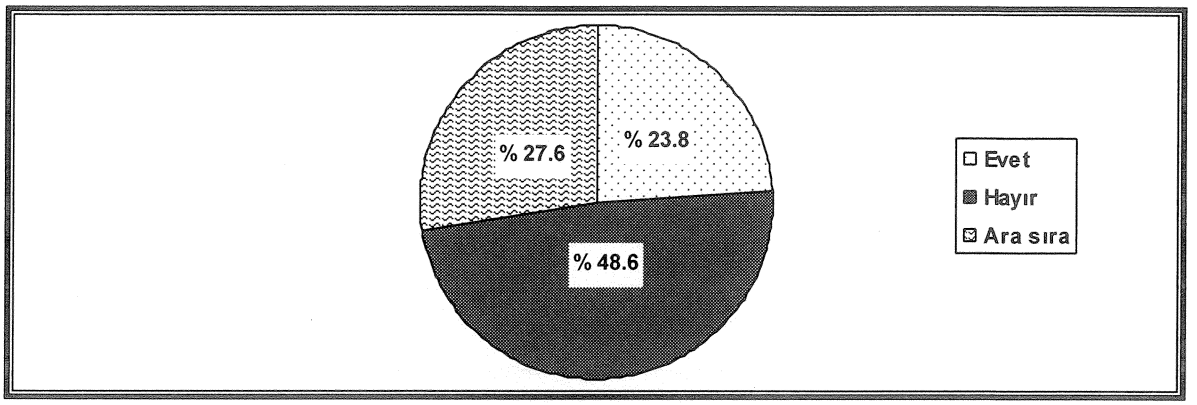

Grafik 2. Okulların coğrafya dersliği veya coğrafya teknoloji sınıfı durumu

Araştırmaya katılan öğrencilerin 139'u (% 22.7), okullarında coğrafya dersliği veya teknoloji sınıfı olduğunu belirtirken, 471 kişi (% 76.8) okullarında coğrafya dersliği veya teknoloji sınıfının olmadığını belirtmiştir. Öğretimde materyal kullanımının önemi göz önüne alınırsa araştırma alanında ki liselerin bu anlamdaki yetersizlikleri dikkati çekmektedir. Bu durum aynı zamanda okullar arasındaki başarı farkının daha da artmasına neden olmaktadır. Liselerde coğrafya dersliği veya teknoloji sınıfı olan okulların daha çok Özel Liseler, Fen Lisesi ve Öğretmen Lisesi gibi okullar olması da dikkati çeken diğer bir bulgudur.

Tablo 10. Öğretmenlerin görsel materyal hazırlama ve hazırlatma durumu

Öğretmeniniz görsel materyaller hazırlıyor veya size hazırlatıyor mu? Cevabınız evet ise neler hazırlıyor veya hazırlatıyor ?	Frekans (f)	Yüzde (%)
Evet	146	23.8
Hayır	298	48.6
Ara sıra	169	27.6
Toplam	613	100

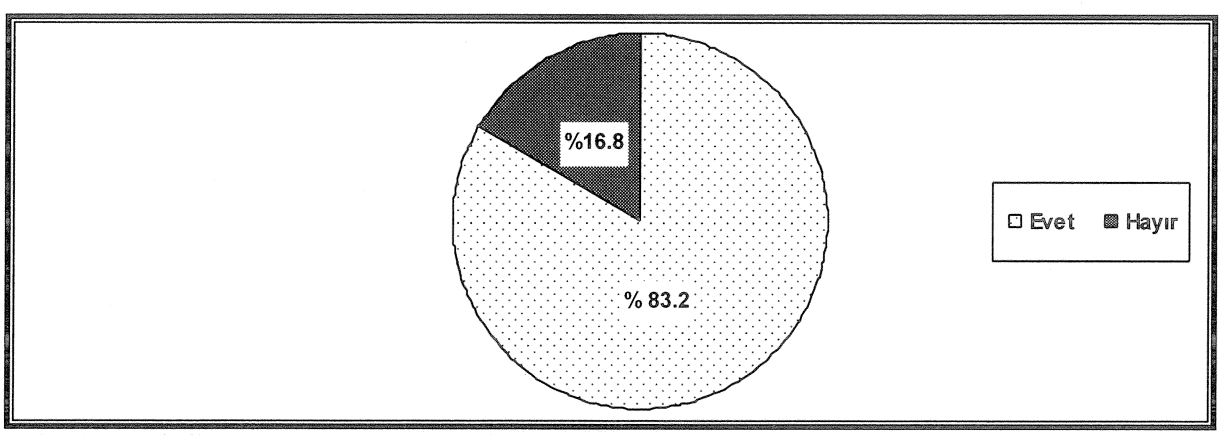
Grafik 3. Öğretmenlerin görsel materyal hazırlama ve hazırlatma durumu

Grafik 3'te görüldüğü gibi ankete katılan öğrencilerin % 23.8'i öğretmenlerinin kendilerine görsel materyal hazırladığını veya hazırlattığını, % 48.6'sı hazırlamadığını veya hazırlatmadığını, % 27.6'sı ise bazen görsel materyal hazırladığını veya hazırlattığını belirtmiştir.

Öğretmenlerin derste görsel materyal kullanmaları derslerin öğretim süreci açısından son derece önemlidir. Araştırma alanındaki öğretmenlerin, yaklaşık yarısı görsel materyal hazırlamadığı ve hazırlatmadığı yönünde görüş belirtmişlerdir (Tablo 10). Öğretmenlerin derslerde görsel materyalleri kullanmaları kadar, öğrencilere de bu materyalleri kullandırtmaları da öğretimin kalitesinin arttırılması acısından önemlidir. Bu şekilde aktarılan bilgiler, kuşkusuz, hem daha kolay anlaşılacak hem de daha kalıcı olacaktır.

Tablo 11. Okulların araç-gereç ve materyalleri muhafaza durumu

Okulunuzda araç gereçlerinin bulunduğu veya muhafaza edildiği bir oda (sınıf) var mı ?	**Frekans (f)**	**Yüzde (%)**
Evet	510	83.2
Hayır	103	16.8
Toplam	613	100

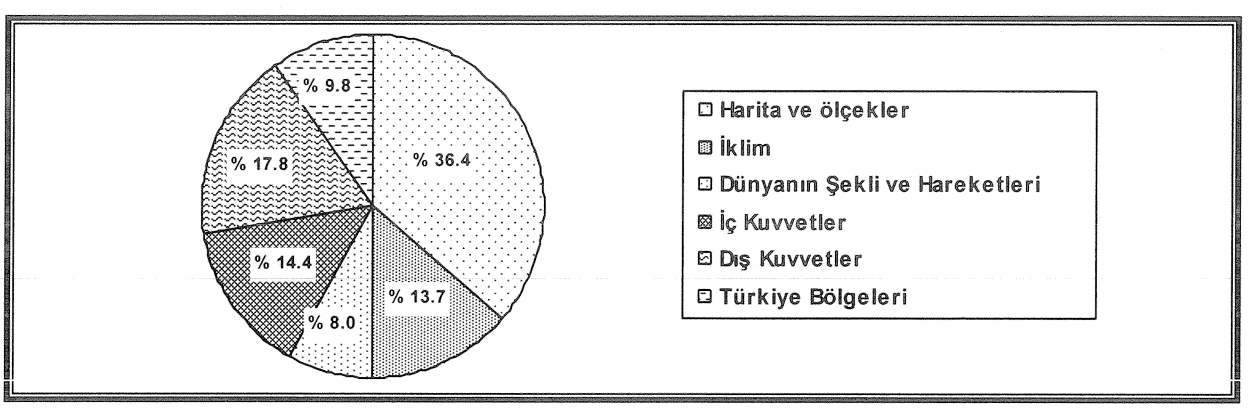

Grafik 4. Okulların araç-gereç ve materyalleri muhafaza durumu

Ankete katılan öğrencilerin, okulunuzda araç gereçlerin bulunduğu veya muhafaza edildiği bir oda var mı? sorusuna % 83.2 oranında (510 kişi) olumlu yanıt vermişlerdir (Grafik 4). Bu soruya olumsuz yanıt verenlerin oranı ise % 16 kadardır (103 kişi). Tablo 11'de görüldüğü gibi okulların ¾'ünden fazlası araç- gereçlerini muhafaza edebilecekleri bir yere sahiptirler. Bu durumun onların uzun yıllar kullanılmasına olanak ve kullanmak isteyen öğretmenlere önemli kolaylıklar sağlayacağı açıktır.

Tablo 12. Öğrencilerin coğrafya dersinde öğrenmekte zorluk çektikleri konuların dağımı

Coğrafya derslerinde öğrenmekte en zorlandığınız konu hangisidir? Sizce sebepleri neler olabilir?	**Frekans (f)**	**Yüzde (%)**
Harita ve ölçekler	223	36.4
İklim	84	13.7
Dünyanın Şekli ve Hareketleri	49	8.0
İç Kuvvetler	88	14.4
Dış Kuvvetler	109	17.8
Türkiye Bölgeleri	60	9.8
Toplam	613	100

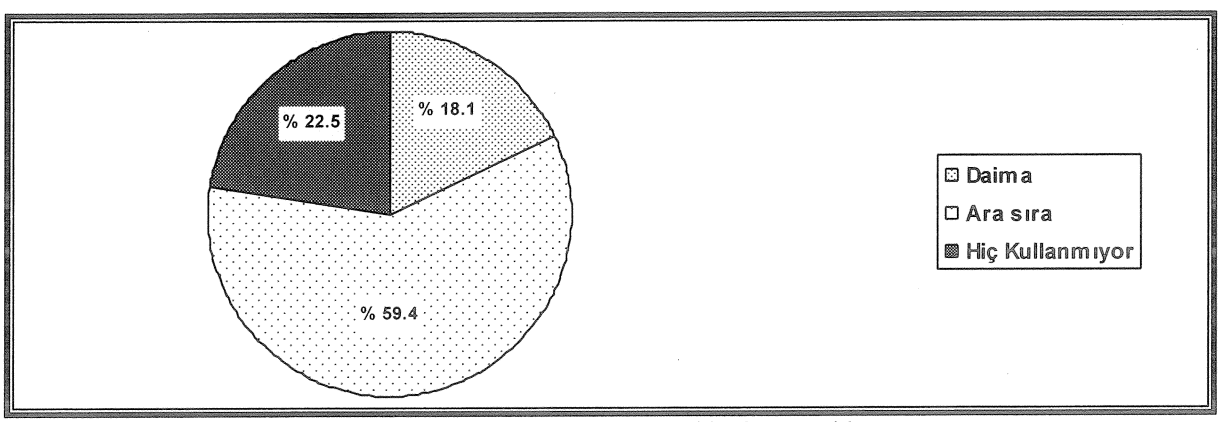
Grafik 5. Öğrencilerin coğrafya dersinde öğrenmekte zorluk çektikleri konuların dağımı

Coğrafya dersinde öğrenmekte en fazla zorlandığınız konu hangisidir şeklindeki soruya, örnekleme katılan öğrencilerin % 36.4'ü Harita ve Ölçekler, % 13.7'si İklim, % 8.0'ı Dünyanın şekli ve Hareketleri, % 14.4'ü İç Kuvvetler, % 17.8'i Dış Kuvvetler, % 9.8' i ise Türkiye Bölgeleri konusu şeklinde görüş belirtmişlerdir (Tablo 12, Grafik 5). Tablo 12'de de görüldüğü gibi öğrencilerin öğrenmekte en fazla güçlük çektikleri konu "Harita ve ölçekler" konusudur. Sizce sebepleri neler olabilir şeklindeki soruya öğrencilerin büyük çoğunluğu görüş belirtmese de, özellikle "konunun yeterince somutlaştırılamadığı" cevabı öne çıkmaktadır.

Bazı konuların yeterince somutlaştırılamamasında görsel materyallerin gerektiği kadar kullanılmaması önemli bir sebep olabilir.

Tablo 13. Coğrafya öğretmenlerinin araç-gereç ve materyal kullanma sıklığı

Coğrafya öğretmeniniz öğretim araç-gereç ve materyallerini hangi sıklıkta kullanıyor ?	**Frekans (f)**	**Yüzde (%)**
Daima	111	18.1
Ara sıra	364	59.4
Hiç Kullanmıyor	138	22.5
Toplam	613	100

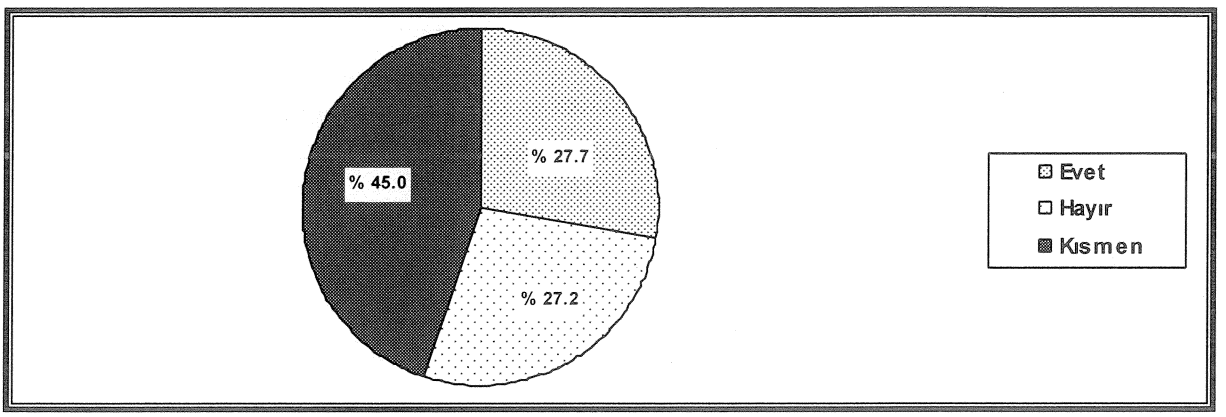
Grafik 6. Coğrafya öğretmenlerinin araç gereç materyal kullanma sıklığı

Coğrafya öğretmeniniz öğretim araç-gereç ve materyallerini ne sıklıkta kullanıyor? sorusuna öğrencilerin % 18 kadarı (111 kişi) daima, % 54 kadarı (364 kişi) ara sıra ve % 22 kadarı ise hiç kullanmıyor şeklinde görüş belirtmiştir (Tablo 13, Grafik 6).

Araç-gereç ve materyallerinin öğretimdeki önemi düşünüldüğünde urumun hiçte iç açıcı olmadığı görülmektedir. Öğretmenlerin derslerde yeterince materyal kullanmama nedenleri arasında sadece kendi yetersizlikleri olmadığını da belirtmek gerekir. Birçok okulda yeterli materyalin bulunmaması da bu durumda etkilidir. Derste araç gereç ve materyal daima kullanılıyor şeklinde gör:üş belirten öğrencilerin (% 18.1) okulları incelendiğinde bu okulların, fiziki imkânlarının daha iyi olan Fen Lisesi, Anadolu Öğretmen Liseleri ve Özel okullar olduğu dikkati çekmektedir. Tabi ki söz konusu durum düz liselerle diğer liseler arasında ki başarı farkının da sebeplerinden biri olabilir.

Tablo 14. Coğrafya derslerinde ihtiyaç duyulan araç-gereç ve materyal durumu

Coğrafya derslerinde ihtiyaç duyduğunuz araç-gereç ve materyale sahip misiniz?	Frekans (f)	Yüzde (%)
Evet	170	27.7
Hayır	167	27.2
Kısmen	276	45
Toplam	613	100

Grafik 7. Coğrafya derslerinde ihtiyaç duyulan araç-gereç ve materyal durumu

Coğrafya dersinde ihtiyaç duyduğunuz araç- gereç materyale sahip misiniz? sorusuna ankete katılan öğrencilerin % 27.7' si (170 kişi) evet, % 27.2'si (167 kişi) hayır ve % 45'i (276 kişi) kısmen şeklinde cevap vermiştir (Tablo 14, Grafik 7). Öğrenci görüşlerine göre, örnekleme dahil edilen okullar ihtiyaç duyulan araç-gereç ve materyallere kısmen sahiptirler.

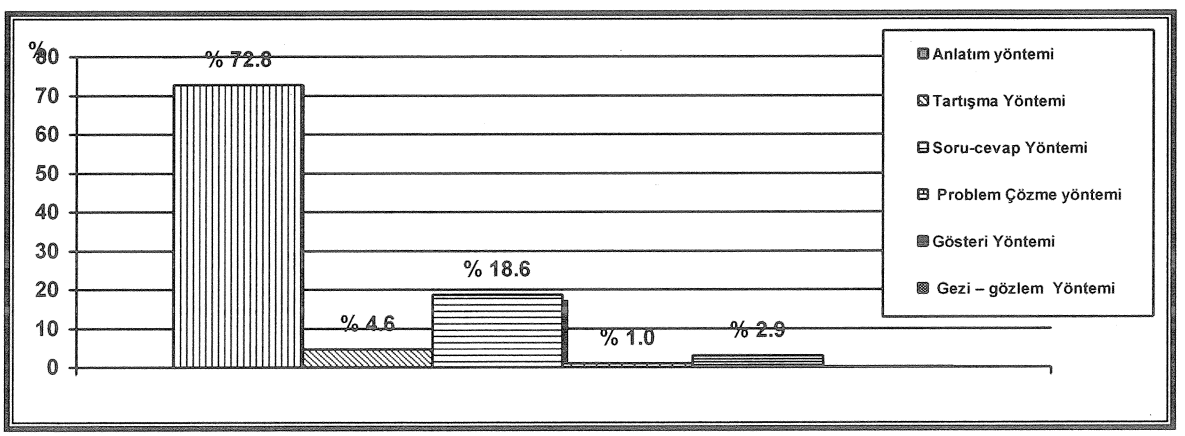
Tablo 15. Öğrencilerin okullarında bulunmasını istedikleri araç-gereç ve materyaller

Okulunuzda olmayan ama bulunmasını istediğiniz araç gereçler nelerdir?	I. Öncelik		II. Öncelik		III. Öncelik	
	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Televizyon	123	20.1	25	4.1	39	6.4
Bilgisayar	174	28.4	55	9.0	22	3.6
Projeksiyon	49	8.0	88	14.4	63	10.3
Video	41	6.7	81	13.1	92	15.0
Tepegöz	20	3.3	49	8.0	35	5.7
Slayt Makinesi	67	10.9	71	11.6	72	11.7
Toplam	474	77.3	369	60.2	323	52.7

Anket uygulanan okullarda, okulunuzda bulunmasını istediğiniz araç gereçler nelerdir? sorusuna öğrenciler öncelik sırasına göre cevap vermişlerdir. Ankete katılan öğrenciler, I. öncelikle okullarında bilgisayar bulunmasını istedikleri yönünde görüş belirtmişlerdir (% 28.4). Örnekleme katılan öğrencilerin II. öncelikleri Projeksiyon makinesi (%14.4) ve III. öncelikleri de Video (% 15.0) olmuştur.

Tablo 16. Coğrafya öğretmenlerinin en çok kullandıkları öğretim yöntemlerine ait bulgular

Coğrafya dersinde öğretmeniniz daha çok hangi öğretim yöntemini kullanıyor? (Sadece bir madde işaretleyiniz)	**Frekans (f)**	**Yüzde (%)**
Anlatım yöntemi	446	72.8
Tartışma Yöntemi	28	4.6
Soru-cevap Yöntemi	114	18.6
Problem Çözme yöntemi	6	1.0
Gösteri Yöntemi	18	2.9
Gezi – gözlem Yöntemi	1	0.2□
Toplam	613	100

Grafik 8. Coğrafya öğretmenlerinin en çok kullandıkları öğretim yöntemlerine ait bulgular

Örneklem katılan öğrencilerin görüşlerine göre, öğretmenlerin yaklaşık 3/4'ü anlatım yöntemini kullanmaktadır. Öğrencilerin % 72.8'i (446 kişi) öğretmenlerinin genel olarak anlatım, % 4.6'sı (28 kişi) tartışma, % 18.6'sı (114 kişi) soru cevap, % 1.0'ı (6 kişi) problem çözme, % 2.9'u (18 kişi) gösteri, % 0.2'si (1 kişi) ise gezi gözlem yöntemini kullandıklarını belirtmişlerdir. Bulguların bazı araştırma bulguları ile de (Alım, 2003:68) paralellik gösterdiği görülmektedir.

Öğrencilerin derse ilgileri öğretim yöntemlerinin yerinde kullanılmasıyla daha da artacaktır. Öğrenciler sabit öğretim yöntemlerine karşı tepkilerini derslerindeki başarısızlıklarıyla vermektedir. Bu sessiz tepkinin aza indirgenmesi öğretmenin şartları iyi tespit edip, öğretim sırasında çeşitli öğretim yöntemlerini kullanması ile olacaktır. Araştırma alanındaki coğrafya öğretmenlerinin önemli bir kısmı sabit öğretim yöntemini kullanarak bize göre başarısızlığa davetiye çıkarmaktadırlar.

Tablo 17. Coğrafya öğretmenlerin materyal kullanma sıklığı

Aşağıdakileri öğretmeninizin ne sıklıkla kullandığını karşılarına işaretleyiniz	Hiç		Çok az		Kısmen		Çoğunlukla		Her zaman	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Bilgisayar	467	76.2	69	11.3	49	8.0	21	3.4	7	1.1
TV-VCD	487	79.4	81	13.2	31	5.1	10	1.6	4	.7
Haritalar	57	9.3	77	12.6	151	24.6	169	27.6	159	25.9
Tepegöz	424	69.2	60	9.8	60	9.8	44	7.2	25	4.1
Küre	204	33.3	163	26.6	155	25.3	67	10.9	23	3.8
Grafik	298	48.6	132	21.5	103	16.8	53	8.6	26	4.2
Profil ve kesitler	406	66.2	93	15.2	68	11.1	32	5.2	13	2.1
Fotoğraflar	250	40.8	110	17.9	107	17.5	74	12.1	71	11.6
Ders kitapları	9	1.5	26	4.2	25	4.1	107	17.5	446	72.8

Coğrafya öğretmenlerinin materyalleri derste ne sıklıkta kullandıklarına ilişkin öğrenci görüşlerine baktığımızda, öğrencilerin % 76 kadarı bilgisayarın, % 79 kadarı TV-VCD'nin , % 69 kadarı tepegözün, % 48 kadarı grafiklerin, % 66 kadarı profil ve kesitlerin, % 40 kadarı ise fotoğrafların öğretmenler tarafından derslerde hiç kullanılmadığını belirtmiştir (Tablo 17). Özellikle bilgisayar, TV-VCD, tepegöz, gibi görsel materyallerin hiç kullanılmaması dikkat çekici ve bir o kadar da düşündürücüdür. Öğrenciler derslerde en fazla haritaların ve ders kitaplarının kullanıldığını belirtmişlerdir. Ders kitaplarının bu denli yüksek oranda kullanılması aslında eğitim sistemimizde halen geleneksel yöntemlerin dışına çıkamadığımızı göstermektedir. Tam aksine öğrenciler arasındaki bireysel farklılıklardan dolayı öğrenme-öğretme etkinliklerinde, mümkün olduğunca, yöntem çeşitliliğine ve de dolayısıyla derslerde farklı materyal kullanımına yer verilmelidir.

Öğretmenlerin teknolojik araçlardan yeterince yararlanamayışının önemli nedenlerinden birisi de, okullarda bu araçların yeterli sayıda bulunmayışıdır. Derslerde materyal kullanımının okullar arasında farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Anadolu Lisesi, Fen lisesi ve özel liselerde derslerde teknolojik materyallerin daha fazla kullanıldığını görmekteyiz. Bazı okullarda teknolojik materyallerin bir kısmının hiç olmadığını bunun sonucunda da öğretmenler tarafından kullanılmadığı da ortadadır. Bazı okullarda ise, mevcut olmalarına rağmen öğretmenler tarafından yeterince kullanılmadıkları söylenebilir.

Tablo 18. Veri toplama aracındaki bazı ifadelere ilişkin bulgular

İfadeler	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Katılmıyorum		Hiç Katılmıyorum		Ort.
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	X
Araç- gereç ve materyaller ders kitapları kadar önemlidir.	388	63.3	147	24.0	66	10.8	6	1.0	6	1.0	4.4
Öğretimde kullanılan materyaller ilgi çekici olmalıdır.	316	51.5	193	31.5	69	11.3	22	3.6	13	2.1	4.2
Öğretimde kullanılan materyaller öğrencilerin seviyelerine uygun olmalıdır.	350	57.1	170	27.7	58	9.5	22	3.6	13	2.1	4.3
Okullarda Özellikle teknolojik araç-gereçler öğretmen-öğrenci etkileşimini azaltmaktadır	42	6.9	72	11.7	112	18.3	167	27.2	220	35.9	2.2
Teknolojik araç-gereçler öğrencilerin daha aktif öğrenmelerini sağlar.	368	60.0	147	24.0	66	10.8	20	3.3	12	2.0	4.3
Teknolojik materyaller bana göre kafa karıştırıcıdır	34	5.5	46	7.5	84	13.7	201	32.8	248	40.5	2.0
Derslerde araç-gereç ve materyal kullanma, öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirmemize yardımcı olmaktadır	298	48.6	208	33.9	79	12.9	16	2.6	12	2.0	4.2
Soyut konuların somutlaştırılmasında, araç-gereç ve materyallerin kullanımı kesinlikle gereklidir.	280	45.7	170	27.7	103	16.8	37	6.0	23	3.7	4.0
Araç-gereç ve materyalleri sürekli kullanmanın sıkıcı olduğunu düşünüyorum.	57	9.3	78	12.7	147	24.0	151	24.6	180	29.4	2.4
Sınıfların kalabalık olması, derslerde araç-gereç ve materyal kullanımını zorlaştırmaktadır.	283	46.2	142	23.2	75	12.2	56	9.1	57	9.3	3.8
Okulumuzda teknoloji sınıfının olmaması araç-gereç ve materyallerin kullanımını zorlaştırıyor	241	39.3	143	23.3	84	13.7	54	8.8	91	14.8	3.6
Araç- gereç ve materyal kullanımı öğretim sürecinde son derece önemlidir.	355	57.9	179	29.2	56	9.1	12	2.0	11	1.8	4.3
Derste kullanılan araç-gereçlerin bazen öğretmenin yerini aldığını düşünüyorum	101	16.5	106	17.3	145	23.7	151	24.6	110	17.9	2.8

Örnekleme katılan öğrencilerin tamamının *"araç- gereç ve materyaller ders kitapları kadar önemlidir"* ifadesine çeşitli derecelerden katılmaları anlamlı bulunmuştur. Öğrencilerin görüşleri ortalaması ise " Tamamen katılıyorum" (X=4.4) düzeyindedir (Tablo 18). Bu bulgu, öğrencilerin materyal kullanımının öğretimdeki önemini kavramış olmalarının bir göstergesi olması nedeniyle önemlidir.

Örnekleme katılan öğrencilerin yine tamamı *"öğretimde kullanılan materyaller ilgi çekici olmalıdır"* ifadesine yanıt vermişlerdir. Öğrencilerin görüşleri ortalaması ise "Tamamen katılıyorum" (X=4.2) düzeyindedir. Bir başka deyişle, öğrencilerin % 83'ü bu

ifadeye tamamen katıldıkları yönünde görüş belirtmişlerdir. Şüphesiz, öğretim materyalleri ne kadar ilgi çekici olursa öğrencinin derse ilgisi de o oranda artacaktır.

Örnekleme katılan öğrencilerin % 84 kadarı *"öğretimde kullanılan materyaller öğrencilerin seviyelerine uygun olmalıdır"* ifadesine tamamen katılıyorum veya katılıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Öğrencilerin görüşleri ortalaması ise "Tamamen katılıyorum" (X=4.3) düzeyindedir. Örnekleme katılan öğrencilerin çok azının (% 5 kadar) bu ifadeye olumsuz görüş belirttikleri görülmektedir. Öğrenci seviyesine uygun olmayan materyallerin istenen verimin alınmasını engelleyeceği unutulmamalıdır.

Örnekleme katılan öğrenciler *"Özellikle teknolojik araç-gereçler okullarda öğrenci-öğretmen etkileşimini azaltmaktadır"* ifadesine % 35.9 oranında hiç katılmıyorum ve % 27.2oranında ise katılmıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Bu ifadeye tamamen katılanların oranı ise % 6.9'dur. Öğrencilerin görüşleri ortalaması ise "kısmen katılıyorum" (X=2.2) düzeyindedir. Örnekleme katılan öğrenciler *"Teknolojik araç-gereçler öğrencilerin daha aktif öğrenmelerini sağlar"* ifadesine yaklaşık % 60 oranında tamamen katılıyorum, % 24 oranında katılıyorum, % 10 oranında kısmen katılıyorum, % 3.3 oranında katılmıyorum, % 2.0 oranında ise hiç katılmıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Öğrencilerin görüşleri ortalaması ise " Tamamen katılıyorum" (X =4.3) düzeyindedir (Tablo 18) düzeyindedir. Bazı öğrencilerin materyal kullanımının öğrenci-öğretmen etkileşimini azaltacağına farklı derecelerde inanmaları ise düşündürücüdür.

Örnekleme katılan öğrencilerin *"Teknolojik araç-gereçler öğrencilerin daha aktif öğrenmelerini sağlar"* ifadesine % 60.0'ı tamamen katılıyorum, % 24.0'ı katılıyorum,% 10.8'i kısmen katılıyorum, % 3.3'ü katılmıyorum, % 2.0'ı hiç katılmıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Öğrencilerin ortalama görüşleri ise " Tamamen katılıyorum" (X =4.3) düzeyindedir (Tablo 18). Öğrencilerin % 84'nün derslerde materyal kullanımının aktif öğrenmeyi sağlayacağı görüşünde olması da, daha fazla materyal kullanımının gerekliliği yönünde fikir vermektedir.

Örnekleme katılan öğrencilerin *"Teknolojik materyaller bana göre kafa karıştırıcıdır"* ifadesine % 70'den fazlasının farklı derecelerde katılmadıklarını belirtmeleri ise memnuniyet vericidir (Tablo 18).

Örnekleme katılan öğrencilerin *"Derslerde araç-gereç ve materyal kullanma, öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirmemize yardımcı olmaktadır"* ifadesine % 95 kadarı tamamen katılıyorum, % 33.9'u katılıyorum, % 12.9'u kısmen katılıyorum, % 2.6'sı

katılmıyorum, % 2.0'ı hiç katılmıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Öğrencilerin görüşleri ortalaması ise "Tamamen katılıyorum" (X =4.2) düzeyindedir. Öğrencilerin % 82 kadarının derslerde materyal kullanımının, öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirmeye yardımcı olduğu yönünde görüş belirttikleri görülmektedir.

Ankete katılan öğrencilerin % 73.4'ü soyut konuların somutlaştırılmasında materyal kullanımının kesinlikle gerekli olduğunu, tamamen katılıyorum yada katılıyorum şeklindeki görüşleriyle ortaya koymuşlardır. Öğrencilerin görüşleri ortalaması ise "katılıyorum" (X = 4) düzeyindedir.

Örnekleme katılan öğrencilerin *"araç-gereçleri ve materyalleri sürekli kullanmanın sıkıcı olduğunu düşünüyorum"* ifadesine % 29.4'ü hiç katılmıyorum, % 24.6'sı katılmıyorum, % 24.0'ı kısmen katılıyorum, % 12.7'si katılıyorum, % 9.3'ü tamamen katılıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Öğrencilerin görüşleri ortalaması ise "Kısmen katılmıyorum" (X = 2.4) düzeyindedir. Öğrencilerin, materyal kullanımının sürekli olması durumunu kısmen de olsa sıkıcı bulması düşündürücüdür.

Örnekleme katılan öğrenciler " sınıfların kalabalık olması, araç-gereç ve materyal kullanımını zorlaştırıyor." ifadesine % 46.2'si tamamen katılıyorum, % 23.2'i katılıyorum, % 12.2'i kısmen katılıyorum, % 9.1'i katılmıyorum, % 9.3'ü hiç katılmıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Öğrencilerin ortalama görüşleri ise " Katılıyorum" (X = 3.8) düzeyindedir. Öğrencilerin % 69.4'ü sınıfların kalabalık olmasının derslerde araç- gereç ve materyal kullanımını zorlaştırıyor şeklinde fikir belirmişlerdir. Araç gereç ve materyallerin öğretimde sağlıklı bir şekilde kullanılabilmesi için uygun koşulların olması gerekir. Kalabalık olmayan sınıflarda yapılan etkinliklerde, elde edilen başarının yüksek olacağı bir gerçektir.

"okulumuzda teknoloji sınıfının olmaması araç-gereç ve materyallerin kullanımını zorlaştırıyor" ifadesine örnekleme katılan öğrencilerin % 39.3'ü tamamen katılıyorum, % 23.3'ü katılıyorum, % 13.7'si kısmen katılıyorum, % 8.8'i katılmıyorum ve % 14.8'i de hiç katılmıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Öğrencilerin görüşleri ortalaması ise "Katılıyorum" (X = 3.6) düzeyindedir (Tablo 18). Öğrencilerin büyük çoğunluğunun da görüşleriyle ortaya koyduğu gibi, okullarda teknoloji sınıfının olmaması teknolojik materyallerin kullanımını oldukça sorunlu hale getirmekte ve materyal kullanımını sınırlamaktadır. Erzurum'daki liselerin bazılarında bu problemin aşıldığı gözlenirken, çoğu lisede bu eksiklik devam etmektedir.

Örnekleme katılan öğrenciler " araç-gereç ve materyal kullanımı öğretim sürecinde son derece önemlidir" ifadesine % 57 oranında tamamen katılıyorum, % 29 oranında katılıyorum, % 9 oranında kısmen katılıyorum, % 29.2oranında katılmıyorum ve % 1 oranında da hiç katılmıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Öğrencilerin ortalama görüşleri ise "Tamamen katılıyorum" (X= 4.3) düzeyindedir. öğrencilerin % 87.1 gibi çok yüksek bir oranı öğretim sürecinde materyal kullanımı son derece önemli olduğu şeklinde fikir belirtmesi sevindiricidir (Tablo 18).

Örnekleme katılan öğrencilerin "Derslerde kullanılan araç-gereçlerin bazen öğretmenin yerini aldığını düşünüyorum" ifadesine % 17.9'u hiç katılmıyorum, % 24.6'sı katılmıyorum, % 23.7'si kısmen katılıyorum, % 17.3'ü katılıyorum, % 16.5'i tamamen katılıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Öğrencilerin görüşleri ortalaması ise "Kısmen katılmıyorum" (X=2.8) düzeyindedir (Tablo18). Öğrencilerin % 33.8'inin araç gereçlerin bazen öğretmenin yerini aldığını düşünmesi ise anlamlıdır.

3.2. Öğretmen Görüşleriyle Elde Edilen Bulgular:

Bu kısımda, veri toplama aracı ile elde edilen öğretmen görüşleriyle ilgili bulgular tablolaştırılmış ve yorumlanmaya çalışılmıştır.

Tablo 19. Veri toplama aracındaki bazı sorulara ilişkin bulgular

İfadeler	Evet		Hayır		Kısmen		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Öğretmenlik mesleğini seviyor musunuz?	83	83.0	5	5.0	12	12.0	100	100.0
Kendinizi mesleki açıdan yeterli buluyor musunuz?	80	80.0	2	2.0	18	18.0	100	100.0
Coğrafya ile ilgili kitap, dergi vb. yayınları takip edebiliyor musunuz?	27	27.0	4	4.0	69	69.0	100	100.0
Araç-gereç ve materyallerin kullanımı konusunda kendinizi bilgi ve tecrübe açısından yeterli buluyor musunuz ?	50	50.0	9	9.0	41	41.0	100	100.0
Coğrafya derslerinde ihtiyaç duyduğunuz araç-gereç ve materyale yeterince sahip misiniz?	18	18.0	33	33.0	49	49.0	100	100.0
Size göre, Coğrafya ders kitaplarındaki şekil, grafik, harita ve diyagramlar öğrenci seviyesine uygun mudur?	28	28.0	30	30.0	42	42.0	100	100.0
Öğrencilerin coğrafya derslerine karşı ilgilerini yeterli buluyor musunuz?	21	21.0	28	28.0	51	51.0	100	100.0

Tablo 19'da *"Öğretmenlik mesleğini seviyor musunuz?"* sorusuna ilişkin cevapların dağılımına bakıldığında araştırmaya katılan coğrafya öğretmenlerinin % 83 kadarı bu soruya evet cevabını vermiştir. Bu soruya ankete katılan öğretmenlerin % 12'si kısmen cevabını verirken, % 5'i hayır şeklinde cevap vermiştir. Örnekleme katılan coğrafya öğretmenlerinin büyük çoğunluğunun mesleklerini sevmesi, mesleklerindeki başarıyı

etkileyeceği göz önünde bulundurulursa sevindiricidir. Ancak, coğrafya öğretmenlerinin % 17'sinin bu soruya hayır ve kısmen cevabını vermesi üzerinde düşünülmesi gerekir.

Ankete katılan öğretmenlerin mesleki yeterlilik durumlarına bakıldığında, öğretmenlerin % 80'inin kendisini mesleki açıdan yeterli bulduğu yönünde görüş belirttiği görülmektedir. Kendisini mesleki açıdan kısmen yeterli görenlerin oranı % 18 iken, yeterli görmeyenlerin oranı ise % 2 kadardır.

"Coğrafya ile ilgili kitap, dergi vb. yayınları takip edebiliyor musunuz?" sorusuna ilişkin cevapların dağılımına (Tablo 19) bakıldığında araştırmaya katılan coğrafya öğretmenlerinin % 27'sinin branşlarına ait yayınları takip ettiklerini görmekteyiz. Öğretmenlerin % 69'u ise kısmen takip ettiğini belirtmiştir. Çoğumuzun bildiği gibi öğretim ilkelerinden bir tanesi de güncellik ilkesidir. Coğrafya branşında da her geçen gün yeni yayınlar çıkmaktadır. Bu yayınların coğrafya öğretmenleri tarafından takip edilmesi kuşkusuz önemlidir. Yayınların yeterince takip edilmeme nedeni olarak, ekonomik yetersizlik veya yayınların pahalı olduğu fikrinin doğruluğu tartışılır. Bunda coğrafya öğretmenlerinin biraz yetersizliği söz konusu olabilir.

"Araç-gereç ve materyallerin kullanımı konusunda kendinizi bilgi ve tecrübe açısından yeterli buluyor musunuz?" sorusuna ilişkin cevaplar incelendiğinde, örnekleme katılan coğrafya öğretmenlerinin % 50'sinin evet, % 9'unun hayır, ve % 41'inin ise kısmen cevabını verdikleri görülmektedir. Coğrafya öğretmenlerinin yarısının araç-gereç ve materyal kullanımı konusunda kendilerinin tam anlamıyla yeterli görmedikleri söylenebilir. Bu konudaki yetersizliğin elbetteki çeşitli nedenleri olabilir. Bunlar uzmanlar tarafından şöyle ifade edilmektedir: (Eker, 2003:123)

-Üniversite eğitimleri sırasında görsel materyallerin iyi tanıtılmaması ve kullandırılmaması.

- Öğretmenlerin mesleki açıdan kendilerini geliştirmemeleri.
- Öğretmenlerin derslere hazırlanmadan işleme eğiliminde olmaları.
- Öğretmenlerin mevcut sorunları bahane ederek rahat davranmaları.
- Okulun fiziki şartlarının yetersiz olması.
- Okulda yeterince görsel materyal bulunmaması.

Coğrafya öğretmenlerinin *"Coğrafya derslerinde ihtiyaç duyduğunuz araç-gereç ve materyale yeterince sahip misiniz?"* sorusuna ilişkin cevapları Tablo 19'da incelenmiştir. Öğretmenlerin % 18'i evet, % 33'ü hayır ve % 49'u ise kısmen cevabını

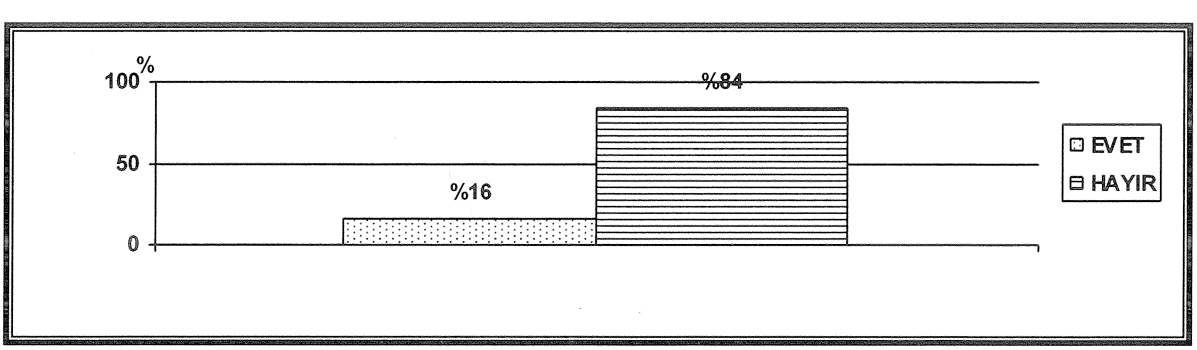
verdikleri görülmektedir. Daha öncede belirttiğimiz gibi, materyallerin okullarda var olmasından çok, onun derslerde kullanılıp kullanılmaması önemlidir.

"Size göre, coğrafya ders kitaplarındaki şekil, grafik, harita ve diyagramlar öğrenci seviyesine uygun mudur?" sorusuna ilişkin cevapların dağılımına bakıldığında, araştırmaya katılan coğrafya öğretmenlerinin % 28'inin evet, % 30'unun hayır ve % 42'sinin de kısmen cevabını verdikleri görülmektedir. Eğitim öğretimde hem öğretmen hem de öğrenci tarafından en fazla kullanılan materyallerden birisi de ders kitaplarıdır. Bu nedenle ders kitaplarının içerik bakımından, öğrenci seviyesine uygun olması gerekir. İçerik, konu anlatımında ki yalınlık, öğrenci seviyesine uygun olması yanı sıra, özellikle de coğrafya ders kitaplarının, şekil, grafik, harita ve diyagramlar bakımından zengin olması ve öğrenci seviyesine uygun olması gerekir. Bu koşullara sahip ders kitapları öğrencilerin dersleri daha kolay ve sıkıcı olmadan öğrenmelerine yardımcı olacaktır.

Coğrafya öğretmenlerinin *"Öğrencilerin coğrafya derslerine karşı ilgilerini yeterli buluyor musunuz?"* sorusuna ilişkin cevapları Tablo 19'da incelenmiştir. Örnekleme katılan öğretmenlerin % 28 kadarının öğrencilerin ilgilerini yeterli bulmadıkları görülmektedir. Öğrencilerin coğrafya derslerine olan ilgilerinin daha çok kısmen yeterli bulunduğu söylenebilir. Derslerde yeterince materyal kullanılmaması ve öğretmen merkezli eğitim yapılmasının bunda rolü olduğu söylenebilir.

Tablo 20 . Veri toplama aracındaki bazı sorulara ilişkin bulgular.

İfadeler	Evet		Hayır		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Okulunuzda coğrafya dersliği veya coğrafya teknoloji sınıfı var mı?	16	16.0	84	84.0	100	100.0
Hizmet öncesinde öğretim araç-gereç ve materyalleri kullanımı ile ilgili ders aldınız mı?	40	40.0	60	60.0	100	100.0
Öğretim araç-gereç ve materyalleri kullanımı ile ilgili herhangi bir hizmet içi eğitim kursuna katıldınız mı?	22	22.0	78	78.0	100	100.0
Okulunuzda araç gereçlerinin bulunduğu veya muhafaza edildiği bir oda (sınıf, yer) var mı?	77	77.0	23	23.0	100	100.0

Grafik 9. Okullarda Coğrafya Teknoloji sınıfı bulunma durumu

"Okulunuzda coğrafya dersliği veya coğrafya teknoloji sınıfı var mı ?" sorusuna ilişkin cevapların dağılımına (Tablo 20, Grafik 9) bakıldığında, araştırmaya katılan coğrafya öğretmenlerinin sadece % 16'sının, okullarında coğrafya dersliği veya coğrafya teknoloji sınıfı olduğunu belirttiği görülmektedir. Coğrafya dersliği veya coğrafya teknoloji sınıfı dersleri daha etkili hale getirmesi açısından son derece önemlidir. Bu dersliklerin yönetici, öğretmen işbirliği ile oluşturulabileceği görülmüştür. Coğrafya öğretmenlerine bu konuda büyük görevler düşmektedir

Örnekleme katılan coğrafya öğretmenlerinin % 40'ı, hizmet öncesinde öğretim araç-gereç ve materyalleri kullanımı ile ilişkin ders aldığını belirtmiştir. Ancak, öğretmenlerin yarıdan fazlası (% 60), hizmet öncesinde öğretim araç-gereç ve materyal kullanımına ilişkin ders almadığını belirtmiştir.

"Öğretim araç-gereç ve materyalleri kullanımı ile ilgili herhangi bir hizmet içi eğitim kursuna katıldınız mı?" sorusuna ise coğrafya öğretmenlerinin sadece % 22'sinin evet cevabı verdiği görülmektedir. Bununla beraber öğretmenlerin % 78'i böyle bir hizmet içi eğitim kursuna katılmadığını belirtmiştir. Coğrafya öğretmenlerinin genel olarak öğretim araç-gereç ve materyallerinin kullanımına ilişkin herhangi bir hizmet içi eğitim kursuna da katılmadıkları söylenebilir.

Örnekleme katılan öğretmenlerin *"Okulunuzda araç gereçlerinin bulunduğu veya muhafaza edildiği bir oda (sınıf, yer) var mı?"* sorusuna ilişkin cevapları incelendiğinde (Tablo 20) coğrafya öğretmenlerinin % 77'sinin evet cevabını verdiği görülmektedir. % 23'ü ise hayır cevabını vermiştir. Kuşkusuz araç-gereç ve materyallerin muhafaza edilmesi onların, eğitim-öğretim sürecinde daha uzun ömürlü kullanılmasını sağlayacaktır. Fakat unutmamak gerekir ki, öğretim materyalleri öğrencilerin daha aktif öğrenebilmeleri için derslerde kullanılması gereken araçlardır.

Tablo 21. Coğrafya dersinin işlenişine ilişkin görüşleri

Coğrafya dersini genellikle nasıl işliyor ?	**Frekans (f)**	**Yüzde (%)**
Kendim anlatmayı tercih ediyorum.	56	56.0
Öğrencilere anlattırıyorum.	2	2.0
Bazen öğrencilere anlattırıyorum.	3	3.0
Öğrencilere not tutturup açıklama yapıyorum.	17	17.0
Teknolojik araç-gereç ve materyalleri kullanarak öğrenci merkezli öğretim yapıyorum.	22	22.0
Toplam	100	100.0

Coğrafya öğretmenlerinin yarısından fazlası (% 56), coğrafya dersini kendilerinin anlattığını belirtmiştir. Bu durum hala eğitim-öğretimimizde klasik anlayışın devam ettiğini ve öğretmen merkezli bir yaklaşımın hüküm sürdüğünü göstermektedir. Öğretmenlerden sadece % 2'si, konuları öğrencilere anlattırdığını belirtmiştir. Öğretmenlerin % 17'si öğrencilere not tutturup açıklama yaptığını belirtirken, teknolojik araç-gereç ve materyaller kullanarak öğrenci merkezli bir öğretim anlayışını tercih ettiğini belirten öğretmenlerin oranı ise % 22'dir. Coğrafya öğretmenlerinin % 6 kadarı ise, yukarıdaki yöntemlerden bir kaçını kullandığını ifade etmiştir. Coğrafya öğretmenlerinin derslerinde yeterince teknolojik araç-gereç ve materyallere yer vermedikleri söylenebilir.

Tablo 22. Veri toplama aracındaki bazı sorulara ilişkin bulgular.

İfadeler	Evet		Hayır		Ara sıra		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Basit görsel materyaller hazırlayıp derslerde kullanıyor musunuz? Cevabınız "evet" ise neler hazırlıyorsunuz?	35	35.0	22	22.0	43	43.0	100	100.0
Derslerinizde öğrencilerinize görsel materyal kullanma imkanı veriyor musunuz?	43	43.0	12	12.0	45	45.0	100	100.0
Okulunuzda öğrencilerle beraber coğrafi konuların işlendiği bir pano hazırlıyor musunuz ?	8	8.0	61	61.0	31	31.0	100	100.0
Coğrafya konularını işlerken öğrencilere ödev ve proje veriyor musunuz ?	45	45.0	6	6.0	49	49.0	100	100.0

Tablo 22'e göre örnekleme katılan öğretmenlerin % 35'i *"basit görsel materyaller hazırlayıp derslerde kullanıyor musunuz?"* sorusuna evet cevabını vermiştir. Öğretmenlerin % 22' si hazırlamadıkları, % 43'ü ise ara sıra hazırladıkları yönünde görüş belirtmişlerdir. Belki görsel materyal hazırlamak hatta kullanmak zor olabilir. Fakat öğretmenlerimizin bu psikolojiden kurtulup görsel materyallerin kullanımını daha fazla önem vermelidirler.

"Derslerinizde öğrencilerinize görsel materyal kullanma imkanı veriyor musunuz?" sorusuna, coğrafya öğretmenlerinin % 43'ü evet, % 12'si hayır, % 45'i ise ara sıra cevabını vermişlerdir. Coğrafya öğretmenlerinin yarısına yakınının derslerde öğrenciye materyal kullanma imkânı vermesi oldukça sevindiricidir.

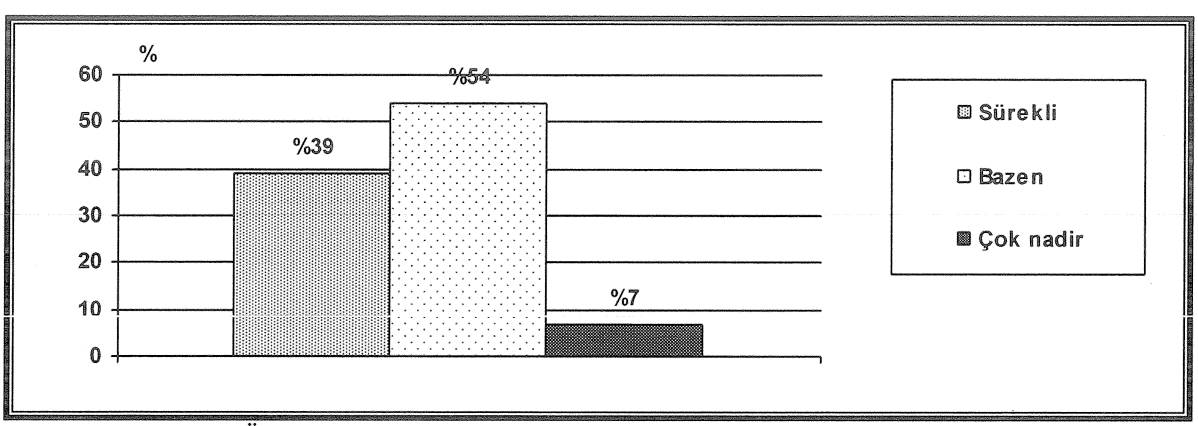
Örnekleme katılan coğrafya öğretmenlerinin *"Okulunuzda öğrencilerle beraber coğrafi konuların işlendiği bir pano hazırlıyor musunuz?"* sorusuna % 8'inin evet, % 61'inin hayır ve % 31'inin ise ara sıra cevabını verdikleri görülmektedir. Öğretmenlerin bu tür etkinliklere daha fazla önem vermeleri gerekmektedir. Bu tür etkinlikler şüphesiz

öğrencilerin de ilgilerini çekecektir. Ancak hazırlanan panoların güncel konuları içermesi ve sık sık yenilenmesi gerekir.

"Coğrafya konularını işlerken öğrencilere ödev ve proje veriyor musunuz?" sorusuna ise coğrafya öğretmenlerinin % 45'i evet, % 6'sı hayır, % 49'u ara sıra cevabını vermişlerdir. Öğrenciler ödev ve projelerle derse önceden hazırlanma şansı bulacak, derse olan ilgileri, araştırma ve bilgiye ulaşma kabiliyeti artacak, hatta öğrencilere hazırladıkları projeleri derslerde sunma imkânları verilirse kendilerine olan güvenleri artacak ve de sosyalleşmelerine katkı da bulunulacaktır.

Tablo 23 . Öğretmenlerin araç-gereç ve materyalleri kullanma sıklığı

Öğretim araç-gereç ve materyallerini hangi sıklıkta kullanıyorsunuz ?	**Frekans (f)**	**Yüzde (%)**
Sürekli	39	39.0
Bazen	54	54.0
Çok Nadir	7	7.0
Hiç Kullanmıyorum	-	-
Toplam	100	100.0

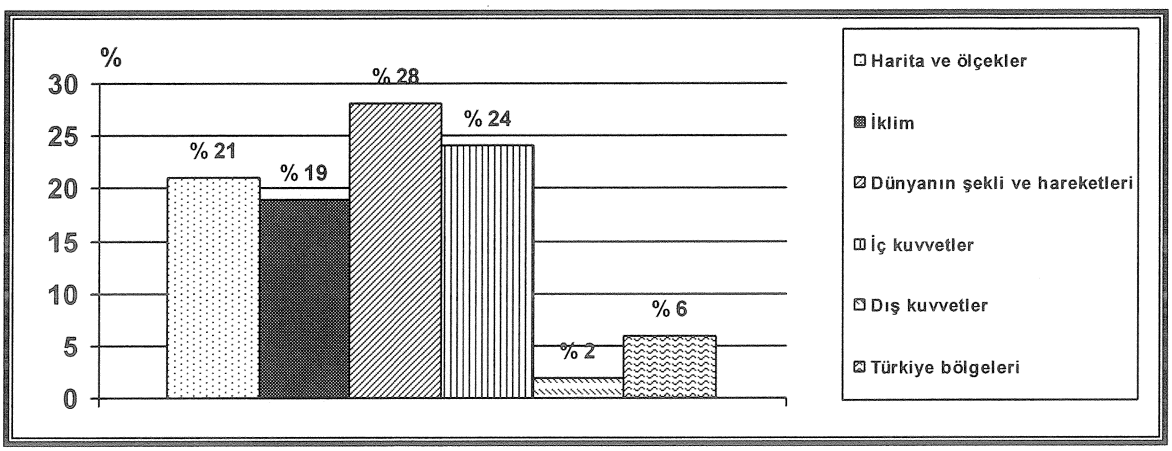

Grafik 10. Öğretmenlerin araç-gereç ve materyalleri kullanma sıklıkları

"Öğretim araç-gereç ve materyallerini hangi sıklıkta kullanıyorsunuz?" sorusuna coğrafya öğretmenlerinin % 39'u sürekli, % 54'ü bazen, % 7'si çak nadir kullanıyorum cevabını vermiştir. (Tablo 23, Grafik 10) Coğrafya öğretiminde soyut konuların somutlaştırılmasında araç-gereç ve materyallerin önemli unutulmamalıdır.

Tablo 24 . Öğretmenlerin coğrafya dersinde kavratmakta zorluk çektikleri konuların dağılımı

Coğrafya derslerinde kavratmakta en zorlandığınız konu hangisidir?	**Frekans (f)**	**Yüzde (%)**
Harita ve ölçekler	21	21.0
İklim	19	19.0
Dünyanın Şekli ve Hareketleri	28	28.0
İç Kuvvetler	24	24.0
Dış Kuvvetler	2	2.0
Türkiye Bölgeleri	6	6.0
Toplam	100	100.0

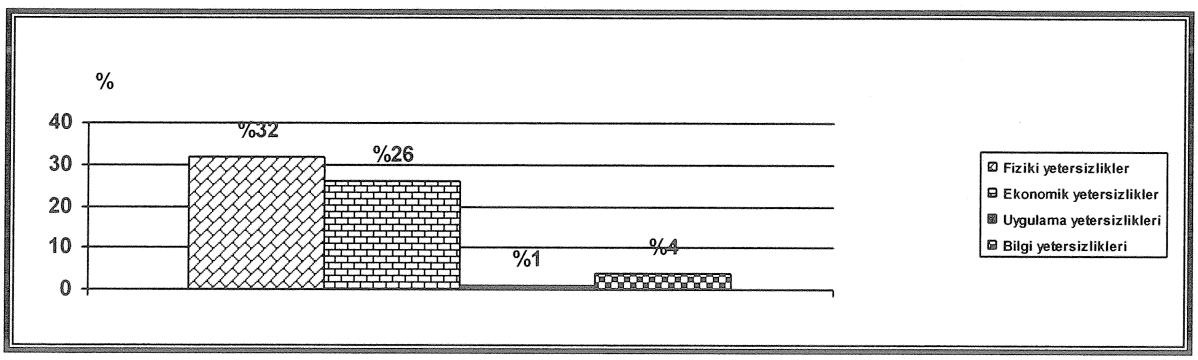

Grafik 11. Öğretmenlerin coğrafya dersinde kavratmakta zorluk çektikleri konuların dağımı

Tablo 24' de coğrafya öğretmenlerinin kavratmakta en zorlandığı konuların dağılımı incelenmiştir. Coğrafya öğretmenleri dünyanın şekli ve hareketleri konusunu kavratmakta en zorlandıkları konu olarak (% 28) belirtmişlerdir. Örnekleme katılan öğretmenlerin % 21'i Harita ve Ölçekler, % 19'u İklim, % 24'ü İç Kuvvetler, % 2'si Dış Kuvvetler, % 6'sı ise Türkiye Bölgeleri konularını kavratmakta zorlandıkları konu olarak belirtmişlerdir. Öğretmenlerin önemli bir kısmı sebep olarak, yeterince araç-gereç ve materyal kullanma imkânlarının olmaması, müfredata göre haftalık ders saatlerinin yetersiz kalması ve öğrencilerin hazırlıksız gelmesi gibi nedenleri göstermişlerdir.

Tablo 25. Öğretmenlerin araç-gereç ve materyalleri yeterince kullanmama sebepleri

Araç-gereç ve materyalleri yeterince kullanamıyorsanız, bunun en önemli sebebi ne olabilir?	**Frekans (f)**	**Yüzde (%)**
Fiziki yetersizlikler	36	36.0
Ekonomik yetersizlikler	26	26.0
Uygulama yetersizlikleri	6	6.0
Bilgi yetersizlikleri	1	1.0
Toplam	69	69.0

Grafik 12. Öğretmenlerin araç-gereç ve materyalleri yeterince kullanmama sebepleri

Grafik 12' de görüldüğü gibi *"Araç-gereç ve materyalleri yeterince kullanamıyorsanız, bunun en önemli sebebi ne olabilir?"* şeklindeki soruya coğrafya öğretmenlerden 69'u (% 69) cevap vermiştir. Bu soruya cevap veren öğretmenlerin % 36'sı fiziki yetersizlikten, % 26'sı ekonomik yetersizlikten, % 6'sı uygulama yetersizliğinden ve % 1'i bilgi yetersizliğinden dolayı görsel materyalleri yeterince kullanamadıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 26. Öğretmenlerin okullarında bulunmasını istedikleri araç-gereç ve materyal durumu

Okulunuzda olmayan ama bulunmasını istediğiniz araç gereçler nelerdir?	**I. Öncelik**		**II. Öncelik**		**III. Öncelik**	
	Frekans (f)	**Yüzde (%)**	**Frekans (f)**	**Yüzde (%)**	**Frekans (f)**	**Yüzde (%)**
Televizyon	14	14.0	4	4.0	7	7.0
Bilgisayar	41	41.0	12	12.0	2	2.0
Projeksiyon	15	15.0	27	27.0	8	8.0
Video	1	1.0	1	1.0	9	9.0
Tepegöz	4	4.0	19	19.0	20	20.0
Slayt Makinesi	4	4.0	4	4.0	12	12.0
Hepsi	3	3.0	-	-	-	-
Toplam	82	82.0	67	67.0	59	59.0

Coğrafya öğretmenlerinin % 41'i okullarında olmasını istedikleri I. öncelikli araç-gereç olarak bilgisayarı belirtmişlerdir. Öğretmenlerin II. öncelikleri projeksiyon

makinesini (% 27.0) ve III. öncelikleri de tepegöz (% 20.0) olmuştur. Örnekleme katılan coğrafya öğretmenlerinin % 3'ünün ise, tabloda belirtilen materyallerin hepsinin okullarında bulunmasını istemiş olmaları, bazı okullarımızda araç-gereç ve materyal eksikliğinin ne kadar ciddi boyutlarda olduğunu göstermesi açısından anlamlıdır.

Tablo 27. Coğrafya öğretmenlerinin kullandıkları öğretim yöntemleri

Coğrafya dersinde daha çok hangi öğretim yöntemlerini kullanıyorsunuz?	I. Öncelik		II. Öncelik		III. Öncelik	
	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Anlatım yöntemi	86	86.0	5	5.0	4	4.0
Tartışma Yöntemi	3	3.0	16	16.0	14	20.0
Soru-cevap Yöntemi	10	10.0	64	64.0	22	22.0
Problem Çözme yöntemi	1	1.0	4	4.0	15	15.0
Gösteri Yöntemi	-	-	10	10.0	36	36.0
Gezi-gözlem Yöntemi	-	-	1	1.0	3	3.0
Toplam	100	100.0	100	100.0	100	100.0

Coğrafya öğretmelerinin *"Coğrafya dersinde daha çok hangi öğretim yöntemlerini kullanıyorsunuz?"* sorusuna verdikleri cevapların dağılımı incelendiğinde, öğretmenlerinin en fazla anlatım yöntemini kullandıkları görülmektedir (% 86). Bunu sırasıyla soru ve cevap yöntemi (% 64) ve gösteri yöntemi (% 36) izlemektedir. Coğrafya öğretmenlerinin, amaca göre diğer öğretim yöntemlerini de kullanmaya çalışmaları coğrafya öğretimi açısından önemlidir.

Tablo 28. Öğretmenlerin bazı araç-gereç ve materyalleri kullanma sıklığı

Aşağıdakileri ne sıklıkla kullandığınızı karşılarına işaretleyiniz	Hiç		Çok az		Kısmen		Çoğunlukla		Her zaman	
	f	%	f	%	F	%	F	%	f	%
Bilgisayar	56	56.0	21	21.0	13	13.0	8	8.0	-	-
TV-VCD	57	57.0	19	19.0	12	12.0	5	5.0	1	1.0
Haritalar	-	-	2	2.0	4	4.0	48	48.0	44	44.0
Tepegöz	22	22.0	17	17.0	39	39.0	14	14.0	4	4.0
Küre	2	2.0	8	8.0	42	42.0	32	32.0	14	14.0
Grafik	12	12.0	28	28.0	35	35.0	16	16.0	6	6.0
Profil ve kesitler	26	26.0	28	28.0	24	24.0	12	12.0	6	6.0
Fotoğraflar	33	33.0	28	28.0	22	22.0	10	10.0	6	6.0
Ders kitapları	3	3.0	3	3.0	3	3.0	16	16.0	72	72.0

Tablo 28'de öğretmenlerin bazı-araç ve materyalleri kullanma sıklığı gösterilmiştir. Tabloya göre haritalar ve ders kitapları derslerde en fazla kullanılan araç-gereç ve materyallerdir. Tepegöz, küre ve grafiklerin de kısmen kullanıldığı görülmektedir.

Ders kitaplarının fazla kullanılması öğretmenlerin biraz kolaya kaçtıkları şeklinde değerlendirilebilir.

Coğrafya öğretmenlerinin % 56'sı bilgisayarı hiç kullanmadığını, % 21'i çok az kullandığını, % 13'ü kısmen kullandığını, % 8'i çoğunlukla kullandığını belirtmiştir.

Öğretmenlerin % 57'si TV-VCD'yi hiç kullanmadığını, % 19'u çok az kullandığını, % 12'si kısmen kullandığını, % 5'i çoğunlukla kullandığını, % 1'i ise her zaman kullandığını belirtmiştir.

Haritaları, öğretmenlerin % 2'si çok az kullandığını, % 4'ü kısmen kullandığını, % 48'i çoğunlukla kullandığını, % 44'ü ise her zaman kullandığını belirtmiştir.

Öğretmenlerin % 22'si Tepegözü hiç kullanmadığını, % 17'si çok az kullandığını, % 39'u kısmen kullandığını, % 14'ü çoğunlukla kullandığını, % 4'ü ise her zaman kullandığını belirtmiştir.

Küreleri, öğretmenlerin % 2'si hiç kullanmadığını, % 8'i çok az kullandığını, % 42'si kısmen kullandığını, % 32'si çoğunlukla kullandığını, % 14'ü ise her zaman kullandığını belirtmiştir.

Grafikleri, öğretmenlerin % 12'si hiç kullanmadığını, % 28'i çok az kullandığını, %35'i kısmen kullandığını, % 16'sı çoğunlukla kullandığını, % 6'sı ise her zaman kullandığını belirtmiştir.

Profil ve kesitleri, öğretmenlerin % 26'sı hiç kullanmadığını, % 28'i çok az kullandığını, % 24'ü kısmen kullandığını, % 12'si çoğunlukla kullandığını, % 6'sı ise her zaman kullandığını belirtmiştir.

Fotoğrafları, öğretmenlerin % 33'ü hiç kullanmadığını, % 28'i çok az kullandığını, % 22'si kısmen kullandığını, % 10'u çoğunlukla kullandığını, % 6'sı ise her zaman kullandığını belirtmiştir.

Ders kitaplarını, öğretmenlerin % 3'ü hiç kullanmadığını, % 3'ü çok az kullandığını, % 3'ü kısmen kullandığını, % 16'sı çoğunlukla kullandığını, % 72'si ise her zaman kullandığını belirtmiştir.

Tablo 29. Öğretmenlerin bazı araç-gereç ve materyalleri kullanmama sebepleri

	Okulumuzda yok		Okulumuzda yeterli sayıda yok		Materyali hiç tanımıyorum		Kullanma bilgi ve becerisine sahip değilim		Gerekli materyali hazırlamak için yeterli zamanım yok	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tepegöz projektörü	17	17.0	40	40.0	4	4.0	-	-	6	6.0
Slayt projektörü	40	40.0	28	28.0	4	4.0	-	-	3	3.0
Data – show	52	52.0	14	14.0	19	19.0	3	3.0		
Bilgisayar	27	27.0	42	42.0	1	1.0	-	-	8	8.0
Televizyon	34	34.0	27	27.0	-	-	-		5	5.0
Video-VCD-DVD	44	44.0	19	19.0	-	-	-	-	4	4.0
Kamera	68	68.0	9	9.0	-	-	2	2.0	3	3.0
Fotoğraf Makinesi	62	62.0	11	11.0	-	-	-		6	6.0
Modeller ve Maketler	32	32.0	24	24.0	-	-	-	-	23	23.0
Resim ve fotoğraflar	27	27.0	21	21.0	-	-	-	-	26	26.0

Öğretmenlerin coğrafya dersinde bazı araç-gereç ve materyallerden yararlanamama nedenlerine ilişkin görüşleri ise Tablo 29'da incelenmiştir. Adı geçen araç-gereç ve materyallerin okullarda ya bulunmadıkları ya da sayıca yetersiz oldukları için etkili bir şekilde kullanılmadıkları ortaya konmuştur. Öğretmenlerin derslerde hazırlanması kolay materyalleri bile kullanmıyor olmaları, formasyon eksikliğinden veya materyal geliştirmeye ilişkin hizmet öncesinde ve hizmet içinde yeterince eğitim almamış olmalarına bağlanabilir. Öğretmenlerin tanımadıklarını belirttikleri araç-gereç materyallerin başında ise data-show gelmektedir (% 28.0).

Tablo 30. Veri toplama aracındaki bazı ifadelere ilişkin bulgular

İfadeler	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Katılmıyorum		Hiç Katılmıyorum		Ort.
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	X
Araç- gereç ve materyaller ders kitapları kadar önemlidir.	90	90.0	10	10.0	-	-	-	-	-	-	4.9
Kullandığım araç-gereç ve materyaller daha etkili bir öğretim için bana yardımcı olur.	83	83.0	16	16.0	1	1.0	-	-	-	-	4.8
Öğretimde kullanılan materyaller amaca uygun olmalıdır.	90	90.0	10	10.0	-	-	-	-	-	-	4.9
Öğretimde kullanılan materyaller ilgi çekici olmalıdır.	86	86.0	14	14.0	-	-	-	-	-	-	4.8
Öğretimde kullanılan materyaller öğrencilerin seviyelerine uygun olmalıdır.	93	93.0	7	7.0	-	-	-	-	-	-	4.9
Öğretimde kullanılan materyaller kullanışlı ve dayanıklı olmalıdır.	85	85.0	12	12.0	3	3.0	-	-	-	-	4.8
Öğretimde kullanılan araç-gereç ve materyaller öğretimin kalitesini arttırmaktadır.	85	85.0	13	13.0	-	-	-	-	1	1.0	4.8
Araç-gereç ve materyaller kullanmak benim için yalnız daha fazla iş ifade etmektedir.	5	5.0	8	8.0	16	16.0	34	34.0	37	37.0	2.0
Teknolojik araç-gereçlerin tümünü rahatlıkla kullanabilirim.	15	15.0	25	25.0	51	51.0	6	6.0	3	3.0	3.4
Özellikle teknolojik araç-gereçler, okullarda öğretmen-öğrenci etkileşimini azaltmaktadır.	4	4.0	3	3.0	31	31.0	27	27.0	35	35.0	2.1
Teknolojik araç-gereçleri ve bazı materyalleri kullanmaya uygun bir yapım yok.	4	4.0	5	5.0	13	13.0	41	41.0	37	37.0	1.9
Teknolojik araç-gereçler öğrencilerin daha aktif öğrenmelerini sağlar.	69	69.0	24	24.0	3	3.0	4	4.0	1	1.0	4.5

Araç-gereç ve materyalleri kullanma düşüncesi beni korkutmaktadır.	5	5.0	2	2.0	14	14.0	28	28.0	51	51.0	1.8
Öğretim araçları olarak eğitime ait yeni teknolojileri kullanma düşünülenden daha çok zaman ve emek gerektirir.	9	9.0	19	19.0	20	20.0	23	23.0	8	8.0	3.4
Derslerde araç-gereç ve materyal kullanma, öğrencilerin öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirmelerine yardımcı olmaktadır.	68	68.0	22	22.0	5	5.0	1	1.0	3	3.0	4.5
Soyut konuların somutlaştırılmasında, araç-gereç ve materyallerin kullanımı kesinlikle gereklidir.	79	79.0	15	15.0	4	4.0	1	1.0	1	1.0	4.7
Araç-gereç ve materyal kullanmayı sevmiyorum.	5	5.0	8	8.0	8	8.0	32	32.0	47	47.0	1.9
Araç-gereçleri ve materyalleri sürekli kullanmanın öğrenciyi sıkacağına inanıyorum.	8	8.0	3	3.0	33	33.0	33	33.0	23	23.0	2.4
Araç-gereç ve materyalleri kullanmak sınıf kontrolünü zorlaştırmakta, otoritemi sarsmaktadır.	8	8.0	10	10.0	18	18.0	35	35.0	29	29.0	2.3
Sınıfların kalabalık olması, derslerde araç-gereç ve materyal kullanımını zorlaştırmaktadır.	49	49.0	30	30.0	5	5.0	9	9.0	6	6.0	4.0
Okulumuzda teknoloji sınıfının olmaması araç-gereç ve materyallerin kullanımını zorlaştırıyor.	60	60.0	19	19.0	3	3.0	6	6.0	6	6.0	4.2
Okulumuzda teknoloji sınıfı olmuş olsa öğretimde araç-gereç ve materyalleri daha sıklıkla kullanırım	53	53.0	33	33.0	4	4.0	-	-	1	1.0	4.5
Derste kullanılan araç-gereçlerin öğretmenin yerini aldığını düşünüyorum.	2	2.0	6	6.0	6	6.0	46	46.0	39	39.0	1.8

Örnekleme katılan öğretmenlerin tamamının *"Araç- gereç ve materyaller ders kitapları kadar önemlidir"* ifadesine katılmaları anlamlıdır. Öğretmenlerin görüşleri ortalaması ise "Tamamen katılıyorum" (X=4.9) düzeyindedir (Tablo 30). *"Kullandığım araç-gereç ve materyaller daha etkili bir öğretim için bana yardımcı olur"* ifadesine örnekleme katılan öğretmenlerin tamamı cevap vermiştir. Öğretmenlerin görüşleri ortalaması "Tamamen katılıyorum" (X=4.8) düzeyindedir.

"Öğretimde kullanılan materyaller amaca uygun olmalıdır" ifadesine de örnekleme katılan öğretmenlerin tamamı cevap vermiştir. Öğretmenlerin görüşleri ortalaması "Tamamen katılıyorum" (X=4.9) düzeyindedir (Tablo 30). Araç-gereç ve materyallerin yeterince kullanılması öğretim sürecinde ne kadar önemliyse, amaca uygun olarak kullanılması da o kadar önemlidir. Öğretmenlerin tamamının bunun farkında olması sevindiricidir. *"Öğretimde kullanılan materyaller ilgi çekici olmalıdır"* ifadesine örnekleme katılan öğretmenlerin tamamı cevap vermiştir. Öğretmenlerin görüşleri ortalaması ise "Tamamen katılıyorum" (X=4.8) düzeyindedir. İlgi çekici olan materyaller öğretmenin amacına ulaşması bakımından son derece önemlidir. Bu durumun farkında olan coğrafya öğretmenlerinin % 86'sı bu ifadeye tamamen katılıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Örnekleme katılan öğretmenlerin % 93'ü *"öğretimde kullanılan materyaller öğrenci seviyesine uygun olmalıdır"* ifadesine tamamen katıldıkları yönünde görüş

belirtmişlerdir. Öğretmenlerin görüşleri ortalaması ise "Tamamen katılıyorum" (X=4.9) düzeyindedir. Öğretimde öğrenci seviyesine uygun olmayan materyallerin kullanılması, istenilen verimin alınmasını engellediği düşünülürse, araştırma alanında ki öğretmenlerin tamamının bunun farkında olması sevindiricidir.

"Öğretimde kullanılan materyaller kullanışlı ve dayanıklı olmalıdır" ifadesine örnekleme katılan öğretmenlerin tamamı cevap vermiştir. Öğretmenlerin görüşleri ortalaması "Tamamen katılıyorum" (X=4.8) düzeyindedir (Tablo 30). Öğretimde kullanılan materyalin dayanıklı ve kullanışlı olması öğretmen tarafından daha fazla kullanılmasını hizmet edebilir. Örnekleme katılan coğrafya öğretmenlerinin *"Öğretimde kullanılan araç-gereç ve materyaller öğretimin kalitesini arttırmaktadır"* ifadesine belirttikleri görüşleri ortalaması ise "Tamamen katılıyorum" (X=4.8) düzeyindedir.

Öğretim sürecinde kullanılan materyallerde, bulunması gereken özelliklerin örnekleme katılan öğretmenlerin tamamı tarafından bilinmesi, eğitim-öğretim açısından oldukça önemlidir. Tabi uygulama aşamasında da buna göre davranılıyorsa.

"Araç-gereç ve materyaller kullanmak benim için yalnız daha fazla iş ifade etmektedir" İfadesine öğretmenlerin farklı derecelerde de olsa % 29 oranında katılması, daha önceki ifadelere tamamen katılıyorum cevabını veren bir kısım öğretmenlerin uygulamada ki noksanlığını göstermesi adına önemlidir. Öğretmenlerin görüşleri ortalaması ise "katılmıyorum" (X=2.0) düzeyindedir. Öğretmenlerin yaklaşık 2/3'ü farklı derecelerde de olsa katılmıyorum şeklinde görüş belirtmiştir (Tablo 30).

"Teknolojik araç-gereçlerin tümünü rahatlıkla kullanabilirim" İfadesine öğretmenler farklı derecelerde cevaplar vermiştir. Öğretmenlerin % 15'i tamamen katılıyorum, % 25'i katılıyorum, % 51'i kısmen katılıyorum, % 6'sı katılmıyorum ve % 3'ü hiç katılmıyorum şeklinde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerin görüşleri ortalaması ise "katılıyorum" (X=3.4) düzeyindedir. Örnekleme katılan coğrafya öğretmenlerinin tamamı *"Özellikle teknolojik araç-gereçler, okullarda öğretmen-öğrenci etkileşimini azaltmaktadır"* ifadesine cevap vermiştir. Öğretmenlerin görüşleri ortalamasının "Kısmen katılıyorum" (X=2.1) düzeyinde olduğu görülmektedir (Tablo 30).

"Teknolojik araç-gereçleri ve bazı materyalleri kullanmaya uygun bir yapım yok" İfadesine öğretmenlerin büyük çoğunluğu farklı derecelerde de olsa katılmıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. "Teknolojik araç-gereçler öğrencilerin daha aktif öğrenmelerini sağlar" İfadesine ise, öğretmenlerin % 93'ü farklı derecelerde katıldıklarını belirtmiştir.

Öğretmenlerin görüşleri ortalaması "Tamamen katılıyorum" (X=4.5) düzeyindedir (Tablo 30).

Öğretmenlerin *"Araç-gereç ve materyalleri kullanma düşüncesi beni korkutmaktadır."* ifadesine 2/3'ünden fazlası farklı derecelerde de olsa katılmadıklarını belirtmiştir.

"Eğitime ait yeni teknolojileri kullanma düşünülenden daha çok zaman ve emek gerektirir" İfadesine örnekleme katılan öğretmenlerin % 9'u tamamen katılıyorum, % 19'u katılıyorum, % 20'si kısmen katılıyorum, % 23'ü katılmıyorum, % 8'i de hiç katılmıyorum şeklinde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerin görüşleri ortalaması "Katılıyorum" (X=3.4) düzeyindedir.

Örnekleme katılan coğrafya öğretmenlerinin % 90'nı*"Derslerde araç-gereç ve materyal kullanma, öğrencilerin öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirmelerine yardımcı olmaktadır"* farklı derecelerde katılmışlardır. Öğretmenlerin görüşleri ortalaması ise "Tamamen katılıyorum" (X=4.5) düzeyindedir. *"Soyut konuların somutlaştırılmasında, araç-gereç ve materyallerin kullanımı kesinlikle gereklidir"* İfadesine öğretmenlerin tamamına yakını katılıyorum şeklinde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerin görüşleri ortalaması "Tamamen katılıyorum" (X=4.7) düzeyindedir (Tablo 30). Öğretmenlerin genel olarak araç-gereç ve materyal kullanımının öneminin farkında olmaları öğretim adına sevindirici bir durumdur.

"Araç-gereç ve materyal kullanmayı sevmiyorum" İfadesine öğretmenlerin % 23'ü farklı derecelerde de olsa katılıyorum şeklinde görüş belirtmiştir. Bu, oldukça düşündürücü bir orandır. Zira bir işin istenmeden yapılması ne kadar verimli olur sorusunu aklımıza getirmektedir.

"Araç-gereçleri ve materyalleri sürekli kullanmanın öğrenciyi sıkacağına inanıyorum" İfadesine öğretmenlerin yarısından fazlası katılmıyorum şeklinde görüş belirmişlerdir. Öğretmenlerin görüşleri ortalaması "Kısmen katılıyorum" (X=2.4) düzeyindedir. *"Araç-gereç ve materyalleri kullanmak sınıf kontrolünü zorlaştırmakta, otoritemi sarsmaktadır"* şeklindeki ifadeye ise örnekleme katılan öğretmenlerin % 8'i tamamen katılıyorum, % 10'u katılıyorum, % 18'i kısmen katılıyorum, % 35'i katılmıyorum ve % 29'u hiç katılmıyorum şeklinde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerin görüşleri ortalaması "Kısmen katılıyorum" (X=2.3) düzeyindedir.

"Sınıfların kalabalık olması, derslerde araç-gereç ve materyal kullanımını zorlaştırmaktadır" ifadesine coğrafya öğretmenlerin % 80'ni farklı derecelerde katıldıklarını belirtmişlerdir. Öğretim sürecinde araç-gereç ve materyallerin verimli bir şekilde kullanılabilmesinde sınıf mevcutları önemlidir. Öğretmenlerin görüşleri ortalaması "Tamamen katılıyorum" (X=4.0) düzeyindedir (Tablo 30).

"Okulumuzda teknoloji sınıfının olmaması araç-gereç ve materyallerin kullanımını zorlaştırıyor" İfadesine öğretmenlerin önemli bir kısmı (% 79) katıldığı yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerin görüşleri ortalaması ise "Tamamen katılıyorum" (X=4.2) düzeyindedir. Teknoloji sınıfı olmayan okullarda araç-gereç ve materyallerin sınıflara taşınması zor olmakta ve bazen eğitim araçları zarar görebilmektedir. Öğretmenler sırf bu yüzden de eğim araçlarını kullanmayabilmektedirler. Nitekim, *"Okulumuzda teknoloji sınıfı olmuş olsa öğretimde araç-gereç ve materyalleri daha sıklıkla kullanırım"* İfadesine öğretmenlerin % 90'nının farklı derecelerde katılıyorum şeklinde görüş belirttikleri görülmektedir (Tablo 30).

"Görsel materyallerin kullanımı anlatmayı ve anlamayı kolaylaştırır" ifadesine örnekleme katılan öğretmenlerin tamamına yakını (% 96) farklı derecelerde katıldığını ifade etmiştir. Öğretmenlerin görüşleri ortalaması ise "Tamamen katılıyorum" (X=4.6) düzeyindedir. "Derste kullanılan araç-gereçlerin öğretmenin yerini aldığını düşünüyorum." ifadesine ise öğretmenlerin % 85'i farklı derecelerde katılmadıklarını ifade etmişlerdir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuç:

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak çeşitli sonuçlar çıkarılacak ve bu sonuçlar ışığında bazı önerilere yer verilecektir.

Coğrafya öğretmenlerin genel olarak mesleklerini sevdikleri söylenebilir. Öğretmenlerin % 83'ü mesleklerini sevdikleri yönünde görüş belirtmişlerdir. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu kendisini mesleki açıdan yeterli görmektedir. Ancak, öğretmenler sürekli kendilerini yenilemeleri gerektiğini unutmamalıdırlar. Maalesef elde edilen verilere göre coğrafya öğretmenlerinin meslekleri ile ilgili yayınları yeterince takip etmedikleri söylenebilir.

Araç-gereç ve materyal kullanımı konusunda öğretmenlerin önemli eksikleri olduğu söylenebilir. Bu konuda öğretmenlerden kaynaklanan sorunlar yanında okullardan

kaynaklanan eksikler de önemlidir. Nitekim, örnekleme katılan coğrafya öğretmenlerinin 1/3 kadarı okullarında araç-gereç ve materyal eksikliği olduğunu ifade etmişlerdir.

Ankete katılan öğretmenler, coğrafya kitaplarındaki şekil, grafik, harita ve diyagramların genel olarak öğrenci seviyesine uygun olmadığını belirtmişlerdir. Ders kitaplarının, en fazla kullanılan materyaller arasında olduğu unutulmamalıdır.

Öğretmen görüşlerine göre öğrenciler coğrafya derslerine karşı kısmen ilgilidirler. Bu konuda öğretmenlere önemli görevler düşmektedir.

Coğrafya öğretmenlerinin % 84'ü okullarında coğrafya teknoloji sınıfı olmadığını belirtmiştir. Coğrafya öğretiminde materyal kullanımının önemi düşünüldüğünde, araştırma alanındaki bu anlamdaki eksikliklerin ne denli fazla olduğu dikkat çekmektedir.

Öğretmenlerin araç-gereç ve materyal kullanımı ile ilgili herhangi bir hizmet içi eğitim kursuna katılma oranları da oldukça düşüktür. Öğrenim hayatlarında da bu konuda ilgili dersler alamayan öğretmenlere, gerekli fırsatlar sunulmaya çalışılmalıdır.

Örnekleme katılan coğrafya öğretmenlerinin dersleri daha çok öğretmen merkezli olarak yürüttükleri orya konmuştur. Coğrafya dersini genellikle nasıl işliyorsunuz? sorusuna ilişkin bulgularla da, öğretmenlerin coğrafya derslerinde teknolojik araç-gereçlere yeterince yer vermediklerini ve öğrencileri istenilen düzeyde derslere katamadıklarını söylenebilir.

Örnekleme katılan öğretmenlerden çok azı derslerde kullanmak üzere basit görsel materyaller hazırladığını belirtmiştir. Öğretmenler daha çok, grafikler, kesitler ve maketler hazırladıklarını belirtmişlerdir.

Örnekleme katılan öğretmenlerin büyük bir kısmı, okullarında öğrencilerle beraber coğrafi konuların işlendiği bir pano hazırlama gibi farklı etkinlikler yapmadıkları, ödev ve projelere yeterince başvurmadıkları yönünde görüş belirtmişlerdir. Farklı etkinlikler, ödev ve projelerin öğrencilerin derslere olan ilgilerini ve başarılarını arttırabileceği unutulmamalıdır.

Örnekleme katılan coğrafya öğretmenlerinin % 39'u araç-gereç ve materyalleri derslerde sürekli kullandıklarını belirtirken, % 54'ü bazen kullandıklarını ifade etmişlerdir.

Coğrafya öğretmenleri, kavratmakta en fazla zorlandıkları konu olarak "dünyanın şekli ve hareketleri"ni belirtmişlerdir. Bunu sırasıyla dış kuvvetler ve Türkiye Bölgeleri konuları izlemiştir. Özellikle soyut konularda zorlanıldığı söylenebilir. Bu da, derslerde araç-gereç ve materyal kullanımını zorunlu kılmaktadır.

Derslerinde yeterince araç-gereç ve materyal kullanamadıklarını belirten öğretmenlerin özellikle, fiziki yetersizlikler ve ekonomik nedenlerden şikayetçi oldukları görülmektedir.

Coğrafya öğretmenlerinin büyük çoğunluğu, okullarında bulunmasını istedikleri araç-gereçler olarak sırasıyla bilgisayar, projeksiyon makinesi ve tepegözü belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin büyük çoğunluğu derslerde daha çok anlatım yöntemini kullandığını belirtmişlerdir. Bunu sırasıyla, soru-cevap ve gösteri yöntemi izlemiştir.

Öğretmen görüşlerine göre, haritalar ve ders kitapları derslerde en fazla kullanılan materyallerdir. Öğretmenler bazı araç-gereç ve materyalleri de (Tepegöz, projeksiyon makinesi gibi...) okullarında olmadığı için kullanamadıkları yönünde görüş belirtmişlerdir (Tablo 29).

Araç- gereç ve materyaller ders kitapları kadar önemlidir. Kullandığım araç-gereç ve materyaller daha etkili bir öğretim için bana yardımcı olur. Öğretimde kullanılan materyaller amaca uygun olmalıdır. Öğretimde kullanılan materyaller ilgi çekici olmalıdır. Öğretimde kullanılan materyaller öğrencilerin seviyelerine uygun olmalıdır. Öğretimde kullanılan materyaller kullanışlı ve dayanıklı olmalıdır. Öğretimde kullanılan araç-gereç ve materyaller öğretimin kalitesini arttırmaktadır. Gibi ifadelere öğretmenlerin görüşleri ortalaması "Tamamen katılıyorum" (X=4.8 – 4.9 arasında) düzeyinde olmuştur. Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki araştırma alanındaki öğretmenler, araç-gereç ve materyallerin öğretim sürecinde ne kadar etkili ve gerekli olduğunun farkındadırlar.

Ankete katılan öğretmenlerin, "araç-gereç ve materyaller benim için yalnız daha fazla iş ifade etmektedir" ifadesine görüşleri ortalaması "Katılmıyorum" düzeyinde olmuştur (X=2). Öğretmenlerin bunu bir yük olarak görmemeleri anlamlıdır.

"Öğretmenlerin, teknolojik materyalleri tamamen kullanabilirim" ifadesine ancak % 15 gibi çok düşük bir oranının "Tamamen katılıyorum" şeklinde görüş belirtmesi dikkat çekicidir. Elde edilen bulgu hizmet içi eğitim kurslarının gerekliliğini bir kez daha ortaya koymuştur.

"Teknolojik araç-gereçler öğrencilerin daha aktif öğrenmelerini sağlar" İfadesine öğretmenlerin neredeyse tamamının "Tamamen katılıyorum" (X=4.5) şeklinde görüş belirttiği görülmektedir. Ayrıca, coğrafya öğretmenlerinin büyük çoğunluğu teknolojik araçların kafa karıştırıcı olmadığını düşünmektedirler.

"Derslerde araç-gereç ve materyal kullanma, öğrencilerin öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirmelerine yardımcı olmaktadır" ve "Soyut konuların somutlaştırılmasında, araç-gereç ve materyallerin kullanımı kesinlikle gereklidir" ifadelerine, öğretmenlerin büyük çoğunluğu "Tamamen katılıyorum" şeklinde görüş belirtmiştir.

Örnekleme katılan öğretmenlerin % 23'ünün araç-gereç ve materyal kullanmayı sevmediği yönündeki görüşü ise dikkat çekicidir.

Araç-gereç ve materyallerin sürekli kullanmanın öğrenciyi sıkacağı ve sınıf kontrolünü zorlaştıracağı görüşlerine ise coğrafya öğretmenlerinin kısmen katıldıkları görülmüştür.

Coğrafya öğretmenlerinin % 80'ni, sınıfların kalabalık olmasının araç-gereç ve materyal kullanımını zorlaştırdığını ifade etmişlerdir.

Örnekleme katılan coğrafya öğretmenlerinin okullarda coğrafya teknoloji sınıflarının yaygınlaştırılması gerektiğine inandıkları söylenebilir.

Derste kullanılan araç-gereçlerin öğretmenin yerini aldığı görüşüne öğretmenlerin genel olarak katılmadığı ortaya çıkan diğer bir bulgudur.

Öğrencilerin % 76 kadarının okullarında coğrafya teknoloji sınıfı veya dersliği olmadığını belirtmeleri, okulların bu anlamdaki eksikliğini ortaya koyması bakımından anlamlıdır.

Öğrenci görüşlerine göre, öğretmenlerin öğrencilere görsel materyal hazırlama veya hazırlatma yönünde bir uğraşları yeterince yoktur. Ankete katılan öğrencilerin % 83 kadarı okullarında araç-gereçlerin bulunduğu veya muhafaza edildiği bir odanın var olduğunu belirttikleri görülmektedir. Bu bulgu da öğretmen görüşleriyle paralellik göstermektedir.

Öğrenci görüşlerine göre, coğrafya öğretmenlerinin önemli bir kısmı araç-gereç ve materyalleri ara sıra (% 60) kullanırken, % 22 kadarı hiç kullanmamaktadır. Bu yönde tedbirler alınması yararlı olacaktır.

Öğrencilerin genel kanısı, okulların coğrafya dersinde ihtiyaç duyulan araç-gereç ve materyallere kısmen sahip oldukları yönündedir.

Öğrenciler, okullarında I. öncelikle bilgisayarın olmasını istemişlerdir. Bilgisayarı sırasıyla projeksiyon makinesi ve video izlemiştir.

Örnekleme katılan öğrencilerin büyük çoğunluğu (% 72.8) öğretmenlerinin derslerde daha çok anlatım yöntemini kullandıklarını ifade etmişlerdir. Bu bulgu da öğretmen görüşleriyle paralellik göstermektedir.

Öğrenciler coğrafya derslerinde en fazla kullanılan araç-gereç ve materyallerin haritalar ve ders kitapları olduğunu belirtmişlerdir. Bunlar arasında modern ders araçlarının bulunmaması dikkat çekicidir.

"Okullarda özellikle teknolojik araç-gereçler öğretmen-öğrenci etkileşimini azaltmaktadır" ifadesine öğrencilerin görüşleri ortalaması "Kısmen Katılıyorum" (X=2.2) düzeyindedir.

Teknolojik materyaller bana göre kafa karıştırıcıdır ifadesine ise öğrenciler büyük oranda (%70) katılmamıştır.

"Derslerde araç-gereç ve materyal kullanma, öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirmemize yardımcı olmaktadır" ve "Soyut konuların somutlaştırılmasında, araç-gereç ve materyallerin kullanımı kesinlikle gereklidir" gibi ifadelere öğrencilerin görüşleri ortalaması "Tamamen Katılıyorum" düzeyinde olmuştur.

Öğrencilerin araç-gereçleri ve materyallerin sürekli kullanmanın sıkıcı olabileceği yönündeki görüşleri anlamlı bulunmuştur. Eğitim araç-gereç ve materyallerinin kullanılacakları zaman ve yer önemlidir.

"Sınıfların kalabalık olması, derslerde araç-gereç ve materyal kullanımını zorlaştırmaktadır", "Okulumuzda teknoloji sınıfının olmaması araç-gereç ve materyallerin kullanımını zorlaştırıyor" ve "Araç- gereç ve materyal kullanımı öğretim sürecinde son derece önemlidir" gibi ifadelere ise öğrencilerin görüşleri ortalamaları "Katılıyorum" düzeyinde olmuştur.

Sonuç olarak, öğretilmesi gereken bilginin ne şekilde ve nasıl verileceği öğretim faaliyetlerinde büyük önem taşır. Bir ders konusunun kavratılmasında ulaşılacak başarı, seçilecek öğretim yöntemleri ve diğer değişkenlerle yakından ilgilidir. Ancak, öğretim yöntemlerinin mutlaka görsel materyallerle desteklenmesi gerekmektedir. Orta öğretim coğrafya konularının önemli bir kısmının soyut bilgiler içerdiği hatırlanırsa, derslerde araç-gereç ve materyal kullanmanın önemi ve gerekliliği bir kez daha hatırlanacaktır.

4.2. Öneriler:

1.Ortaöğretim coğrafya öğretimindeki mevcut sorunların çözümü için öğretmen, okul yöneticileri ve üniversite öğretim elemanlarının katılacağı toplantılar düzenli olarak yapılmalıdır.

2. Eğitim-öğretim sürecinde sorunların uzun yıların birikimi olduğunu düşünerek, çözümünün de uzun yıllar süreceği unutulmamalıdır. Çözüm için, azimli, sabırlı bir çalışma gerekir.

3. Öğretmenler modern öğretim yöntemlerini kullanmaya teşvik edilmelidir. Bunun için Milli Eğitim Bakanlığı ile üniversiteler arasında hizmet içi eğitim kursları ve eğitim seminerleri düzenlenmelidir.

4. Modern eğitim yöntemlerinin başında öğrenci merkezli eğitim geldiğinden, öğretmenlerin buna özen göstermeleri gerekir.

5. Coğrafya öğretmenleri görev yaptıkları okullardaki eksikleri iyi tespit etmeli, ona göre bu eksikliklerin giderilmesi için gayretli çalışmalıdır.

6. Coğrafya öğretmenleri, görev yaptıkları okullarda bir coğrafya teknoloji sınıfı oluşturmaya çalışmalıdırlar. Görsel ve işitsel materyaller okul yönetimi, özel sektör ve velilerle iletişim kurularak temin edilmeye çalışılabilir.

7. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından coğrafya ders saatleri artırılmalıdır.

8. Coğrafya derslerinde öğrencinin birden fazla duyu organına hitap edecek görsel materyaller daha fazla kullanılmalıdır.

9. Orta öğretim kurumları gelişen teknolojiye uyum sağlamalı ve eğitim teknolojisinin bütün olanakları sunulmalıdır. Okullar klasik araç-gereçlere ek olarak modern teknolojik materyallerle de donatılmalıdır. Milli Eğitim Bakanlığının bu konudaki çalışmalarının hızlandırılması gerekir.

10. Güncel yayınların öğretmenler tarafından takip edilmesi gerekir. Öğretmenler okullarında, öğrencilerin ilgisini çekecek, güncel konularla ilgili panolar düzenli bir şekilde hazırlanmalı ve öğrencilere hazırlatılmalıdır.

11. Derslerde öğretmen-öğrenci etkileşiminin daha sağlıklı olabilmesi için sınıf mevcutlarının azaltılması gerekir. Aynı zamanda araç-gereç ve materyallerin daha sağlıklı kullanılabilmesi için de bu önemlidir.

12. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından teknoloji sınıflarının yaygınlaştırılmasına yönelik tedbirler alınmalıdır.

13. Coğrafya öğretmenlerine branşları ile ilgili araç-gereç ve materyal kullanımına yönelik olarak hizmet içi eğitim kursları düzenlenmeli ve öğretmenlerin katılımları sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

AKPINAR, Y. , 1999, Bilgisayar Destekli Öğretim ve Uygulamalar. Anı Yayıncılık, Ankara.

ALKAN, C., 1998, Eğitim Teknolojisi (Yenilenmiş 6. Baskı). Anı Yayıncılık, Ankara.

ALKAN, C., 1984, Eğitim Teknolojisi. Aşama Matbaacılık, Ankara.

ALIM, M., 2003, Dokuzuncu Sınıf Coğrafya Öğretim Programının Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum .

BARTH, J., ve Diğerleri, İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi. YÖK/Dünya Bankası Ankara.

BEYDOĞAN, H,Ö., 2000, Öğretimde Planlama ve Değerlendirme. Öğretmen Kitapları, Eser Ofset, Erzurum.

COŞKUN, M., 2000, Coğrafya Dersinde Öğretim Süreçlerinin Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

ÇİLENTİ, K., 1989, Türkiye'de Eğitim Teknolojisi ve Öğretmen Yetiştirme. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:2, Sayı:2, Eskişehir.

ÇİLENTİ, K., 1998, Eğitim Teknolojisi ve Öğretim.Ankara.

DEMİREL, Ö., 1993, Eğitim Terimleri Sözlüğü,Usem Yayınları, Ankara.

DEMİREL, Ö., 2000, Öğretme Sanatı, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

DEMİREL, Ö., 2005, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme,Pegem A Yayıncılık, Ankara.

DEMİREL, Ö., SEFEROĞLU, S, S., YAĞCI, E., 2004, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme. Pegem Yayıncılık , Ankara.

DOĞANAY, H.,1993, Coğrafyada Metodoloji, İstanbul, MEB Yayınları.

DOĞAN, İ., 1994, Bilgi Toplumu. Uzun İnce Bir Yol, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Cilt:27. Ankara.

EKER, A., 2003, Ortaöğretim Coğrafya Eğitimi – Öğretiminde Görsel Materyallerin Kullanımı ve Öğrenme Üzerine Etkileri. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

ERGİN, A., 1988, Öğretim Teknolojisi İletişim, Anı Yayıncılık, Ankara.

ERKAN, H., 1993, Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme.Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, No:326, İzmir.

ERTÜRK, S., 1991. Eğitimde Program Geliştirme. Meteksan Yayınları, Ankara.

ERTÜRK, S., 1972, Eğitimde Program Geliştirme,Yelkentepe Yayınları, Ankara.

FİDAN, N., 1997, Okulda Öğrenme ve Öğretme. Alkım Yayıncılık, Ankara.

GÜNGÖRDÜ,E., 2002, Coğrafya'da Öğretim Yöntemleri, İlkeleri ve Uygulamalar, Ankara.

GÜNGÖRDÜ, E., 1999, İlköğretim Okullarında Hayat ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. Marmara Üniversitesi, Coğrafya Öğretiminin Sorunları Sempozyumu Bildirisi, İstanbul.

HALİS, İ., 2002, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Nobel Yayıncılık. Ankara

İŞMAN, A., 2005, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme. Pegem A yayıncılık.Ankara.

KARASAR, N., 2004, Bilimsel Araştırma Yöntemi. Nobel Yayın Dağıtım, İstanbul.

KOLUKISA, E., 1996, Coğrafya öğretimi (Metotlar,Ders Araçları,Etkinlikler), Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ankara.

KOŞAR, E., 2002, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme. Ezgi Kitap Evi Yayınları. Ankara.

KIRCAL, H.., 2003, Coğrafya Öğretiminde Kullanılan Teknolojik Materyallerin Uygulanabilirliliğinin Değerlendirilmesi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü,Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

KÜÇÜKAHMET, L., 1994, Öğretim İlke Ve Yöntemleri, Gazi Büro Kitapevi, Ankara.

LORDOĞLU, K., 1995, İnsan Toplum Bilimi. 4.Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri. Kavram Yayınları, İstanbul.

NUMANOĞLU, M., 1993, Eğitimde Yeni Teknolojiler ve Çoklu Ortam, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,Cilt:26,Sayı:1, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.

NURLU, E., 2000, Çevre Yönetiminde Coğrafi Bilgi Sistemi, Muğla Üniversitesi, SBE Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, Muğla.

NURLU, E., 1992, Coğrafi Bilgi Sistemi. Ege Peyzaj, E.P.M.D. Yayını, Sayı:1, İzmir.

ÖZER, Z., 1997, Eğitim Sistemini Değiştirmede Teknolojinin Rolü. Bilim Teknik Dergisi, Ankara.

ÖZKAN, B., 2000, Bilgisayar Destekli Öğretimin Gelişimi, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:2, Sayı:18, Adana.

RIZA, E., T., 2000, Eğitim Teknolojisi Uygulamaları ve Materyal Geliştirme, Anadolu Matbaası, İzmir.

R. Clause Wilburn and Elaine Alexander. 1998, Classrooms of the 21.st centruy.Journal of Education Technology Systems;u26n2.

SAMANCI, O., 2004, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme. Aydan Matbaacılık, Ankara.

SAYHAN, H., 1995, Bilgisayar Teknolojisi ve Coğrafya Eğitimi, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı:30, sf: 243-253, İstanbul.

SEZER, A., 2002, Ortaöğretim Kurumlarında Coğrafya Öğretim Teknolojisinin Öğrenci Başarısına Etkisi, Doktora Tezi, Konya.

ŞAHİN,T.,Y.,YILDIRIM,S., 1999, Öğretim teknolojileri ve Materyal geliştirme, A yayıncılık, Ankara.

ŞİMŞEK, N., 2002, Derste Eğitim Teknolojisi Kullanımı, Nobel Yayıncılık, Ankara.

TİLBURY, D.,WİLLİAMS, M., 1997, Teaching and learning geography,First Published by Roudledge,11 new Fetter Lane,London EC4P 4EE Simultaneously publişhed in the USA and Canada by Roudledge,29 west 35 th Street,New York,NY10001.

TUROĞLU, H., 2002, Türk Coğrafya Kurumu Coğrafya Kurultayı Bildiriler. Gazi üniversitesi , Ankara.

YANPAR, T., 2005, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Anı Yayıncılık. Ankara.

YALIN, İ,H.,2004, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Nobel yayıncılık. Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Abdulmukit DUMLU, 1977 yılında Erzurum'un Hınıs ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Hınıs'ta tamamladı. 1999 yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümünden mezun oldu. Aynı yıl Bitlis'in Hizan ilçesine sınıf öğretmeni olarak atandı. Daha sonra Hizan Lisesi'nde coğrafya öğretmeni olarak görev yapmaya başladı. Daha sonra Erzurum Ziya Gökalp Lisesine atanan Dumlu, hala bu lisede coğrafya öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

EKLER

Ek 1. Öğretmen anket formu

Ek 2. Öğrenci anket formu

ÖĞRETMEN ANKET FORMU

Sevgili meslektaşlarım,
"Coğrafya Eğitiminde Araç-gereç ve Materyal Kullanımı Öğretmenlerin Bunlara Karşı Tutumu ve Liselerin Durumu" konulu bir çalışma yapmaktayım. Bu araştırmada kullanılacak verileri elde etmek amacıyla hazırlanan aşağıdaki soruları samimi olarak cevaplandırırsanız sevinirim. Katkılarınız için teşekkür ederim.

A. Mukit DUMLU
Yüksek Lisan Öğrencisi

1. Cinsiyetiniz : ( ) Erkek ( ) Bayan

2. Hizmet yılınız:
a) ( ) 1-5 yıl b) ( ) 6-10 Yıl c) ( ) 11-15 Yıl d) ( ) 16-20 Yıl e) ( ) 21 ve üzeri

3. En son mezun olduğunuz yüksek öğretim kurumu:
a) ( ) Eğitim Enstitüsü b) ( ) Eğitim Fakültesi c) ( ) Fen -Edebiyat Fakültesi
d) ( ) Lisans Üstü e) ( ) Diğer.....

4.Öğretmenlik mesleğini seviyor musunuz?
a) ( ) Evet b) ( ) Hayır c) ( ) Kısmen

5.Kendinizi mesleki açıdan yeterli buluyor musunuz?
a) ( ) Evet b) ( ) Hayır c) ( ) Kısmen

6.Coğrafya ile ilgili kitap, dergi vb. yayınları takip edebiliyor musunuz?
a) ( ) Evet b) ( ) Hayır c) ( ) Kısmen
Cevabınız hayır ise neden takip edemiyorsunuz?
.....

7. Coğrafya dersini genellikle nasıl işliyorsunuz?
a) ( ) Kendim anlatmayı tercih ediyorum.
b) ( ) Öğrencilere anlattırıyorum.
c) ( ) Bazen öğrencilere anlattırıyorum.
d) ( ) Öğrencilere not tutturup açıklama yapıyorum.
e) ( ) Teknolojik materyalleri kullanarak öğrenci merkezli eğitim yapıyorum.
f) ( ) Diğer.....
.....

8. Okulunuzda coğrafya dersliği veya coğrafya teknoloji sınıfı var mı?
a) ( ) Evet b) ( ) Hayır

9.Hizmet öncesinde öğretim araç-gereç ve materyalleri kullanımı ile ilgili ders aldınız mı?
a) ( ) Evet b) ( ) Hayır

10.Öğretim araç-gereç ve materyalleri kullanımı ile ilgili herhangi bir hizmet içi eğitim kursuna katıldınız mı?
a) ( ) Evet b) ( ) Hayır

11. Basit görsel materyaller hazırlayıp derslerde kullanıyor musunuz? Cevabınız "evet" ise neler hazırlıyorsunuz?
a) ( ) Evet b) ( ) Hayır c) ( ) Ara sıra
.....

12. Derslerinizde öğrencilerinize görsel materyal kullanma imkanı veriyor musunuz?
a) ( ) Evet b) ( ) Hayır c) ( ) Ara sıra

13.Okulunuzda öğrencilerle beraber coğrafi konuların işlendiği bir pano hazırlıyor musunuz ?
a) ( ) Evet b) ( ) Hayır c) ( ) Ara sıra

14. Okulunuzda araç gereçlerinin bulunduğu veya muhafaza edildiği bir oda (sınıf, yer) var mı?
a) ( ) Evet b) ( ) Hayır

15. Coğrafya konularını işlerken öğrencilere ödev ve proje veriyor musunuz ?
a) ( ) Evet b) ( ) Hayır c) ( ) Ara sıra

16. Öğrencilere kavratmakta en zorlandığınız konu hangisidir ? Sizce sebebi neler olabilir ?
( ) Harita ve ölçekler ( ) İklim ( ) Dünyanın Şekli ve Hareketleri
( ) İç Kuvvetler ( ) Dış Kuvvetler ( ) Türkiye Bölgeleri
Sebebi:.....
.....
17.Öğretim araç-gereç ve materyallerini hangi sıklıkta kullanıyorsunuz ?
a) ( ) Sürekli b) ( ) Bazen c) ( ) Çok nadir d) ( ) Hiç kullanmıyorum

18.Araç-gereç ve materyalleri yeterince kullanamıyorsanız, bunun en önemli sebebi ne olabilir?
a) ( ) Fiziki yetersizlikler b) ( ) Ekonomik yetersizlikler
c) ( ) Uygulama yetersizlikleri d) ( ) Bilgi yetersizlikleri
e) ( ) Diğer (yazınız) .....

19. Araç-gereç ve materyallerin kullanımı konusunda kendinizi bilgi ve tecrübe açısından yeterli buluyor musunuz ?
a) ( ) Evet b) ( ) Hayır c) ( ) Kısmen

20. Coğrafya derslerinde ihtiyaç duyduğunuz araç-gereç ve materyale yeterince sahip misiniz?
a) ( ) Evet b) ( ) Hayır c) ( ) Kısmen

21. Okulunuzda bulunmasını istediğiniz araç gereçler nelerdir? (1, 2, 3 şeklinde işaretleyiniz).
( ) Televizyon ( ) Bilgisayar ( ) Projeksiyon ( ) Video
( ) Tepegöz ( ) Slayt Makinesi ( ) Diğer ..... ( ) Hepsi

22. Size göre, Coğrafya ders kitaplarındaki şekil, grafik, harita ve diyagramlar öğrenci seviyesine uygun mudur?
a) ( ) Evet b) ( ) Hayır c) ( ) Kısmen

23.Coğrafya dersinde daha çok hangi öğretim yöntemlerini kullanıyorsunuz ?
(1, 2, 3 şeklinde işaretleyiniz).
a) ( ) Anlatım yöntemi b) ( ) Tartışma Yöntemi c) ( ) Soru-Cevap Yöntemi
d) ( ) Problem Çözme Yöntemi d) ( ) Gösteri Yöntemi e) ( ) Gezi -gözlem Yöntemi
f) ( ) Başka (Belirtiniz).....

24. Öğrencilerin coğrafya derslerine karşı ilgilerini yeterli buluyor musunuz ?
a) ( ) Evet b) ( ) Hayır c) ( ) Kısmen

25.Coğrafya derslerinde en çok aşağıdakilerden hangisini kullandığınızı işaretleyiniz.
a) ( )Haritalar b) ( ) Slayt makinesi c) ( ) Tepegöz d) ( ) Episkop e) ( ) Bilgisayar
f) ( ) Ders Kitabı g) ( ) Diğer (belirtiniz).....

26. Aşağıdakileri ne sıklıkla kullandığınızı karşılarına işaretleyiniz.

	Hiç	Çok az	Kısmen	Çoğunlukla	Her zaman
Bilgisayar					
TV-VCD					
Haritalar					
Tepegöz					
Küre					
Grafik					
Profil ve kesitler					
Fotoğraflar					
Ders kitapları					

27. Aşağıdaki teknolojik araçlardan **yararlanamama** sebepleriniz nelerdir ? Karşılarına belirtiniz.

	Okulumuzda yok	Okulumuzda yeterli sayıda yok	Materyali hiç tanımıyorum	Kullanma bilgi ve becerisine sahip değilim	Gerekli materyali hazırlamak için yeterli zamanım yok
Tepegöz projektörü					
Slayt projektörü					
Data – show					
Bilgisayar					
Televizyon					
Video-VCD-DVD					
Kamera					
Fotoğraf Makinesi					
Modeller ve Maketler					
Resim ve fotoğraflar					

İfadeler	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
28. Araç- gereç ve materyaller ders kitapları kadar önemlidir.					
29. Kullandığım araç-gereç ve materyaller daha etkili bir öğretim için bana yardımcı olur.					
30. Öğretimde kullanılan materyaller amaca uygun olmalıdır.					
31. Öğretimde kullanılan materyaller ilgi çekici olmalıdır.					

32. Öğretimde kullanılan materyaller öğrencilerin seviyelerine uygun olmalıdır.					
33.Öğretimde kullanılan materyaller kullanışlı ve dayanıklı olmalıdır.					
34. Öğretimde kullanılan araç-gereç ve materyaller öğretimin kalitesini arttırmaktadır.					
35. Araç-gereç ve materyaller kullanmak benim için yalnız daha fazla iş ifade etmektedir.					
36. Teknolojik araç-gereçlerin tümünü rahatlıkla kullanabilirim.					
37. Özellikle teknolojik araç-gereçler, okullarda öğretmen-öğrenci etkileşimini azaltmaktadır.					
38.Teknolojik araç-gereçleri ve bazı materyalleri kullanmaya uygun bir yapım yok.					
39. Teknolojik araç-gereçler öğrencilerin daha aktif öğrenmelerini sağlar.					
40. Araç-gereç ve materyalleri kullanma düşüncesi beni korkutmaktadır.					
41. Öğretim araçları olarak eğitime ait yeni teknolojileri kullanma düşünülenden daha çok zaman ve emek gerektirir.					
42. Derslerde araç-gereç ve materyal kullanma, öğrencilerin öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirmelerine yardımcı olmaktadır.					
43. Soyut konuların somutlaştırılmasında, araç-gereç ve materyallerin kullanımı kesinlikle gereklidir.					
44. Araç-gereç ve materyal kullanmayı sevmiyorum.					
45. Araç-gereçleri ve materyalleri sürekli kullanmanın öğrenciyi sıkacağına inanıyorum.					
46. Araç-gereç ve materyalleri kullanmak sınıf kontrolünü zorlaştırmakta, otoritemi sarsmaktadır.					
47. Sınıfların kalabalık olması, derslerde araç-gereç ve materyal kullanımını zorlaştırmaktadır.					
48. Okulumuzda teknoloji sınıfının olmaması araç-gereç ve materyallerin kullanımını zorlaştırıyor.					
49. Okulumuzda teknoloji sınıfı olmuş olsa öğretimde araç-gereç ve materyalleri daha sıklıkla kullanırım					
50. Derste kullanılan araç-gereçlerin öğretmenin yerini aldığını düşünüyorum.					

ÖĞRENCİ ANKET FORMU

Sevgili arkadaşlar,

"Coğrafya Eğitiminde Araç-gereç ve Materyal Kullanımının Önemi Öğretmenlerin Bunlara Karşı Tutumu ve Erzurum'daki Liselerin Durumu" konulu bir çalışma yapmaktayım. Bu araştırmada kullanılacak verileri elde etmek amacıyla hazırlanan aşağıdaki soruları samimi olarak cevaplandırırsanız sevinirim. Katkılarınız için teşekkür ederim.

A. Mukit DUMLU
Yüksek Lisan Öğrencisi

1. Cinsiyetiniz : ( ) Erkek ( ) Bayan

2. Okulunuz : .....

3. Öğretmeniniz coğrafya dersini genellikle nasıl işliyor ?
   ( ) Kendisi anlatıyor.
   ( ) Öğrencilere anlattırıyor.
   ( ) Bazen öğrencilere anlattırıyor.
   ( ) Öğrencilere not tutturup açıklama yaptırıyor.

4. Okulunuzda coğrafya dersliği veya coğrafya teknoloji sınıfı var mı ?
   ( ) Evet ( ) Hayır

5. Öğretmeniniz görsel materyaller hazırlıyor veya size hazırlatıyor mu? Cevabınız evet ise neler hazırlıyor veya hazırlatıyor ?
   ( ) Evet ( ) Hayır ( ) Ara sıra
   .....

6. Okulunuzda araç gereçlerinin bulunduğu veya muhafaza edildiği bir oda (sınıf) var mı ?
   ( ) Evet ( ) Hayır

7. Coğrafya derslerinde öğrenmekte en zorlandığınız konu hangisidir? Sizce sebepleri neler olabilir?
   ( ) Harita ve ölçekler ( ) İklim ( ) Dünyanın Şekli ve Hareketleri
   ( ) İç Kuvvetler ( ) Dış Kuvvetler ( ) Türkiye Bölgeleri
   Sebebi:.....

8. Coğrafya öğretmeniniz öğretim araç-gereç ve materyallerini hangi sıklıkta kullanıyor?
   ( ) Daima ( ) Ara sıra ( ) Hiç kullanmıyor

9. Coğrafya derslerinde ihtiyaç duyduğunuz araç-gereç ve materyale sahip misiniz?
   ( ) Evet ( ) Hayır ( ) Kısmen

10. Okulunuzda olmayan ama bulunmasını istediğiniz araç gereçler nelerdir? (1,2,3 şeklinde belirtiniz)
   ( ) Televizyon ( ) Bilgisayar ( ) Projeksiyon ( ) Video
   ( ) Tepegöz ( ) Slayt Makinesi ( ) Diğer .....

11.Coğrafya dersinde öğretmeniniz daha çok hangi öğretim yöntemini kullanıyor? (Sadece bir madde işaretleyiniz)
   ( ) Anlatım yöntemi ( ) Tartışma Yöntemi ( ) Soru-Cevap Yöntemi
   ( ) Problem Çözme Yöntemi ( ) Gösteri Yöntemi ( ) Gezi – gözlem Yöntemi
   ( ) Başka (Belirtiniz).....

12-Aşağıdakileri öğretmeninizin ne sıklıkla kullandığını karşılarına işaretleyiniz.

	Hiç	Çok az	Kısmen	Çoğunlukla	Her zaman
Bilgisayar					
TV-VCD					
Haritalar					
Tepegöz					
Küre					
Grafik					
Profil ve kesitler					
Fotoğraflar					
Ders kitapları					

İfadeler	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
13. Araç- gereç ve materyaller ders kitapları kadar önemlidir.					
14. Öğretimde kullanılan materyaller ilgi çekici olmalıdır.					
15. Öğretimde kullanılan materyaller öğrencilerin seviyelerine uygun olmalıdır.					
16. Özellikle teknolojik araç-gereçler okullarda öğretmen-öğrenci etkileşimini azaltmaktadır.					
17. Teknolojik araç-gereçler öğrencilerin daha aktif öğrenmelerini sağlar.					
18. Teknolojik materyaller bana göre kafa karıştırıcıdır.					
19. Derslerde araç-gereç ve materyal kullanma, öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirmemize yardımcı olmaktadır.					
20. Soyut konuların somutlaştırılmasında, araç-gereç ve materyallerin kullanımı kesinlikle gereklidir.					
21. Araç-gereçleri ve materyallerin sürekli kullanmanın sıkıcı olduğunu düşünüyorum.					
22. Sınıfların kalabalık olması, derslerde araç-gereç ve materyal kullanımını zorlaştırmaktadır.					
23. Okulumuzda teknoloji sınıfının olmaması araç-gereç ve materyallerin kullanımını zorlaştırıyor.					
24. Araç- gereç ve materyal kullanımı öğretim sürecinde son derece önemlidir.					
25. Derste kullanılan araç-gereçlerin bazen öğretmenin yerini aldığını düşünüyorum.					